

XXV. évfolyam, 1. szám

2018. február 15.

PRIETENIA

PRZYJAŹŃ

ПРИЯТЕЛСТВО

URTÁSÍJÉ

PRIJATELSTVA

PRIATELSTVO

ДРУЖБА

PRIJATELSTVO

FREUNDSCHAFT

ΦΙΛΙΑ

ПРИЯТЕЛСТВО

ԲԱՐԵՎՄԱՆԻԹՅՈՒՆ

AMALIPE

ПРИЯТЕЛСТВО

BARÁTSÁG

KULTURÁLIS ÉS KÖZÉLETI FOLYÓIRAT

BARÁTSÁG

Magyarország népei
kölcsonös megismerkedését szolgáló
folyóirat

Megjelenik hatszor egy évben.

Alapította 1994-ben:
Ember Mária és Mayer Éva

Kiadó:

Országos Nemzetiségi Önkormányzatok Szövetsége

A kiadásért felel:
Hollerné Racskó Erzsébet elnök

Felelős szerkesztő:
Mayer Éva

Olvasószerkesztő:
Hegedűs Sándor

Művészeti szerkesztő:
Szélpál Éva

A szerkesztőség postacíme:

Barátság szerkesztősége
1519 Budapest, Pf. 452.

Telefon: 203-2858

E-mail címeink:

baratsag@upcmail.hu
eva.mayer@nemzetisegek.hu

ISSN 1218-0149

Előfizethető az Országos Nemzetiségi

Önkormányzatok Szövetsége
Barátság folyóirat számlaszámán:

11743057-26413457

OTP Bank Dél-dunántúli Régió,
7570 Barcs, Séta tér 5.

Előfizetési díj: 1 évre 3000 Ft

Terjeszti az ONÖSZ
és a Lapker Zrt.

Nyomdai előállítás:

Croatica Nonprofit Kft.

Felelős vezető:

Horváth Csaba ügyvezető igazgató

www.croatica.hu

Online szerkesztő:

Domainsector Kft.

<http://nemzetisegek.hu>

E lapszámunk megjelenését
az Emberi Erőforrások Minisztériuma,
Egyházi, Nemzetiségi és Civil Társadalmi
Kapcsolatokért Felelős Államtitkársága,
a Közhasznú Hermann-Niermann Alapítvány,
az Emberi Erőforrás Támogatáskezelő,
az Országos Horvát Önkormányzat
támogatta.

EMBERI ERŐFORRÁS
TÁMOGATÁSKEZELŐ

Damó
István:
Öreghegyi
mesék

I.

II.

III.

Címlapunton: Húber András: Zömök kis vándorlegény

105x40x40 cm, fa, kő, 2004 (Juhász Imre felvétele)

Magyarországi Német Önkormányzatok Napja

*Cikkünk a 9187. oldalon
olvasható.*

Máy Péter felvételei

Kiállítás a Croaticaban: Pasmáni „csipkék”

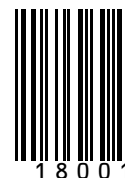
Bajtai László felvételei

A Horvát Köztársaság Magyarországi Nagykövetsége és a Croatica közösen rendezte meg január 23-án Goran *Viranić* fotóművész kiállítását, melyet Dr. Mladen *Andrić* nagykövet nyitott meg. A fotóművész a horvát Önálló Művészek Közösségében 1997 óta tevékenykedik, profi fotóművész. 34 fényképből álló sorozata a Dalmácia szívében fekvő Pasmán sziget partjainál látható halászhajók hálóját mutatja meg, sajátos, művészi látásmóddal. A kiállítás anyagából készült összeállításunk. A kiállítás a Croaticában tekinthető meg.

(Budapest, VI., Nagymező u. 68. I. emelet.)

Ára: 300 Ft

Olvassa a BARÁTSÁG-ot! Fizessen elő most 2018-ra!

Tisztelt Előfizetőink, Olvasóink!

Tájékoztatjuk Önöket, hogy 2018. január 1-től a BARÁTSÁG folyóirat kiadója az Országos Nemzetiségi Önkormányzatok Szövetsége (ONÖSZ).

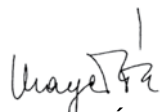
Cím: 1114 Budapest, Fadrusz u. 11/a.
Telefon: 466 9463, Somogyi Zsuzsanna,
e-mail: zsuzsanna.somogyi@slovaci.hu
Itt lehet számlát is kérni.
Adószám: 18035117-1-43

Előfizetéseiket tehát a következő számlaszámon tudják befizetni:
Országos Nemzetiségi Önkormányzatok Szövetsége – főszámla,
Barátság folyóirat – alszámla:

OTP Bank 11743057-26413457
Dél-dunántúli Régió, 7570 Barcs, Séta tér 5.

Köszönjük Előfizetőinknek, Olvasóinknak, Szerzőinknek az eddigi bizalmat és kérjük – miután a szerkesztőség stábjá együtt dolgozik tovább – olvassák továbbra is a BARÁTSÁG-ot és fizessék elő 2018-ra!

Köszönettel:

Mayer Éva felelős szerkesztő

e-mail címeink: baratsag@upcmail.hu,
eva.mayer@nemzetisegek.hu
honlapunk: <http://nemzetisegek.hu>

TARTALOM

KITÜNTETETTEK

Nemzetiségekért díj átadása	9184
Német Önkormányzatok Napja	9187

KÖZÖS EURÓPÁNK

Interjú Muszev Dancsóval a Nemzetiségi törvény módosításáról	9190
100 éves a bolgár iskola	9192
Békévé oldja az emlékezés	9194
Interjú Heinek Ottóval önálló parlamenti képviselő állításáról	9195
Amikor megáll az idő	9199
Európa Dohány utcai öröksége	9202
A Holdon már ott van az ember lábnyoma	9204
Az örmény diaszpóráról	9208
Elhunyt Ökrös Oszkár	9212
Berkenyei múltidézés	9214

KÖNYV

Alföldi szlovák költők antológiája Juraj Dolnozemský és Péter Erika verseivel	9228
--	------

BEMUTATJUK

a Deutsche Bühne új igazgatóját	9232
---------------------------------	------

2017. ÉVI TARTALOMJEGYZÉK	9234
----------------------------------	------

INHALT, CONTENTS	9238
-------------------------	------

BORÍTÓINKON:

Húber András és Damó István alkotásai, valamint képösszeállítás a Magyarországi Németek Napjáról és a Croatica kiállításáról

Nemzetiségekért díj átadása a Pesti Vigadóban

Magyarország büszke nemzetiségei erősödésére

Orbán Viktor, Magyarország miniszterelnöke megbízásából, Balog Zoltán emberi erőforrások miniszter és Soltész Miklós egyházi, nemzetiségi és civil társadalmi kapcsolatokért felelős államtitkár adták át a kimagasló színvonalú munka elismerését szolgáló 2017. évi Nemzetiségekért díjakat. A Nemzetiségek Napja alkalmából szervezett megemlékezést december 18-án, a Pesti Vigadóban tartották.

Magyarország büszke arra, hogy nemzetiségei identitása, öntudata, önismerete folyamatosan erősödik, és a magukat nemzetiséginek vallók száma egyfolytában nő – mondta az emberi erőforrások minisztere a Nemzetiségekért díjak átadásán, a Pesti Vigadóban tartott ünnepségen. Balog Zoltán szerint ebben a kedvező folyamatban szerepe van annak is, hogy a Magyarországon élő nemzetiségek megvallhatják kettős identitásukat is. Azt hangoztatta: a nemzetiségek kultúrájának ápolása, emberi jogaik tiszteletben tartása nem azért fontos, mert erre nemzetközi kötelezettségeink vannak, hanem azért, mert ez a rövid-, közép- és hosszútávú nemzeti érdek. Magyarország érdeke, hogy a nemzetiségeknek közösségeiket erősítő intézményhálózata legyen; ami bővülő óvodákat, iskolákat, kulturális intézményeket, médiát jelent. Emlékeztetett, 2010 óta csaknem háromszorosára emelkedett a nemzetiségekre fordított támogatások összege. Jelezte, hogy ugyanakkor „nem lehet hátradólni”, még számos tennivaló van. Szerinte a szemléletváltásnak a megnevezésekben is tükröződnie kell: „úgy nevezünk el a dolgokat, ahogyan gondolkodunk azokról”. Ezért változtattuk vissza a kisebbségek kifejezést nemzetiségekre – fűzte hozzá. Arról beszélt, hogy az országban tizenhárom hivatalosan elismert nemzetiség él. Kultúrájuk gazdagsága, sokszínűsége, történelmi gyökereik és hagyományaik szerves részét képezik a magyar kultúrának. Emlékeztetett arra is, hogy az együttélés nem volt mindig konfliktusmentes, voltak tragédiák,

Balog Zoltán

s felemelő pillanatok, és egyikről sem szabad megfeledkezni. A magyarországi nemzetiségek kultúráját félszigetekhez hasonlította, mert azok külön állnak ugyan, mégis mindig kapcsolatban is maradnak a szárazfölddel. Balog Zoltán a diplomáciai testület több tagja, köztük nagykövetek előtt beszélt arról, hogy Magyarország szeretne példát mutatni azoknak az országoknak, ahol a nemzetiségek helyzete nem olyan stabil és növekedő, mint nálunk. Mindezt alátámasztandó Ukrajnát említette, ahol a magyar nyelven való tanulás veszélyben van. „Mi nem szeretnénk sohasem megtiltani, hogy a szlovákok, a románok, a szerbek, a horvátok a saját himnuszukat énekeljék, használhassák a nemzeti jelképeiket. Azt szeretnénk, ha minél több oktatási intézményük lenne” – mondta.

Soltész Miklós

Soltész Miklós, egyházi, nemzetiségi és civil társadalmi kapcsolatokért felelős államtitkár is azt hangoztatta, hogy a nemzetiségek nem gyengítik, hanem erősítik Magyarországot. Fontosnak mondta, hogy megőrződjön a nemzetiségek színes világa, nyelve, kultúrája és hitvilága. Arra hívta fel a figyelmet, hogy Magyarországon az elmúlt négy év alatt „megsokszorozódott”, azaz tizenkettőről nyolcvankettőre nőtt a nemzetiségek által fenntartott intézmények száma. Emlékeztetett arra is, hogy az Országgyűlés a megelőző napokban arról döntött, hogy tízről tizenöt százalékra emeli a nemzetiségi nyelvpótlék összegét az iskolákban. Ez a növekedés mintegy tizenötezer diák nevelését szolgálja – fűzte hozzá.

A kitüntetést a következők vehették át:

Andó György

a Munkácsy Mihály Múzeum igazgatója, néprajzkutató

Fő kutatási területe a békéscsabai és a magyarországi szlovákság népi építészetének és néphagyományainak vizsgálata. A Magyarországi Tájházak Szövetsége elnökségi tagja. E tisztségében ő dolgozta ki a tájházak, falumúzeumok, néprajzi gyűjtemények támogatásának szakmai, muzeológiai és innovatív finanszírozási rendszerét. Szakmai munkásságát a Magyar Néprajzi Társaság 2006-ban Pro Ethnographia Minoritatum díjjal ismerte el.

Dr. Diószegi György Antal

jogtanácsos, történész

A családfák és a Kárpát-medencei görögök történetének kutatása egymással összeforrva képezik érdeklődésének fókuszát. Számos kultúrtörténeti tanulmánya és előadása mellett a heraldikában is tett kalandozásokat, melyek publikációk és könyvek formájában szintén napvilágot láttak.

Gmoser Györgyné

nyugdíjas pedagógus, iskolaigazgató, Kiskőrös Város Szlovák Önkormányzatának elnöke

Több mint negyven éven át vezette a helyi szlovák nemzetiségi szervezetet, melynek elnökeként meghatározó szerepet töltött, és tölt be Kiskőrös közösségi életében. A Kiskőrösi Szlovák Nemzetiségi Nép-dalkör és Citerazenekar vezetője, a nemzetiségi napok, gasztronómiai események, szüreti multságok sikeres megszervezésével élte a város és környéke szlovák hagyományait.

Kaszás Sándor

baritonkürt- és harsonaművész, karmester

A Sós-kúti Fúvószenesi Egyesület karmestereként és a biatorbágyi fúvószenekar vezetőjeként fáradhatatlanul tevékenykedik a helyi németek és szlovákok zenei kultúrájának megőrzéséért. Munkájával mintegy ezer fiatal zenei neveléséhez és fejlődéséhez, valamint a nemzetiségi kulturális hagyományok megismertetéséhez járult hozzá.

Kreszta Traján

nemzetiségi szószóló

A 2017-ben hetvenedik születésnapját betöltött Kreszta Traján nemzetiségi tevékenysége Battyányán indult, ahol közösségi klubot, egyesületet és alapítványt hozott létre, valamint részt vett a helyi román ortodox egyházi életben. Négy cikluson át a Magyarországi Románok Országos Önkormányzata elnöke volt. Vezetése idején hozták létre a Dokumentációs és Információs Központot, vásárolták meg a kétegyházi román tájházát, alapították meg a Cronica című újságot, s szervezték meg több óvoda és általános iskola fenntartóváltását is. 2014-től nemzetiségi országgyűlési szószólója.

Nagy Gusztáv

költő, író, műfordító, pedagógus

Műfordítói és szépirodalmi tevékenységével sokat tett a lovári nyelv megőrzéséért, annak megismertetéséért. Számos kötete és munkája közül kiemelkedik Az ember tragédiája átültetése cigány nyelvre, amiért 1996-ban Olaszországban irodalmi díjat kapott.

Rézműves Gyula

festő, képzőművész

A romák hétköznapijainak, társadalmi helyzetének ábrázolásáért, valamint a cigányok oktatásáért végzett tevékenységéért vehette át a díjat. A hazai romák naiv festőinek elismert tagja, képei a Roma Parlament gyűjteményében lelhetők fel.

Roszica Bolgár Gyermek Néptáncegyüttes

Az együttes a hazai bolgárok legifjabb nemzedékeihez tartozókat oktatja a bolgár zene és tánc értékeire, valamint a néphagyományokra. Az itt táncoló gyerekek biztosítják a világhírű Jantra Néptáncegyüttes utánpótlását. Tánctáborokon is részt vesznek, ahol a Jantra tagjai mellett koreográfusok is segítik munkájukat. Az elismerést Szalay Anna művészeti vezető vette át.

Johann Schuth

újságíró, szerkesztő

A 2017-ben hetvenedik születésnapját ünneplő Johann Schuth a hazai német nyelvjárások, a középkori német nyelvű dokumentumok és a Kárpát-medencei nemzetiségek kutatásában alkotott maradandót. 1970-ben került a tavaly 60 éves Neue Zeitung szerkesztőségébe, ahol a mai napig is dolgozik. Kezdetben a lap újságírója, később főszerkesztője lett. A fővárosi német nemzetiségi önkormányzat képviselője, az országos önkormányzat Kulturális és Média Bizottsága és a Magyarországi Német Írók és Művészek Szövetsége elnöke.

Dr. Sutarski Konrad,

a Magyarországi Lengyelség Múzeuma és Levéltára nyugalmazott igazgatója

Több mint fél évszáda él hazánkban. Bár műszaki tudományból doktorált, sokrétű tevékenysége kiterjed a humán tudományok területére is. Íróként, költőként és történetkutatóként mintegy harminc könyvet jegyez anyanyelvén és magyarul. Segítségével

jött létre, illetve működik ma is több, lengyelséghez köthető intézmény, így a Lengyel Ház, az Országos Lengyel Nyelvoktató Iskola és a Polonia Węgierska újság. Fáradhatatlan résztvevője az országos lengyel nemzetiségi politikának.

Szili Istváné,

az ercsi ráchorvát közösség megbecsült tagja

Könyvtár- és művelődési otthon, majd a helyőrségi klub vezetőjeként honismereti szakkört, rác klubot szervezett. A helyi rác anyag gyűjtéséből elindította a Helytörténeti Gyűjteményt, ápolta a települése vallási emlékeit, kórust szervezett a helyi egyházi és világi énekek megmentésére. Tevékenysége nyomán állítottak fel a rác ősök és búcsújárók emlékére a Bosnyák Nepomuki Szent János szobrot és a II. Lajos emlékhelyet.

Dr. Szőke Péter,

a Szent Egyed közösség vezetője

Dr. Szőke Péter több mint huszonöt éve segíti a társadalom peremére szorulókat, különösen a romákat. Az elesettek támogatása mellett ismeretterjesztő-felvilágosító előadásokat szervez, illetve tart fiataloknak az idegengyűlölet és a rasszizmus visszaszorításáért. Főállásban az Igazságügyi Minisztérium miniszteri főtanácsadója.

Tököli Délszláv Nemzetiségi Együttes

Az együttes 2017-ben ünnepelte alapítása ötvenedik évfordulóját. Fő feladatuknak a hazai és az anyaországi szerbek, horvátok és szlovének folklórkincseinek gyűjtését, népi kultúrájának bemutatását tekintik. A táncegyüttes több csoportból épül fel: a tánckarból, a férfikórusból, valamint az ifjak utánpótlás csoportjaiból. Zenei kíséretüket a Kolo együttes biztosítja. Fellépéseikkel és a Budapest környéki szerb hagyományok bemutatásával fontos szerepet vállalnak a szerb nemzetiség identitásának megerősítésében. Az elismerést Halász László művészeti vezető vette át.

A kíséző műsort a szarvasi szlovák Tessedik Táncegyüttes adta

Bajtai László felvételei

Magyarországi Német Önkormányzatok Napja

XXII. országos gála Pécsen

Kitüntetések átadásával egybekötött, elegáns gálaműsort adott január 13-án a pécsi Kodály Központban a **Magyarországi Németek Országos Önkormányzata**. A hazai német közösség huszonkettedik alkalommal ünnepelte az első német nemzetiségi önkormányzatok megalakulásának évfordulóját. Színvonalas szólisták és díjnyertes kultúrcsoportok töltötték be a színpadot. Nagy elismerést arattak, főként népzenei, néptánc- és népdalprodukcióikkal – ahogy mindig az elmúlt esztendőben.

– A 2018-as év azért különleges számunkra, mert választások következnek, és mi képviselői mandátummal szeretnénk az Országgyűlésbe kerülni. A mai gála, annak programja és a kitüntetendők személye pedig jól példázza, hogy ezt mi miért is szeretnénk – fogalmazott köszöntőbeszédében *Heinek Ottó*, a Magyarországi Németek Országos Önkormányzatának elnöke. – Azért, hogy hatékonyabban beleszólhassunk a fiataljaink oktatás-nevelésébe. Azért, hogy egyesületeink több támogatást kaphassanak, és azáltal majd még többet tehessenek kulturális örökségünk ápolásáért. A fiatal nemzedékek támogatása, egy korszerű oktatási rendszer kialakítása, az európai értékek felkarolása, valamint Magyarország és a szomszédos országok, illetve Németország közti jó kapcsolat fenntartása – ez az, amiért dolgozunk, és amiért a parlamentben is síkra szállnánk.

Az országos gála fővédnöke és ünnepi szónoka a Német Szövetségi Köztársaság magyarországi nagykövete volt. Német- és Magyarország múltja, jelene s jövője összefonódott, amiben a magyarországi németek kulcsszerepet töltenek be – kezdte beszédét *Volkmar Wenzel*.

Volkmar Wenzel

A Magyarországon élő német kisebbség különösen jó példa arra, hogy a hagyományhűség, a jelen és a jövőbe vetett hit jól összeegyeztethető. Az Európára vonatkozó jövőt abban látjuk, hogy a határokat – amelyekért évszázadokon át harcoltunk – legyőzzük, és hogy a magyarok, a németek és más nemzetek között hidakat építsünk. És ehhez a magyarországi németek nagyban hozzá tudnak járulni.

A nagykövet arra is kitért, hogy bár az új német kormány még nem alakult meg, a német külpolitikát illető – így többek között a német kisebbségek támogatására vonatkozó – alapelvek a jövőben is változatlanok maradnak.

Rozmaringág osztás

Kitüntetést vehettek át:

Hárman vehették át a „Magyarországi Németiségért Arany Dísztit” a német nemzetiség legrangosabb kitüntetését. Elismerésben részesült:

Hartmut Koschyk (Berlin, Németország)
Bundestag-képviselő, a német szövetségi kormány volt kivándorlás- és nemzeti kisebbségügyi megbízottja.

1959-ben, egy felső-sziléziai elűzött család fiaként született. 1978-ban lépett be a CSU-ba (a Bajor Keresztényszociális Unióba). A katonai szolgálat teljesítését követően Bonnban, egy Bundestag-képviselő tudományos munkatársaként dolgozott, és eközben a bonni egyetemen törté-

nelmet és politikatudományokat hallgatott. Mindössze 28 éves volt, amikor az Elűzöttek Szövetségének (Bund der Vertriebenen) főtítkárává választották – e tisztségét 1991-ig töltötte be. Hartmut Koschyk 1990-től 2017-ig volt a Bundestag tagja. Képviselőként sok éven át tevékenykedett elűzöttekkel és menekültekkel foglalkozó területeken. 2005-2009 között a CSU tartományi frakcióvezetője, 2009-től 2013-ig a Szövetségi Pénzügyminisztérium államtitkára volt. 2014-2017 között a német szövetségi kormány kivándorlás- és nemzeti kisebbségügyi megbízottjaként tevékenykedett. Elkötelezetten és sikeresen szállt síkra az Európa német kisebbségei közti együttműködés élénkítéséért. Felhívta a szövetségi parlament és a szövetségi

kormány döntéshozóinak figyelmét a német népcsoportok ügyeire, és elérte azt, hogy a német kisebbségek támogatása számos területen növekedjék.

Oszwald József (Városlőd)

nyugalmazott pedagógus, iskolaigazgató, a német nemzetiségi oktatás ügye iránt elkötelezett oktatási szakértő.

1951-ben született Városlődön, egy magyarországi német család gyermekeként. A veszprémi Lovassy László Gimnáziumban tett érettségi után a Pécsi Tanárképző Főiskolán szerzett történelem és magyar, majd 1995-ben a Veszprémi Egyetemen német szakos tanári diplomát. 1987-ben a Városlődi Általános Iskola igazgatóhelyettese, egy évvel később pedig igazgatója lett. Egy évtizeden át vezette ezt az oktatási intézményt. Fontos kezdeményezések kötődnek a nevéhez: egy kétnyelvű iskolaújítás elindítása, a tanulók német nyelv iránti érdeklődésének kreatív eszközökkel való felkeltése, a nemzetiségi iskolák megyei szintű kulturális versenyének szervezése, valamint a Veszprém megyei német nemzetiségi oktatás szakmai megújítása. 1998-tól a Veszprémi Megyei Pedagógiai Intézet és Szakszolgálat munkatársa, majd idővel helyettes vezetője lett. Kapcsolatot tartott a német nemzetiségi óvodákkal és iskolákkal: szakanyagokkal látta el azokat, fejlesztette a megyében folyó németoktatást s a pedagógusképzést, tankönyveket lektorált, fordított, konferenciákat szervezett. Neki köszönhető a nemzetiségi oktatás bevezetése az ajkai Bródy Imre Gimnáziumban – ott, ahol a 2012-es nyugdíjazásáig németet és nemzetiségi népismeretet tanított. Oswald József 2000 és 2009 között a Magyarországi Német Iskolák

Szövetségének elnöki tisztségét is betöltötte. Nyugdíjas-ként is aktív: szülőfaluja német önkormányzatának elnöke, Veszprém megye német önkormányzatának alelnöke, emellett Városlőd nyelvjárását kutatja.

Schön Mária (Hajós)

nyugalmazott pedagógus, néprajz- és nyelvjárás-kutató, kórusvezető.

Hajós német folklórja a legjobban dokumentáltak közt van országunkban – és ez különösen Schön Máriának köszönhető, aki 1943-ban született a Bács-Kiskun megyei településen. A budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem német és magyar szakán szerzett diplomát, s azt követően Bátaszéken, Kalocsán és Hajóson tanított. Az 1980-as esztendőkből kezdte kutatni a hajósi németek néprajzát. Fáradhatatlanul gyűjtötte a nép- és gyermekdalokat, mondókákat, meséket, hiedelmeket és vallási szokásokat. Munkája nyomán mára a település paraszti életének valamennyi területe dokumentálva van. Gyűjtőmunkája eredményeként számos olyan – részben az oktatásban is használt – kiadvány látott napvilágot, amely például olyasféle érdekességekről is beszámol, mint a Nap hajósi folklórja, a helyi legendák Szűz Máriáról, a germán istenvilág nyomai a hajósi néphagyományban, vagy épp a helyi parasztság gondolkodásmódja. Schön Mária 15 esztendőn át vezette a kisváros német énekkarát, és marandót alkotott a helyi sváb nyelvjárás írásbeli megörökítése terén is. Ő kezeli, bővíti és mutatja be az érdeklődőknek a helytörténeti gyűjteményt, régi varrógépeket gyűjt, a városi televízió német nyelvű műsorának riportere volt, országsszerte előadásokat tart.

Az országos gálán fiatalokat is kitüntettek: immár tizenötödik alkalommal vehették át a Koch Valéria Díjat a kiemelkedő tanulmányi eredményt és a német kultúra ápolása terén különleges aktivitást felmutatni tudó középiskolások, valamint egy diploma előtt álló főiskolás, illetve egyetemista, aki nemzetiségi témában végez eredményes kutatásokat. Az idei gála kitüntetettjei:

Czigány Matthias Markus

(Koch Valéria Iskolaközpont, Pécs)

Az érettségi előtt álló Czigány Matthias Markus Münchenben született, kisgyermekkorra óta Újpetréren él. Mind a családja, mind pedig a környezete nagyban támogatja magyarországi német identitásának kibontakozását. A kultúraápolás számos területén jeleskedik – úgy iskolai keretek közt, mint lakhelyén. Rendszeres résztvevője különféle szavalóversenyeknek, a Baranya megye több településén évente színre vitt János Passió előadás résztvevője, az újpetreai tánccsoport és hagyományőrző egyesület tagja, három hangszeren játszik, rendszeresen fellép iskolája és faluja fúvószenekaraival. Az iskola kórusában és más csoportokban is énekel, szívesen méretteti meg magát különféle versenyeken. Visszatérő résztvevője a magyarországi német fiataloknak évente megrendezett filmes versenyeken, és ifjúsági segítőként működik közre német nemzetiségi táborokban.

Nagy Szonja

(Német Nemzetiségi Gimnázium, Budapest)

A budapesti Nagy Szonja a XX. kerületi gimnázium végzős tanulója. Azért választotta ezt a középiskolát, mert tudatosan készült a német nyelvre és a magyarországi német hagyományok minél teljesebb megismerésére. Érdeklődése kisgyermekkorára vezethető vissza, azokra a feledhetetlen időszakokra, amelyeket a nagyanyjánál töltött Németor-

szágban. A hagyományörzés számos területén tevékenykedik: tagja a csepeli német ifjúsági tánccsoportnak, az iskola kórusának, néprajzi kutatásokat végez, honismereti táborokba jár. Némettudását különféle nyelvi versenyeken teszi próbára, miközben folyamatosan fejleszti is azt – például ösztöndíjak segítségével.

Holczinger Szandra

(Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest)

Holczinger Szandra Bakonyszücsről származik, a helyi német nyelvjárást beszélő és a kultúrát ápoló közegben nevelkedett. A veszprémi Lovassy László Gimnáziumban töltött éveit nagyban meghatározta a tánc, az ének, a zene és a színjátszás szeretete, valamint a német néprajz és nyelvjárási kutatása. Az érettségit követően egyszerre két úton is elindult: Górnagy Mária Színitanodájában tanult, majd a váci Apor Vilmos Főiskolán végzett német nemzetiségi óvodapedagógusként. 2017-ben BA-diplomát szerzett az ELTE Bölcsészettudományi Karának német nemzetiségi szakán. Tanulmányai során részt vehetett a dr. Erb Mária vezette, a magyarországi németek nyelvjárási szótárát elkészítő projektben. Diplomamunkáját dr. Manherz Károlynál írta a bakonyszücsiek ünnepeiről, a faluban élő emberek életének fontos állomásairól. Jelenleg az ELTE német nemzetiségi nyelv és irodalom szakos mestertképzésén vesz részt.

Szandra kulturális területen is igen aktív. A Holczinger-Molnár duó tagjaként német népdalokat ad elő, emellett pedig színészként dolgozik: négy éve tagja a budapesti József Attila Színház társulatának és több más színjátszó körnek. Rendszeresen látható különféle filmekben, sorozatokban. Különösen büszke arra, hogy egy, a magyarországi németek elhurcolását feldolgozó filmben is közreműködhet.

A rendezvényt a Németország Szövetségi Köztársaság Szövetségi Belügyminisztériuma támogatta.

Máy Péter felvételei

Színes
képösszeállításunk
a hátsó borítón
látható!

Módosult a Nemzetiségi törvény

Beszélgetés Dr. Muszev Dancsoval

– Közel két éve az ONÖSZ helyettes elnökével arról beszélünk, hogy mennyire szükséges lenne már a Nemzetiségi törvény módosítása. Emlékszem, hogy akkor az egyik legfontosabb és legégetőbb feladatnak az országos önkormányzatok helyzetének a rendezését tartotta. Az országgyűlés 2017. december végi ülésén módosította a Nemzetiségi törvényt.

A Bolgár Országos Önkormányzat elnökeként elégedett?

– A Nemzetiségi törvény módosítása már két éve napirenden volt. Az Országos Nemzetiségi Önkormányzatok Szövetsége (ONÖSZ), a szószólókból álló parlamenti bizottság is foglalkozott vele. Számtalan – a szaktárcákkal, a parlamenti szakbizottságokkal folytatott – egyeztetést követően sok minden, amit az ONÖSZ elnöksége fontosnak tartott volna, kikerült a tervezetből, ugyanakkor számos jelentős elem helyet kapott a módosításban. Felemás az érzésünk. Az országos önkormányzatok státusának tisztázása, talán nem is a nemzetiségi törvényben adódó pontatlanságok vagy hiányosságok miatt merült fel nap mint nap. Sokkal inkább az egyéb háttérjogszabályok kapcsán, amelyek a gazdálkodásra vonatkoznak (az államháztartásról szóló törvény, a vonatkozó kormányrendeletek), ez tehát komplexebb módosítást igényelt volna. Maga a státus most kiforrt. Amire utaltam, az elszámolási rendünk és az erre vonatkozó szabályok. A jelenlegi rendszer szerintem továbbra is kettős elszámolási terhet ró az országos önkormányzatokra. Költségvetési szervként gazdálkodunk, tehát minden egyes előírásnak meg kell felelnünk a költségvetési könyvvizsgálótól, a belső ellenőrig. Kiepítettük a teljes gazdasági hivatalt, eleget tettünk a gazdasági vezetővel szemben fennálló követelményeknek. Ezek a hivatalok minden országos önkormányzatnál működnek. Az ebből adódó kötelezettségek és havi jelentések az Emberi Erőforrások Minisztériumához mennek, hiszen ahhoz a fejezeti kezeléshez tartozunk.

Ettől függetlenül – vagy ennek ellenére – évente az adott év költségvetési támogatásának összegéről tételes elszámolást, összesítőt, és bizonyos összeg felett számlákat is be kell csatolni, hitelesítve, az elnök aláírásával, tehát nagyjából úgy, mint bármely költségvetési rendszeren kívüli civil szervezetnek, amikor elszámolja a támogatását. Ez nem oldódott meg most sem és óriási ügyintézési terhet jelent valamennyi önkormányzat számára. Ezen tehát még

tovább kell dolgozni, mert így teljesen felesleges és aránytalan az elszámolási elv.

Az országos önkormányzatok kötelező közfeladatainak felsorolása volt a másik nagy hiányosság, hiszen a nemzetiségi törvény csak a helyi önkormányzatok közfeladatait rögzítette. Ebből nagyon sok gyakorlati probléma keletkezett. Egy vagyonekezelői szerződés aláírásánál például, a közoktatási intézmények ingatlanjai átvételénél nem lehetett a törvényből kimutatni, hogy mik az országos önkormányzat közfeladatai. Úgy nézett ki, mintha nem is lennének, mert a törvény nem rendelkezett róluk. Most pontosították, meghatározták az országos önkormányzat közfeladatait is. Ezt a fontos kérdést tehát sikerült rendezni a módosítással. Abban tehát, amiben nyilvánvaló volt, hogy tenni kell valamit, sikerült előrelépniünk, közös munkával megoldanunk. A közoktatási intézmények átvételekor az ingatlanvagyonot a módosítás nyomán ezentúl kötelező átadni az átvevő nemzetiségi önkormányzat vagyonekezelésébe.

A nemzetiségi önkormányzatok képviselőinek és elnökeinek tiszteletdíját is sikerült rendezni. Ott ugyanis, ahol intézményfenntartást is végez a nemzetiségi önkormányzat, megnövekedett, óriási volt a képviselőkre és elnökökre nehezedő teher, ugyanakkor a számukra adható tiszteletdíj mértéke öt-hat évvel ezelőtti szinten maradt. Ez is egy régóta feszítő gond volt. Enyhültek a választásokra vonatkozó összeférhetlenségi szabályok: települési, fővárosi, megyei és országos szinten is lehet képviselő ugyanaz a személy.

– Az előző ciklusban két helyen lehetett valaki képviselő...

– Ez változott most meg, ami különösen a kisebb létszámú nemzetiségek esetében jelent nagy könnyebbséget, mert sok aktív szakemberük nem tudott képviselőséget vállalni. Említhetjük még a szószóló intézményét is, amelyet nem szabályozott korábban a törvény, pedig már négy éve létezik. Most rögzítették a Nemzetiségi törvényben, s kimondták azt is, hogy a szószóló és az országos önkormányzat közötti viszony keretében, az országos önkormányzat kérheti a szószólót, tartson beszámolót a tevékenységéről. Beszámolói, részvételi lehetőséget biztosít tehát a nemzetiségi szószólónak az országos önkormányzat közgyűlésén.

– *De nem kötelezettséget?*

– Nem, nem kötelezettséget, pedig én így gondolnám helyesnek. A szószóló állandó meghívott a közgyűlésen, melyen tanácskozási joggal vesz részt. Erről többet nem kívánok mondani, mert meglepően nagy az érzékenység a területen. Ha a szószóló részére biztosították a jogot, hogy állandó meghívottként részt vehet az üléseken és biztosítani kell neki, hogy tájékoztassa a közgyűlést, ez annyit jelent, hogy nem kötelezettsége a beszámolás.

– *Van-e olyan része a módosításnak, ami a bolgárokat különösen érinti?*

– Ami bennünket, bolgárokat érint, az a szűkítés, nevezetesen, hogy a nemzetiségi önkormányzati választásokon újra csak magyar állampolgárok vehetnek részt – úgy aktív, mind passzív választójoggal –, miközben ez a jogintézmény az elmúlt tizenöt évben minden formában hatályos volt már. Véleményem szerint ez sérti a jogbiztonságot, hiszen volt már olyan ciklus, amikor csakis magyar állampolgárok szavazhattak és voltak választhatók, tehát az itt élő bolgárok teljesen ki voltak zárva ebből. A négy évvel ezelőtti választáson viszont megint lett szavazati joguk, ami most újra a magyar állampolgárokra szűkült. A szaktárca vagy a Belügyminisztérium levezette, hogy az Alaptörvény rendelkezik akként, hogy magyar állampolgárok vehetnek részt a nemzetiségi önkormányzati választáson. Most törölni kell a választói névjegyzékből mindazokat a bolgárokat, akik az előző ciklusban regisztráltak és szavaztak. Szerintünk így nagyon komoly joghátrányt szenvednek, mert szerzett jogot, választójogot vonnak meg tőlük. A polgármesterekre és helyi önkormányzati képviselőkre szavazhatnak, hiszen az, ugye az európai uniós jogszabállyal összhangban történik. A saját nemzetiségi önkormányzatukra viszont nem szavazhatnak, mert arra csak magyar állampolgároknak adnak lehetőséget. Ehhez sajnos az Alaptörvényt kéne módosítani, így nagyon bonyolult. Számunkra ez a legfájóbb, mert nem csupán szimbolikus jellegű kérdés, hanem több közjogi problémát is felvet.

– *Túl van a közösség közgyűlése a szószólói listaállításán?*

– Az eddigi szószólónk, Varga Szimeon a listavezető, egyetértésben fogadtuk el a jelölését január közepén. A Bolgár Országos Önkormányzat közgyűlése határozata szerint abból, amire a szószólói intézmény és keret lehetőséget adott, a mi szószólónk – az országos elnökkel, a testülettel, szervezeteinkkel együttműködve – a maximumot hozta ki. Sok-sok közös kezdeményezést sikerült megvalósítanunk, például a nemzeti vagyonról szóló törvénymódosítást. A Bajza utcai ingatlanunk vagyongazdálkodási szerződésének módosítására gondolok. Több felszólása volt az országgyűlésben, amik nemzetiségi témákra, bolgár ügyekre fókuszáltak. Az ő kezdeményezésére fogadta el 2016-ban a magyar és a bolgár parlament is október 19-ét a bolgár–magyar barátság nap-

jának. Ezzel tovább erősítette a kétoldalú kapcsolatokat. Nem vagyunk környező vagy határos ország, így kapcsolataink az ilyenekhez képest másként alakultak a történelem folyamán. A kezdeményezés kapcsán 2017-ben zarándokutat szerveztünk Bulgáriába. Három iskola gyerekeit utaztattuk ki a rilai kolostorba, ahol a Szent Zsófia-templomban emléktáblát avatott a bolgár közösség. Egy évvel korábban pedig az esztergomi Bazilikában avattunk kétnyelvű emléktáblát a bolgár–magyar barátság emlékére. E köré tehát most sok-sok kapcsolat, együttműködés és program szerveződik. Ezen túlmenően szószólónk a hungaricumokkal is foglalkozik.

Hatvan éve épült a Vágóhid utcai Bolgár Művelődési Ház, amelynek teljes körű felújítását, bővítését tervezzük. Erről közös sajtótájékoztatót is tartottunk. Mindkét kormány részéről kapunk támogatást, és Bulgária miniszterelnök-helyettese – aki a bolgár parlamentben előterjesztője volt a bolgár–magyar barátság napjának – jelen volt a január 25-i sajtótájékoztatón, illetve a Bazilikában egy hangversenyen is. A sajtótájékoztatón Fülöp Attila helyettes államtitkár (EMMI) bejelentette: a magyar és a bolgár kormányok támogatásával felújítják s bővítik a budapesti Bolgár Művelődési Házat. Az Emberi Erőforrások Minisztériuma 204 millió forinttal, a bolgár kabinet pedig 300 ezer euróval támogatja a Vágóhid utcai épület rekonstrukcióját.

A sajtótájékoztatón

Teszár Ákos felvétele

– *Mi a véleménye Elnök úrnak arról, hogy a németek megint önálló képviselő állításával próbálkoznak?*

– Úgy gondolom, hogy ez össznemzetiségi eredményként is elkönnyelhető, mármint ha sikerül teljes jogú képviselőt választani. Az minden nemzeti-ség számára nagyobb súlyt jelentene. Szurkolunk a németeknek. Reméljük, hogy elérik a céljukat, hisz az csakugyan mindannyiunk sikere lenne.

– *Köszönöm az interjút, további sikeres munkát kívánunk a bolgár közösségnek!*

Mayer Éva

100 éves a bolgár iskola

...Az emberiség történetében csak az maradt fenn, amit kőből és szavakból építettek. Néhány esetben a szó felülmúlja a követ. Azok a szentélyek, amelyeket szavakból építettek, sértetlenül maradtak fenn, egy repedés nélkül, ellentétben a kőszentélyekkel. A szavakat mi a népi köfejtőből bányásszuk és mindnyájan erőnknek megfelelően veszünk részt a nép szellemi szentélyeinek építésében. Nálunk a szónak még mindig varázsereje van, a bolgárok nagyon is jól értették különlegesen nagy hatalmát. Elmondható, hogy létezésünk nehéz 1300 éve alatt nagyrészt a szavaknak is köszönhetően maradtunk fenn. A szavak várfalak szerepét játszották, megvédték az embereket minden barbár és idegen hatás ellen.”

Jordan Radickov (1929-2004) bolgár író fenti szavai erősen emlékeztetnek Lazar Ivanov, a Magyarországi Bolgárok Egyesületének első elnöke híres mondataira, amelyeket a magyarországi bolgár iskola alapításakor mondott. („A jövőt nemcsak kapával, hanem az Istenbe vetett hittel és nyitott szemmel kell építeni. A szem pedig a tudományok által nyílik fel.” – *a szerk.*) Más módon fogalmaztak, de mégis mindketten a tudás jelentőségére, az emberi életben betöltött fontosságára figyelmeztettek. Ez volt a kezdet, amit a tanárok, gyerekek, szülők, a közösség és vezetőinek százévnnyi munkája követett, hogy megmaradjon a tudásnak és a bolgár szónak ez a szentélye, ahol a jövő képződik.

Az 1916-ban alapított *Bolgár Egyházi és Iskolai Közösség* azzal a feladattal jött létre, hogy a bolgár közösség szellemi épüléséről gondoskodjon. Először a kápolnát hozták létre, azután belekezdtek az iskola megteremtésébe is. Az ötlet nagyszabású volt: az iskola és templom együttes felépítését tervezték. Össze is gyűjtötték a pénzt, a háború végi infláció azonban megghiúsította az egyidejű megvalósítást. Az iskolát így is – a háború és az 1917/18-as hideg tél ellenére – tető alá hozták: 1918. február 18-án nyílt meg a IX. kerületi Lónyay u. 4. szám alatti épületben. (A ház falán ma emléktábla hirdeti az egykori jeles eseményt.) Az iskola első tanára és igazgatója, Konsztantin Szpirov, számos oktatási problémával szembesült. A gyerekek nagy része magyar iskolába járt, és csak kiegészítésként tanult bolgárul. Voltak azonban olyanok is, akik még soha nem jártak iskolába. A hangsúly ezért a bolgár nyelv elsajátíttatására esett. Beszéd, olvasás és írás foglalja el az óráimat – írta levelében Ivan Szozjanovicsnak, az akkori meghatalmazott miniszternek (ez volt rangja abban az időben a bolgár külképviselet vezetőjének a magyar fővárosban). A bolgár állam beavatkozása természetes volt, hiszen ebben az időszakban minden bolgár bevándorló bolgár állampolgársággal rendelkezett. A Lónyay utcában négy évig működött az iskola, melynek fenntartását mindvégig adományokból fedezték.

Nagy szerepet játszott az iskola létrehozásában Szimov atya is (világi nevén Vangel Szimov Razumov – *a szerk.*), a későbbi Borisz Nevrokopi mitropólita, aki 1917 és 1924 között a budapesti bolgár közösség lelki gondozója volt. Bitolja mellett született, elvégezte az edirnei gimnáziumot és az isztambuli lelkészi szemináriumot. 1915-ben diplomázott a

csernovici teológiai karon. Ez a már Budapesten is figyelemre méltó férfi később a Bolgár Ortodox Egyház egyik kiemelkedő vezetője lett. Miután hazatért Magyarországról, a szófiai lelkészi szeminárium rektorává nevezték ki. 1932-ben őt bízták meg azzal a történelmi küldetéssel, hogy a Konstantinápolyi Pátriárkátussal a szkizma levételéről (az egyházszakadás megszüntetéséről – *a szerk.*) folytasson tárgyalásokat, amelyek 1945. február 22-én sikerrel zárultak. 1935-ben lett a Nevrokopi Mitropólia vezetője. 1948-ban mártírhalált halt, s napjainkban rövidesen szentté avatják.

Az 1922/23-as tanévet a bolgárok a Papnövelde utcai leányiskola épületében nyitották meg, ahol további négy évig folyt a tanítás. Bulgáriában 1921-ben átalakították az oktatási rendszert, a kötelező oktatás időtartamát hét tanévre emelték. Ezzel összefüggésben a budapesti iskolában is megnyitották a felső tagozatot. Az iskola hivatalos neve *Budapesti Bolgár Alapfokú Iskola és Kisgimnázium* lett. Ettől az évtől már magyar nyelv-tanár is dolgozott az intézményben.

A II. világháború előtt leghosszabb ideig a VIII. kerületi József u. 20. szám alatt működött a bolgár iskola. Ebben az időszakban dr. Nikola Milev igazgató vezette a munkáját. Ő a plovdivi lelkészi szemináriumon és a szófiai Hittudományi Akadémián szerezte meg képesítését. Az első kinevezése az akadémia

elvégezte után az 1930-as évek elején történt és 1935. január 1-jéig tartott. Később, két vidéki megbízás – Miskolc és Kassa – után újra visszatért Budapestre. Hosszú itt tartózkodása alatt megtanult magyarul, jó kapcsolatokat alakított ki a bolgár közösségben, és sokat tett szellemi egységének megteremtésében. Igazi kulturális intézménnyé alakította az iskolát. 1941/42-ben Népi egyetemet indított, amelyen különböző előadásokat tartottak. Vezetésével könyvtárat is létrehozta.

A második világháború után a bolgár intézmények közül leggyorsabban az iskola tért magához. Csak néhány hónapig – Budapest ostroma idején – szünetelt a tanítás. A következő években folyamatos költözködés következett: előbb a Német utcában és a Röck Szilárd utcában működött, majd a Leówey Klára Gimnázium épülete (Vendel utca 1.) adott otthont az intézménynek. Az iskola egy időre a József utca 20-ba is visszatért, ahol az 1954/55-ös tanévben már négy osztálytermet használt, ám még azok sem bizonyultak elégségesnek, hiszen akkor már 158 tanulója volt.

A VI. kerületi Bajza utca 44. sz. alatti épület 1947. szeptember 15-ig a Szövetséges Ellenőrző Bizottság szovjet részlegének székhelye volt. 1954 novemberében a budapesti szovjet nagykövetség visszaadta az épületet a magyar külügyminisztériumnak, s az négy hónappal később, 1955 márciusában iskola céljára kiutalta a Bolgár Nagykövetségnek. Az 1955-56-os tanévet a diákok már ebben az új épületben kezdték. Ez egyben azt is jelentette, hogy az iskola a bolgár oktatási minisztériumhoz került. (A korábban megnyitott miskolci és pécsi iskola a Bajza utcának lettek tagintézményei, de mivel fenntartásuk hamarosan nehézséget jelentett a minisztériumnak, megszüntették mindkettőt.)

Az iskola az ötvenes években, rövid ideig Valko *Cservenkov* nevét viselte, majd a *Hriszto Botev Bolgár Általános Iskola* nevet vette fel. Az 1970-es évek elejétől az iskola mellett már óvoda is működött, 1981-től pedig egységes politechnikai szakközépiskolává alakították át, turizmus szakprofillal. A magyar és

a bolgár oktatási minisztériumok megállapodása után, 1994-ben *Hriszto Botev Bolgár-Magyar Nyelvi Középiskolává* nevezték át. Ezen a néven működött egészen a bolgár Oktatási és Tudományos Minisztérium által elrendelt bezárásáig, 2011-ig.

A tanulók száma jelentősen növekedett azután, hogy az iskola beköltözött az állandó és kényelmes Bajza utcai épületbe, illetve azután, hogy a szófiai oktatási minisztérium rendszeresen szaktanárokat küldött. A következő évek tanulólétszám-csökkenése azonban azt mutatja, hogy a várakozások nem voltak teljesen megalapozottak. A 70-es és 80-as években ezért újabb

intézkedéseket fogantatosítottak a tanulók létszámának fenntartására. Ilyen volt például a már említett óvoda létrehozása, amely tanulókkal látta el az iskolát. Ezt szolgálta szakközépiskolává alakítás is, tizenegy osztályos képzéssel. Az iskola az 1983/84-es tanévben érte el a legnagyobb létszámát: amikor 223 tanulóval büszkélkedhetett. Ekkor érettségizett az első évfolyama is.

Az 1990-es évekre a bolgár iskola, amelyet a bolgár oktatási minisztérium tartott fenn, folyamatosan veszített a lendületéből. Nem volt képes a magyar iskolák versenytársává lenni, amelyek a diákok számára vonzó újításokat vezettek be. Mindezt megtévezve a bolgár minisztérium rugalmatlanságával, megpecsételte az intézmény sorsát. A bolgár oktatási tárca ellenállt minden változtatási kísérletnek és javaslatnak, ami ahhoz vezetett, hogy a bolgár közösség is kihátrált a saját iskolája mögül. Annak ellenére, hogy az a bolgárok nemzedékeit nevelte fel.

2004-ben, kihasználva a magyar törvényi háttér változásait (amelyekre a nemzetiségek cselekvő közreműködésével került sor), illetve szembesülve a Szófiából finanszírozott iskola bizonytalan jövőjével, a magyarországi bolgárok megalapították a *Bolgár Nyelvoktató Iskolát*. Ez egy új oktatási forma, amely nem azonos az úgynevezett vasárnapi iskolákkal. A Bolgár Nyelvoktató Iskolában a gyerekek elsajátítják a bolgár nyelvet, irodalmat és népismeretet, és az itt szerzett osztályzatot átvihetik a magyar iskolába. Az oktatás végén jelentkezhetnek érettségire vagy más minősítő vizsgára bolgár nyelvből, ami javítja a tanulók érvényesülési esélyeit. Ma a Bajza utcai épület – amely tartósan összefonódott a magyarországi bolgár oktatással – újra gyerekszivajtól hangos: minden nap bejönnek a gyerekek és szülők, a tanárok pedig a legkorszerűbb módszerekkel dolgoznak azon, hogy diákjaik előtt kitarják a tudás univerzumát. A Bulgária iránti érzelmi kötődés és szeretet így szinkronba kerül a jövő gondolataival.

Kjoszeva Szvetla
Menyhárt Krisztina fordítása

Békévé oldja az emlékezés...

Az elhurcolt és elűzött magyarországi németekre emlékeztek Bólyban

Alig több mint hét évtizeddel ezelőtt, a második világháború utolsó hónapjaiban magyarországi németek tízezreit deportálták kényszermunkára a Szovjetunióba, 1946 januárjától 1948 nyaráig pedig a teljes vagyonuktól megfosztva mintegy kétszázezer hazai németet telepítettek ki Németországba. Egyetlen „bűnük” a német származásuk volt. E sorscsapások feldolgozása nemzedékek óta tart. Bár a sebek nehezen gyógyulnak be, az országszerte tartott megemlékezések viszont nagyban hozzájárulnak a megbékéléshez. Január 19. immár öt esztendeje a magyarországi németek elhurcolásának és elűzetésének emléknapja. A központi programnak idén a Baranya megyei Bóly adott otthont.

A megemlékezést a Nepomuki Szent János-templomban tartották: dr. Takács Gábor, a Pécsi Egyházmegye székesegyházi főesperese német nyelvű misét celebrált. Az egybegyűlteket Bóly polgármestere köszöntötte. Hárs József elmondta: a településről mintegy kilencszáz német lakost hurcoltak, illetve üldöztek el, így a kisvárosban jóformán nincs olyan család, amely családi, rokoni vagy baráti kapcsolat révén ne lenne érintett a tragédiában.

Sosem tudjuk már meg, hogy az akkori politika meg tudta volna-e akadályozni mindezt – mondta köszöntőjében Maruzsa Zoltán, az Emberi Erőforrások Minisztériumának helyettes államtitkára, aki kiemelte: mivel az akkori pártok közül több egyetértett a magyarországi németeket sújtó intézkedésekkel, így a magyar politika is felelős a történetekért.

Nem tudjuk a múltat meg nem történné tenni, és bár a sebek nehezen gyógyulnak, csak úgy érhetjük el azt, hogy e borzalmak többé ne történhessenek meg, ha emlékezünk – hangsúlyozta ünnepi beszédében Schanda Tamás, az EMMI államtitkára. – Az áldozatok, az elűzöttek száma nekünk nem csak statisztika. Minden egyes elhurcolt, elűzött ember személy, nem szám: anya, gyermek vagy nagyapa, ta-

nító, gazdálkodó, pap vagy esztergályos. Hatalmas veszteség ez nemcsak a hazai németiségnek, hanem az egész országnak. Legyen tanulság a jövő számára: összetartozunk jóban is, rosszban is! Az elűzöttek, elhurcoltak erre emlékeztetnek minket.

A megbocsátás, tolerancia és emberségesség üzenetét közvetítette beszédében a Magyarországi Németek Országos Önkormányzatának elnöke. Heinek Ottó hangsúlyozta: örömteli, hogy a politika által egykor egymás ellen hergelt nemzetiségek ma már egyre gyakrabban emlékeznek együtt. A Bólylyal szomszédos település szülötteként személyes hangvétellű történettel emlékezett: Szülőfalumban, Borjádön, veszély – például tűzvész – esetén mindig a szerb-ortodox templom harangja kondult meg. A harangzúgásra a falu apraja-nagyja összefutott, hiszen ha a szülőfalu védelméről volt szó, akkor nem számított, ki milyen vallású, kinek mi az anyanyelve. 1946 júniusában, amikor elűzendő németekkel megpakolt lovaskocsi-konvoj indult útnak, a szerb harangozó azt tette, amit abban a pillanatban helyesnek gondolt: meghúzta a vészharangot. Érezte, hogy nagy a baj. Azt kívánom, hogy a mai emléknap is egyfajta vészharang legyen, és mindnyájunkat

A bólyi templomban

Neue Zeitung/I. F. felvételei

emlékeztessen arra a kötelességünkre, hogy cselekednünk kell, ha igazságtalansággal, kirekesztéssel, hátrányos megkülönböztetéssel találkozunk.

Megbékélhetünk, de nem felejthetünk! A mi felelősségünk és kötelességünk, hogy mindig legyen, aki emlékezni fog minderre – hangsúlyozta *Ritter Imre*. A német nemzetiségi szószóló kiemelte, hogy a magyarországi németiség történelmi lehetőség előtt áll: az április 8-i országgyűlési választáson újra szavazati joggal rendelkező, teljes jogú német képviselőt juttathat a parlamentbe, aki nem csak a korrekt emlékezetkultúráért, hanem a magyarországi németiség jövőjéért dolgozik majd. Képviselővel az országgyűlésben – mondta – biztosíthatjuk nemzetisé-

günk teljes körű oktatási és kulturális autonómiáját, olyan színvonalú német bölcsőde-, óvoda- és iskola-rendszer kifejlesztését, amely visszaadja gyermekeink és unokáink számára a részben már elveszett német anyanyelvet, megerősíti német identitásukat, hogy többnyelvű, a világra nyitott, a német értékekkel és hagyományainkkal felvértezett fiatalokként egyénileg az élet minden területén boldogulhassanak, összetartó német közösségként pedig mindig emlékezzenek a múltban történetekre.

A rendezvény a hazájukból elűzöttek 2016 szeptemberében felavatott emlékművénél, koszorúzással zárult.

„Válasszunk most magunknak képviselőt!”

Interjú Heinek Ottóval

– Áder János köztársasági elnök április 8-ára kiírta az országgyűlési választásokat. A magyarországi német közösség már korábban megkezdte felkészülését, hiszen önálló parlamenti képviselőt, nem szószólót kíván választani.

– Noha alapvetően ezzel az időponttal számoltunk, a mi szempontunkból mégsem tartom túl optimálisnak. Azért nem, mert az előtte levő hétvégén van húsvét. Nagyon sokan vannak, akik külföldön dolgoznak és hazajönnek az ünnepre, de utána visszamennek, nem várják meg a következő vasárna-

pot, 8-át. Az meg elég nehezen kezelhető probléma, nem várható el az emberektől, hogy adott esetben több száz kilométert utazzanak egy magyar konzulátusra, hogy leadhassák a szavazataikat.

Ez egyértelműen az esélyegyenlőségről szól. Az is, hogy kértük a Választási Irodától, hogy hasonló módon tájékoztassa a nemzetiségi állampolgárokat, mint a határon túli magyarokat arról, miként is regisztrálhatnak. Biztosan sokan látták már azt az animációs filmet, amely erre hívja fel a figyelmet. A

nemzetiségek esetében nem volt ilyen. Kértük, hogy legyen. Január 25-én jelent meg a tájékoztató a nemzetiségi regisztrációról.

Ha a magyarországi lakcímmel nem rendelkezőket már december óta folyamatosan lehet tájékoztatni, akkor a nemzetiségeket miért nem? Többen vannak úgy, hogy nemigen emlékeznek már arra, négy évvel ezelőtt regisztráltak-e a névjegyzékbe, és ha igen, akkor melyikre: csak az önkormányzatra, vagy az országgyűlésre is? Mi pedig nem tudjuk, hiszen ezeket a névjegyzékeket meg kellett semmisíteni! Így állt elő az a fura állapot, hogy aki nem tudja, hogy regisztrált-e, annak azt kell tanácsolnunk: regisztráljon újból, legfeljebb elutasítják.

– Nézzük a fontos sarokpontokat!

A regisztráció folyamatos a valasztasok.hu oldalon...

– Igen. Tizenhat nappal a választás előtt – azt hiszem március 23-án, 16 órakor – zárul le a listára való feliratkozás lehetősége. Addig tart ez a folyamat, a választásokig fennmaradó időt pedig arra tudjuk felhasználni, hogy kampányoljunk, s biztassuk a választóinkat, menjenek el szavazni. Mert hát az sem mindegy, hogy milyen arányban vesznek részt a választáson azok, akik regisztráltak. Ez 2014-ben a németeknél mintegy 75 százalék volt, azaz a választási szándékukról nyilatkozók nagyjából háromnegyede járult az urnák elé.

– A Magyarországi Németek Országos Önkormányzatának közgyűlése már az elmúlt év októberében döntött arról, hogy a hazai németek saját jogon kívánják bekerülni a Parlamentbe. Így volt ez négy éve is. Ezzel el is indult a tájékoztatás, információátadás.

– Viszonylag időben döntöttünk, valóban. Négy évvel ezelőtt is hamar megszületett a döntés, akkor október végén, s akkor már a listát is összeraktuk. Amivel előrébb vagyunk a négy évvel korábbi választásokhoz képest, az az, hogy ezúttal jóval korábban kezdtük el a tájékoztatást, az emberek megkeresését. Találkoztunk a megyei szervezetekkel, kértük a megyei szövetségektől, hozzanak létre egy szűkebb stábot, hogy aztán ők továbbítsák az információkat, s beszéljenek a helyi önkormányzatokkal, az egyesületekkel, intézményekkel. Készült néhány tájékoztató anyag, programot tartalmazó szórólap, kítűző, kész már a logo... Van egy honlap, a www.wahl2018.hu, amely elindult a választási híreinkkel, ott minden aktualitás és tennivaló olvasható.

– Négy éve nem sikerült ugyanez a program, azaz Ritter Imre szószólóként került a Parlamentbe. Elnök úr most derülátóbb?

Interjú közben

Bajtai László felvétele

– Olyan szempontból derülátóbb vagyok, hogy sokkal többet tettünk a siker érdekében, mint négy évvel ezelőtt. Bízok abban, hogy ennek lesz eredménye. A részadatok – most, amikor beszélgetünk – olyan nagyon nem ugranak túl a négy évvel ezelőtiekén. A választók ugyanis az utolsó két-három hónapban összpontosítanak erősebben, hiszen januárban-februárban indulnak be a nagyobb rendezvények. Itt a farsang, jönnek a sváb bálók, és más olyan közösségi események, amelyeken nagyobb közösségek számára lehet érthetővé tenni céljainkat. Ami gondot jelent az az, hogy nagyon későn állt össze a választási rendszer a Nemzeti Választási Irodánál.

Amikor elkezdünk regisztrálni, kiderült, hogy egy csomó probléma van a rendszerben: rossz volt a számítógépes program, rossz határozatot adtak ki, nem lehetett mindenhol ugyanolyan eljárással regisztrálni. Ez megint csak furcsa helyzetet teremtett. Folyamatosan figyelmeztettük a Választási Irodát arra, hogy rossz a rendszer és rossz határozatokat adnak ki: a választópolgár azokból nem tudhatja meg, hogy ő most akkor regisztrálva van-e, vagy sem. Csak január 15-ére jutottunk el odáig, hogy maga az online regisztrációs rendszer már – legalábbis egyelőre úgy tűnik – tényleg hibátlan lett, működik a valasztas.hu honlapon. Ez azonban ugyancsak felveti az esélyegyenlőség kérdését!

– Ha jól emlékszem a számokra, akkor több mint 39 000 magyarországi német választó regisztrált már...

– Valóban, de ebből csupán alig több mint 16-17 ezer az, aki ezt az országgyűlési választásra is megtette. És mivel nem tudhatjuk, hogy ki az a 39 000 regisztrált választó, célzottan nem is tudjuk megkeresni őket. Amennyiben mindazok, akik az önkormányzati választásokra regisztráltak, jegyzékbe vetetnék magukat a parlamenti választásra is, majd kivétel nélkül elmennének szavazni, akkor lenne országgyűlési képviselőnk! Amennyire tudunk, kampányolunk tehát a különböző nagyrendezvényeken, igyekszünk regisztrációs lehetőséget is biztosítani azoknak, akik fel akarnak iratkozni. Azon fáradozunk, hogy mindenkit meggyőzzünk a választói névjegyzékbe történő feliratkozás fontosságáról.

Mintegy negyvenezer választó meggyőzése és bizalmának elnyerése szükséges ugyanis ahhoz, hogy az országos német önkormányzat törekvése célt érjen. Ez leginkább rajtunk múlik. Január 20-án, Budakeszin nagy disznótor volt, több településről érkeztek csapatok, Vecsés, Törökbálint, Dunabogdány,

Újhartyán, Taksony, a Budapest XII. kerületi Sváb-hegy és a házigazda Budakeszi képviseltette magát. És persze a kóstolóra is érkeztek vendégek, érdeklődők mindenfelől. Ott is jelen voltunk. A sváb bálók is olyan alkalmak, amikor több emberrel tudunk találkozni. Én Tatára, Komárom megyébe megyek. A farsangi időszakban minden hétvégén, mindenhol van egy-egy ilyen rendezvény: Sárospatakon, Szekszárdon, Csepelen, Bonyhádon, Komlón, Pakson, Kozármislenyben, Vértessomlón, Baján, Pécsen.

Nemcsak a bálók ideje van most, hanem az emlékezés, a tiszteletadás is. A kitelepítési emlékművek koszorúzása, illetve átadása, mint például Császártöltésen, ahol szintén ott voltam.

Ritter Imrével (ő a szószólónk és listavezetőnk is) személyesen tájékoztatunk, válaszolunk a kérdésekre, s rendszeresen nyomon követjük a regisztrációt. Így látjuk azt is, hol haladnak jobban, hol kevésbé, és tudunk-e valamiben segíteni. Nagyon sok helyen most van az az időszak, amikor a helyi választási irodák leülnek tárgyalni a jegyzőkkel. Mi is jelen vagyunk és megbeszéljük, hogy miben kell közösen eljárni, hogy nekik se legyen túl sok a munka.

– *Hogyan viszonyulnak a pártok, illetve a többi nemzetiség az önálló képviselőállítást tervezőre?*

– Nyílt politikai ellenmozgást nem érzékelünk. Híre jött, a háttérben arról beszéltek, hogy ott ülnek a parlamentben a nemzetiségek szószólói, nem kell ezzel többet foglalkozni. Volt egy-két olyan település, ahol – tényszerűen tudom – az országgyűlési képviselő szólt a polgármesternek, hogy „nem kéne nagyon nyüzsgögni”. Ezeket állítólag leállították, de hát nyilvánvaló, minden párt azt kéri: szavazz rám! Ez teljesen legitim és érthető is. Nem fogják azt mondani, hogy szavazzatok a németekre, mert nekünk fontos, hogy a törvényhozásban legyen egy német nemzetiségi képviselő is. Ez nem nekik, hanem nekünk fontos!

Januárban ülésezett az Országos Nemzetiségi Önkormányzatok Szövetsége, s úgy tapasztaltam, hogy a többi nemzetiséget nem zavarja az indulásunk. Ők a szószólói választáshoz szükséges listák összeállításával és annak megszavazásával voltak elfoglalva. Minden nemzetiségnek fontos a szószólója. És az sem mindegy, hogy ki képvisel egy nemzetiségi közösséget, tehát a szószóló kiválasztása rendkívül fontos feladat. Néhány nemzetiség esetében váltás lesz, ami életszerű, hiszen eltelt négy év és ezalatt kiderült, hogy ki milyen munkát végzett.

– *Miért is olyan fontos a németeknek a saját képviselő?*

– Ritter Imre személyében 2014-től egy igen tevékeny, munkaközpontú szószóló képviseli a németeket az ország házában. Ő is részese annak a figyelemre méltó eredménynek, amelyet a szószólók bizottsága könyvelhet el sikerként az önkormányzatok és a civil szervezetek állami támogatásában. Ez a négy év azt is megmutatta, hol vannak a szószólói mandátum határai, korlátai. A szószóló nem

terjeszthet elő törvényjavaslatokat, korlátozottak a lehetőségei a plenáris üléseken, csak azokban a kérdésekben szólalhat meg, melyeket a Házbizottság, illetve a nemzetiségi bizottság jóváhagy. A képviselő ezzel szemben kezdeményezheti törvények megalkotását, módosítását, felemelheti a szavát minden, nekünk fontos kérdésben, mint amilyen például a nemzetiségi oktatás, a kultúránk ápolása, a civil szervezetek működése, pályázataik lebonyolításának egyszerűsítése és így tovább. Alapvetően négy területet, célt fogalmaztunk meg. Mindenki máshová tesz a hangsúlyt, mások az elsődlegességek, de ez természetes. A képviselő gyakorlatilag minden ügyben megszólalhat, szót kérhet napirend előtt, politikai ügyben is. Én nagyon fontosnak tartom azt is – szerintem ugyanis az elmúlt négy év gyengesége volt, ami részben nyilván a tapasztalatlanságnak is betudható –, hogy a korábbiaknál erősebb kontrollt tudjanak gyakorolni, s a végrehajtó hatalom határozottabb számonkérését, ellenőrzését végezhesék a szószólók. Az elmúlt ciklusban sikerült több forrást teremteni nemzetiségi önkormányzati feladatokra, fel lehetett hívni a figyelmet a nemzetiségi ügyekre, de szerintem határozottabban ki kellett volna állni az önkormányzatok egyetértési, véleményezési jogai terén, konkrét ügyekben is, amikor meg lehet szólalni, interpellálni lehet. Ezekben a területeken bőven van mit tenni az elkövetkezendő időszakban.

Azt is mondjuk, hogy miután egy képviselőnek több lehetősége van, egyrészt folytatni kell a források bővítését, másrészt próbáljuk meg, amennyire lehet, csökkenteni a bürokráciát, amivel az egyesületek, civil szervezetek számára egyszerűbbé, átláthatóbbá, kevésbé merev rendszert, támogató környezetet lehet teremteni úgy a pályázati támogatások, mint az elszámolások esetében.

Számunkra változatlanul fontos, hogy az arra alkalmas önkormányzatok lehessenek intézményi fenntartók, mert akkor mégis csak nagyobb befolyásuk van az adott óvodában, iskolában folyó munkára. A másik, amiben több lehetőségünk lesz – kell, hogy legyen –, az a nemzetközi kapcsolatok alakítása. Ez a helyi szintekre is vonatkozik, mert meg kell állítani, meg kell fordítani a kedvezőtlen folyamatokat. Nagyon sok iskolai partnerkapcsolat megszűnt: a KLIK-es fenntartású iskoláknak egy darabig azt mondták, hogy nincs rá pénz. Most már talán több pénz lenne rá, de ha néhány évig nem működött valami, akkor újra feléleszteni nagyon nehéz. Ugyanez a felső szintű politikai kapcsolatok esetében is egyértelműen elmondható. Nekünk nagy felelősségünk és feladatunk van abban, hogy a magyar–német, a magyar–osztrák kapcsolatok normálisan alakuljanak. Azt a sokat emlegetett közvetítő vagy hídszerepet, amit el is várnak tőlünk, felelősséggel kell teljesítenünk. Van tapasztalatunk ezen a téren: a németországi szorb és a magyarországi német színházi kapcsolatok révén a nehézségek ellenére is fenntartjuk például Tolna megye és Bautzen kapcsolatát, ami később

magasabb szintre emelhető. Gondolok itt például a pedagógus-továbbképzésekre, iskolák, települések közötti együttműködésekre is.

– *Van-e olyan tapasztalat, hogy mennyire hat, mozgósít a fiatalok körében az internetes megjelenés?*

– Nagyon is! Eddig öt rövidfilmet készítettünk el németül, magyar feliratozással, majd feltettük a Facebookra. Ezek összefogott, tömör anyagok arról, hogy vállalj fel a származásodat és iratkozz fel a névjegyzékbe, élj szavazati lehetőségeddel, válasszunk közösen német nemzetiségi képviselőt! Volt egy időszak, úgy karácsony és újév környékén, amikor kvázi fizetett hirdetés formájában is jelen voltunk a Facebookon. Hatásos volt, ezért további hasonló jelenléteket tervezünk a világhálón.

Még nem kaptunk kampánypénzt. Csak akkoról költhetünk kampányanyagokra, amikor a kampánypénzt kézhez vettük, de előkészület alatt van már több minden: jegyzetfüzetek, kítűző, matrica, újsághirdetés. Négy évvel ezelőtt azt láttuk, hogy amik igazán hatékonynak bizonyultak, azok nem a hagyományos megyei napilapokban, hanem az ingyenes reklámújságokban megjelent figyelemfelkeltő anyagok voltak, amiket minden postaládába bedobtak, és azt mindenki olvashatta. Otthon, anyáméknál látom, ott van az ingyenes hirdetési újság: „a koca eladó”, a „mézet keresek” és az „5 kg diót lehet venni”... Azt mindenki átnyalazza. Napilap már gyakorlatilag nem jár senkinek. Átvette a helyét egy csomó fizetett, kvázi-kampánylap, mint például a Lokál. Nagyon sokan – tényleg, főleg a fiatalok – már interneten tájékozódnak. A helyi média hatékony még: a kábeltévé adásait nézik. Ezeket keresztül tudunk eljutni az emberekhez.

– *Van-e valami visszajelzés, hogyan fogadják a törekvéseket?*

– Azt látom, hogy alapvetően értik, amit mondunk. Az a törekvésünk, amelyik arról szól, hogy a civil szervezetek a lehető legkevesebb bürokráciával dolgozhassanak, többeket érint, tehát nyilván célba ér. A nevelés és oktatás az óvodákban, iskolákban ugyanígy sokakat érint a mindennapi életben és szintén nyomon követhető dolog. Alapvetően ezeket az üzeneteket, gondolatokat fogalmaztuk meg. Inkább az lesz a kérdés, miként tudjuk áttörni azt a sokakban még meglévő szemléletet, hogy ha én rátok szavazok, akkor nem szavazhatok pártra. Mert ez így nem egészen igaz! Azt szoktam mondani, hogy fordítsuk meg ezt a dolgot. Nem úgy kell felfogni,

hogy nem szavazhatok pártra, hanem úgy, hogy végre olyan a helyzet, hogy a saját nemzetiségemre szavazhatok! Ha ez nekem fontos, akkor szavazok rá. Attól még a pártomra egyébként legalább másfél szavazattal szavazok. Hiszen az egyéni választókerületi jelöltemre szavazhatok, és ez pártszavazat, másrészt a szavazatok jó része, az egyéniekre leadott töredék szavazatokból is átmegy a pártlistára. Ha tehát én az egyéniben szavazok egy pártjelöltre, akkor két eset van: győzelme esetén a párt jut mandátumhoz, ha nem ő nyer, akkor meg a rá adott szavazatom kerül tovább a pártlistához. Vagyis valójában így is szavazok a kiválasztott pártra.

– *És ezzel tisztába vannak az emberek?*

– Igyekszünk nekik elmagyarázni, de nem várhatjuk el, hogy statisztikusok legyenek. Újra meg újra nyomatékosítjuk: szavazhatnak a pártjelöltre az egyéniben, így gyakorlatilag nem igaz az, hogy ha nemzetiségi listára szavaz valaki, akkor elvesz a pártszavazata. Annak ugyanis csak egy töredéke veszik el. De mondom, én inkább próbálom ezt így elmagyarázni: végre van egy olyan lehetőségünk, hogy olyan emberre, olyan listára szavazzunk, ami a miénk. Amivel egy független képviselőt tudunk bejuttatni a Házba. Vagyis, ha a német nemzetiségi listára szavazol, akkor tudod, hogy ki lesz a képviselő. Pont.

– *Ha nyerni tud, akkor Ritter Imre független képviselő lesz...*

– A jogi helyzet az, hogy független lesz. Olyan szempontból más a helyzet persze, hogy többet kell egyeztetnie az önkormányzattal, a választóival. Nyilvánvalóan vannak olyan ügyek, amikben jobb visszajönni és megkérdezni, hogy akkor most szerintetek hogyan kell nekem eljárnom, szavaznom? Tipikusan ilyen a költségvetési törvény, amiben ha sikerül olyan eredményeket elérni, amik fontosak és jók, akkor meg lehet szavazni. Ha nem, akkor jelezni kell, hogy nem értünk vele egyet, vagy másik példa, az oktatás. De ha európai ügyekről van szó, nálunk az is alaptétel, hogy mi európai orientációt képviselünk. Szóval, sűrűbben kell konzultálni, visszacsatolni.

– *Ez már a jövő! Erre majd visszatérünk a választások után. Akár képviselő, akár szószóló lesz Ritter Imre a hazai német közösség képviselőjében, jó munkát kívánunk neki!*
Köszönöm az interjút!

Mayer Éva

Látogasson el honlapunkra: www.nemzetisegek.hu

Amikor megáll az idő

Közösségi embernek tartja magát, így talán nem is meglepő, hogy olyan hivatást választott, amely révén egész közösségünket gazdagíthatja. Az utóbbi két évtizedben számos, szakmai elismerést kivívó, nívós tanulmánykötetet tett le az asztalra, s akkor egyéb tevékenységeit még nem is említettük. Tudása, szakmai alázata, ki nem apadó érdeklődése, mellyel a világot szemléli, szenvedélyes munkakedve lenyűgözi az embert. L. Juhász Ilona etnológussal beszélgettünk. Megalakulásának 20. évfordulóját ünnepli a komáromi Etnológiai Központ. Létrejöttében és az azóta elért jelentős eredményekben néprajzkutatóként önnek is oroszlánrésze van. A hajdani kislány, aki valamikor a gömöri Rudnán a jövőjét tervezte, ilyennek képzelte el az életét?

– Tulajdonképpen népművelő szerettem volna lenni, az is lettem, majdnem tíz évig maradtam ennél a hivatásnál. Igaz, már a Csemadok (az 1949-ben alapított Csehszlovákiai Magyar Dolgozók Kultúregyesülete, a felvidéki magyarság legnagyobb taglétszámú kulturális szervezete – *a szerk.*) járási bizottságának szakelőadjaként is kacérkodtam a gondolattal, hogy jó lenne elvégezni a néprajz szakot. Akkor folyt ugyanis a Gömör-kutatás a debreceni néprajzi tanszék szervezésében. Segítettünk nekik szállást biztosítani, egyéb szervezési dolgokat intézni, így kerültem velük kapcsolatba. Már akkoriban szerettem volna különféle témákkal foglalkozni, csak a Csemadokban annyira lefoglalt a munkám, hogy nem győztem volna levelező tagozaton még egyetemre is járni. Főként, hogy nagyon fiatalon szülőfalumban, Rudnán is Csemadok-elnök lettem. Két végéről égettem a gyertyát, mert nagyon szerettem a munkámat, a hivatásomat.

– *Mi táplálta a lelkesedését?*

– Tele voltam világmegváltó tervekkel. Rudnán (Rozsnyórudna, Rudná – *a szerk.*) még a 70-es évek első felében megszűnt a magyar iskola, és szerettem volna legalább a kulturális szervezeten keresztül közelebb vinni a magyar kultúrát azokhoz is, akik szlovák iskolába jártak. Az elnökségem idején szinte megduplázódott a Csemadok-tagság, amit a helyi vezetés nem nézett jó szemmel, mert nem a SZISZ-ben (a Szocialista Ifjúsági Szövetségben – *a szerk.*) aktívkodtak a fiatalok. Emiatt elég sok akadályt

gördítettek a munkám elé. Ez azonban még inkább ösztökélt, mert olyan ember vagyok, hogyha a víz alá akarnak nyomni, akkor csakazértis megmutatom. Egyébként mindig közösségi ember voltam, amolyan minden lében kanál. Gimnazista koromtól bekapcsolódtam a Csemadok munkájába, színjátszó csoportot is létrehoztunk a faluban. Ezért amikor a pelsőci könyvtárban, ahová legelső munkahelyemről, a gömörhorkai üzemi klubból kerültem, felkeresett Szőlős Sándor, akkori járási Csemadok-titkár, és Rozsnyóra, a titkárságra hívott, egy nagy álmom teljesült. Akkor úgy a helyére került minden.

– *Pár év múlva azonban az ország nyugati részébe sodorta az élet.*

– Jött a herceg fehér Škodával, így '89-ben elkerültem otthonról. Az azt követő időszakban elég nehezen dolgoztam fel, hogy rengetegen fordítottak köpönyeget. Sok emberben csalódtam. Később volt egy periódus, amikor nem igazán találtam a helyemet, bár elfoglaltságom volt, mert a (Cseh)Szlovákiai Magyar Néprajzi Társaság ügyeit intéztem, férjemmel a Hírharang című tájékoztató füzetet szerkesztettük...

– *E „helykeresésnek” is szerepe volt abban, hogy néprajz szakra jelentkezett a debreceni egyetem levelező tagozatára? Nem lehetett egyszerű a munka mellett, kicsi gyerekekkel tanulmányokat folytatni, majd később doktori címet szerezni.*

– Eléggé gondot jelentett utazgatás. Számtalanszor elmondtam, sokat adnék érte, ha fiatalon, „főál-

L. Juhász Ilona

Néprajztudós, a komáromi Etnológiai Központ tudományos kutatója. 1979-ben Rozsnyón érettségizett. 1997-től a Fórum Kisebbségkutató Intézet keretében létrehozott komáromi Etnológiai Központ munkatársa. 2004-ben a Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Karán elvégezte a néprajz szakot, 2006-ban ugyanitt doktorált (PhD, néprajz és kulturális antropológiai tudományok). Tudományos érdeklődése elsősorban a temetkezési szokások és a temetőkultúra, valamint a nemzeti szimbólumok, emlékjelek, a szokásváltozások és az internetes kapcsolatok problémaköreire összpontosul. Az utóbbi években egy sor, korábban kevésbé vagy egyáltalán nem kutatott téma vizsgálatára hívta fel a figyelmet és végezte el úttörő jellegű feldolgozásukat. Ő állította össze a (cseh) szlovákiai magyar néprajzi bibliográfiát 1997-től 2007-ig. Munkásságát több díjjal is elismerték (egyebek mellett: a MTA Arany János-díja, 2013; a Magyar Szemiotikai Társaság Jelismervény díja, 2014).

Somogyi Tibor felvétele

lásban” lehetnék hallgató. Akkoriban költöztünk ki Keszegfalvára, így a munkahely meg a tanulás mellett a költözködést is le kellett bonyolítani. Megoldotam, bár így visszagondolva magam is csodálkozom, hogyan bírtam. De engem nagyon érdekelt a néprajz. Némileg nehezítette ugyan a helyzetemet, hogy az ottani tanárokat személyesen ismertem, ezért nem volt mindegy, mit mutatok fel a vizsgákon.

– *Belefolyik munkája a magánéletébe is, vagy el tudja különíteni a kettőt?*

– Nem lehet elválasztani. Azt mondják, a rendőr gatyában is rendőr. Egy néprajzkutató is mindig néprajzos, mert az élet maga a téma. Mindig nyitott szemmel kell járni, észre kell venni, mi történik körülöttünk. Nagyon fontos, hogy azokat a jelenségeket is dokumentáljuk, amik most történnek, mert a néprajz sajnos mindig fáziskésésben volt. Mindig a korábbi akarta „rekonstruálni”, idős adatközlőket faggattak, a jelent pedig elfelejtették följegyezni. Ha belegondolunk abba, hogy az emberi emlékezet – és nemcsak az időseké, hanem a fiataloké is – eléggé megbízhatatlan, akkor elég ingatag lábakon állnak ezek az eredmények. Ezért fontos, hogy dokumentáljuk az új jelenségeket is, és akkor nem bizonyos idő távlatából kell megpróbálni rekonstruálni őket.

– *Napjaink szokásaiból mit tart fontosnak lejegyezni?*

– Előjáróban elmondanám, hogy minden szokásnak van kezdete. Minden új szokást kitalál valaki – egy személy vagy egy közösség –, s a többiek utánozzák. Miközben hagyományá válik, folyamatosan módosul. A szemünk előtt is alakulnak ki szokások. Sokan ellenségesen fogadják, amerikai indítatásúnak tartják a halloweent is, holott kelta gyökerei vannak, az ír kivándorlók honosították meg az Egyesült Államokban. Persze ott módosult, ahogy minden más szokás is megváltozik idővel. Európába a médiának köszönhetően került vissza, és különböző megjelenési formákban, a halloween partitól a tökfesztiválokig. Ez utóbbiak tulajdonképpen egyfajta „ellen-halloween”-ként alakultak ki. Mára nagyon sok házat díszítenek kivájt tökbe tett gertyával, és egyéb, ehhez az ünnepkörhöz kötődő kellekkel. Az amatőr verselők különféle rigmusokat írtak, ezek aztán terjednek az interneten, sokszor már csak részleteik, a szerző jelölése nélkül, s ezek kapcsán is szépen nyomon lehet követni azt a szövevényes folyamatot, miként alakul át egy konkrét szöveg és szokás. Az átadás, átvétel mechanizmusát lehet nagyon jól megfigyelni. Vagy vegyük a Valentin-napot, ami a szerelmesek napja! Arra is számtalan példa akad azonban, hogy családi ünnep lett, s megajándékozzák egymást a családtagok ebből az alkalomból. Harmadik példaként a szokások kialakulását, módosulását és terjedését illetően megemlíteném az adventi koszorút. Sokszor felhozom példaként, mert az adventi koszorú a rendszerváltás után terjedt el nálunk, elsősorban a média révén. Sokan azt hiszik, hogy katolikus gyökerű szokás, pedig

protestáns, evangélikus körökből indult Németországból. Ma már a karácsonyi lakásdíszítés egyik eleme, vallástól függetlenül. A szemünk előtt kialakulóban van egy újabb szokás, a közösségi adventi koszorúk a települések központjában.

– *Más szemmel figyeli a jelenségeket az ön hivatásban egy nő, mint egy férfi?*

– Szerintem a nemi hovatartozás nem játszik szerepet. Attól függ minden, hogy az adott szakember mennyire nyitott, felkészült, problémalátó.

– *Egy korábbi interjúban mesélte, hogy az édesanyja és az öccse halálát követően gyakran járt a temetőbe. Segítette a gyász feldolgozásában, hogy ezzel a témával foglalkozott?*

– Ha az ember sokat tartózkodik temetőben, egy kicsit másképp látja az életet. Jobban tudatosítja, hogy az életünk véges, és része a halál is. Mindenkinek fel kell készülnie rá. Ezért nem tartom helyesnek, hogy a halál az utóbbi években szinte tabutémává vált, elhessegetik maguktól az emberek. Annakidején, amikor még nem voltak ravatalozók, a gyerekek is – elsősorban a falusiak – jobban szembesültek a halállal. Sokan kérdezik tőlem, hogyan tudok ilyen témát kutatni, de ez ugyanolyan téma, mint bármi más. A haláljelekkel kapcsolatos kötetem annak idején úgy született, hogy egy kisémlékkutató konferenciáról tartottunk hazafelé Németországból (e konferencia eredménye egyébként a szakrális kisémlékadattárunk is). Az út menti haláljeleket figyelve tudatosítottam, hogy nálunk ezekkel még senki sem foglalkozik. Később kiderült számomra, hogy a volt Jugoszláviában egy kolléganő már a hetvenes évek végén elkezdett foglalkozni e jelenséggel, a '90-es évek végén pedig Magyarországon jelent meg a témában tanulmánykötet. Elhatároztam, hogy feldolgozom hazai viszonylatban a témát, mert erről is azt tartja a közvélekedés, hogy az út menti haláljelek korunk jelensége, pedig nem az. Közlekedési balesetek az autó megjelenése előtt is voltak, csak akkor a lovak taposták agyon az áldozatot, vagy a szekér dőlt fel.

– *Könnyebb dolga van a néprajztudósnak az internet korában? Mennyire segíti a munkáját?*

– Nagyon. Sok minden felkerült az internetre az irodalmat illetően. Még a terepkutatásban is segít. Az internet maga is egy terep. Vegyük például azt – egyik témám, a temetkezés meg a síremlékek kapcsán –, hogy milyen sok temetőről kerültek fel fényképek vagy videók. Ma már az ember végigsétálhat egy amerikai, németországi vagy olasz temetőn is. Sokat segít az összehasonlítás szempontjából, és a különféle jelenségek terjedése is jobban figyelemmel kísérhető.

– *Melyik részét szereti a legjobban a munkájának?*

– Az anyaggyűjtést. Könyvtárban, levéltárban kutatni, adatokat gyűjteni olyan, mint egy nyomozó-

munka. Szokta is mondani a férjem (Liszka József néprajzkutató – *a szerk.*), látni, hogy bennem van a gyűjtögető kőrösi vér. Édesanyám a Rudnával szomszédos Kőrösből (Berzétékőrös, Kružná – *a szerk.*) származott. Azon a településen, mivel kevés szántóföldjük volt, a lakosság nagy része gyűjtögetéssel foglalkozott annak idején. Mogyorót, csipkebogyót, gombát, egyebet szedtek. Tény, hogy szeretek nagyon sok adattal dolgozni, bár hozott adattal nem szívesen, inkább utánajárok magam. Kutatás közben gyakran olyan forrásokra is rábukkanok, amire nem számítottam, vagy nem is tudtam róla. Például az erdélyi menekültekről szóló kötet is úgy született, hogy az I. és II. világháború emlékjeleit feldolgozó monográfiámhoz gyűjtöttem adatokat, s a korabeli sajtóban bukkantam a róluk szóló hírekre.

– *Munkájáért több elismerést, díjat is kapott.*

– Mindegyik díj jólesik, de azért feszélyez is, mert munkál bennem a kétely: biztos, hogy megérdemeltem? Természetesen ez még inkább munkára ösztönöz. Be kell bizonyítanom, hogy megérdemeltem.

– *Szülőfaluja XX. századi temetkezési szokásait, temető-kultúráját dolgozta fel a Rudna I. című munkájában. Készül a második része is? Vagy már más témába ásta bele magát?*

– Párhuzamosan nagyon sok mindennel foglalkozom. Többek között tervezem a Rudna következő kötetét is, az anyagom kilencven százalékig megvan. A bel- és kültéri földrajzi neveken keresztül szeretném bemutatni a falu történetét és társadalmát. Tervezek egy összefoglaló munkát arról, hogyan hatottak a különféle államfordulatok a szlovákiai, illetve cseh-szlovákiai magyarok népi kultúrájára. Mert például a temetkezési szokásokat eleve befolyásolták az ideológiák meg a háborúk is. Emellett készítek egy monográfiát, amelyben a komáromi emlékjeleket dolgozom fel térben és időben. Szeretném, ha jövőre megjelenne. A II. világháború előtti időszakban a korabeli sajtó nagyon részletes leírásokat közölt a szoboravató vagy emlékműavató ünnepségekről, még az is megírták, kinek az egészségére koccintottak a felavatást követően.

– *Nem fenyegeti tehát a témahiány.*

– Egyáltalán, sőt. Pár éve tudatosítottam, hogy most már nem csaponghatok. Ha valamennyi témát, amit beterveztem, amihez anyagot gyűjtöttem, sikerül megírnom, elégedett leszek. Van még egy vágyam: Ifjúságfalva kultúrájának bemutatása, mert Ifjúságfalva egy mesterségesen létrehozott település, ezért is érdekel, hogy ott hogyan alakultak ki bizonyos szokások.

– *A bubifrizuráról szóló tanulmánya a Vasárnapban is megjelent. Az ilyen könnyedebb téma fő fogás utáni deszert a néprajzkutató számára?*

– Engem minden téma érdekel, de ez tényleg amolyan csemege volt. Meglepett, hogy a múlt század elején milyen ellenségesen viszonyultak a rövid fri-

zurához, mennyiféle módon próbálták a jelenséget visszaszorítani, és szinte könnyűvérűnek titulálták a hajukat levágó nőket. De hát a társadalom nagy része minden új dolgot ellenségesen fogad. Ez a bubifrizura téma azért is jó, mert rajta keresztül megmutathatom azoknak, akik ellenségesek bizonyos új jelenségekkel, hogy tessék, a rövid haját is hogyan fogadták, és most már természetes dolognak számít.

– *Mire a legbüszkébb a komáromi Etnológiai Központ két évtizedére visszatekintve?*

– Mindenre. Mert ha belegondolok, hogy egy asztallal meg egy székkal kezdtünk, és azóta mennyi mindent sikerült összehoznunk – konferenciákat, kiállításokat, kiadványokat, a könyvtárat, különféle adattárakat –, nehéz lenne kiemelni egyetlen dolgot. Egészében véve minden örömmel tölt el, amit az elmúlt húsz évben sikerült letennünk az asztalra. Másrészt viszont, ami a könyvtárat illeti, az embernek belesajdul a szíve, látva, hogy egyre kevesebb olvasó, diák és kutató érkezik.

– *A munkája kitölti az életét. Mi jelent kikapcsolódást?*

– Az olvasás, az utazás, a kirándulás, bár ha elindulunk valahová, a férjem kategorikusan kijelenti: „Temetőbe nem megyünk!”. Nyilván nem gondolja teljesen komolyan, mert megértő, és őt is érdeklik a temetők. Talán csak jelezni szeretné, hogy a szabadságunk alatt ne a munkával foglalkozzunk. Az az igazság, hogy nem igazán tudok kikapcsolni. Pihe-nésképp persze olvasok, és mivel kertés házban lakunk, körötte is akad teendő, de tulajdonképpen a munkám a hobbim.

– *Nem jellemző tehát, hogy nem tudja, mihez kezdjen az idejével.*

– Unatkozni nem szoktam. Sőt, mindig van a táskámban egy könyv, mert nincs nagyobb bosszúság, mint ha tétlenül kell valahol hosszasan várakoznom. A napot is mindig olvasással zárom. Amikor megjön a nyomdából a Fórum Társadalomtudományi Szemle friss száma, ha kiadják a férjem vagy egy kollégám új könyvét, mindig este, az ágyban nézem meg. Fellapozom, megszagolgom – nekem ez egyfajta ünnep, valóságos szertartás.

– *Az utazás mivel gazdagítja az életét?*

– Izgalmas kalandokkal. A húgom tíz éve Írországból él, néhányszor már jártam nála. A lakásához közel van egy temető, ahol az 1700-as évek második felétől napjainkig figyelemmel lehet kísérni a változásokat. A digitális fotózás, hál' istennek, olyan lehetőséget adott az anyaggyűjtésre, hogy nem lehet az ember eléggé hálás érte. Mikor legelőször sétáltam el az ottani temetőbe, reggel kilenckor indultam, a húgom pedig két óra körül felhívott, merre járok, nem vagyok-e éhes, szomjas. Számomra ilyenkor megszűnik az idő.

Mislay Edit

(*A pozsonyi Új Szó, Nők c. melléklete 2017. október 27.*)

Európa Dohány utcai öröksége

Az Európai Unió az UNESCO világörökségi jegyzékének mintájára 2013-tól kezdődően keresi – és nevezi meg – azokat a helyszíneket, amelyek kiemelkedően jelképezik az európaisághoz tartozó kulturális alapértékeket. Azokat az épületeket, intézményeket, amelyeknek jelentős szerepük volt, van – és lehet a jövőben is – az uniós polgárok önzonosság-tudatának alakulásában. Az Európai Örökség cím odaítélését minden évben hosszas kiválasztási eljárás előzi meg. Egy erre felkért nemzetközi szakértői bizottság évről évre huszonöt kulturális örökségi helyszínt választ ki a tagországok nemzeti pályázatainak legjobbjai közül, hogy újabb vizsgálódások és rostálási fordulókat után javaslatot tehessenek a nyertesekre.

Az említett épületet 1859 őszén avatták fel, amely esemény maga is jelképpé vált. A nemcsak stílusában, utcasíkot megtörő (Jeruzsálem felé történt) tájolásában, hanem külméretében, és befogadóképességében is különleges építmény a magyarországi zsidó emancipáció, a pesti zsidóság vallási összefogásának, gazdasági és alkotó erejének szimbóluma lett.

A Pesti Izraelita Hitközség 1841-ben szerezte meg a Síp utcai telket, majd a Dohány utcáig nyúló rész is birtokába került. Mindez a régóta tervezett önálló zsinagóga felépítését célozta, hiszen a különböző épületekben – köztük a Károly körüti Orczy-házban, a Király utcai „Fehér lúd” házban – működő imatermek széttagolták a közösséget. Az építkezés

A Dohány utcai zsinagóga 1890 körül (Budapest Anno, Corvina, Budapest, 1996, 91. kép.)

Hazánkat eddig két alkalommal érte az a kiüntetés, hogy az európaisághoz tett kulturális hozzájárulását Európai Örökség címmel ismerték el. 2016-ig az egykori határátörésem rendezvényre emlékeztető soproni Páneurópai Piknik Emlékpark és a fővárosi Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, közkedvelt nevén a Zeneakadémia érdemelte ki, hogy földrészünk kiemelkedő kulturális értékének nyilvánítsák.

Tavaly decemberben érkezett a hír: az EU döntésével újabb magyarországi helyszínnel, a budapesti Dohány utcai Zsinagógával gyarapodik a jegyzék.

jelentőségét mutatja, hogy József nádor főépítészt, városrendezőjét, a Pesten – egy áttelepült bécsi építész család gyermekeként – született Hild Józsefet is tervezésre bírták. (Az ő munkája volt többek közt a Deák téri evangélikus templom, az esztergomi bazilika, az egeri főszékesegyház és a pesti Gerbeaud-ház is.) Hild megmaradt jól ismert – ekkorra azonban már kissé túlhaladott – stílusánál, a klasszicizmusnál. Ez azonban nem nyerte el a hitközségi építési bizottság tetszését, amely a gyökereikre jobban utaló építményben gondolkodott. A zsinagógaterv elkészítésére szintén felkért, német polgári családból

származó *Feszl* Frigyes (kinek nevét később a Pesti Vigadó épülete örögbítette) egy bizánci stílusjegyeket mutató imaház-elgondolással állt elő. Győztesnek végül a harmadik meghívott, Ludwig *Förster* bajor születésű osztrák építész (a bécsi zsinagóga korábbi tervezője) mór stílusú épülettervét hirdették ki. A zsinagóga belső kialakításban *Feszl*nek is adtak részfeladatokat, s a kivitelezési munkálatok egy részét *Hildre* bízták.

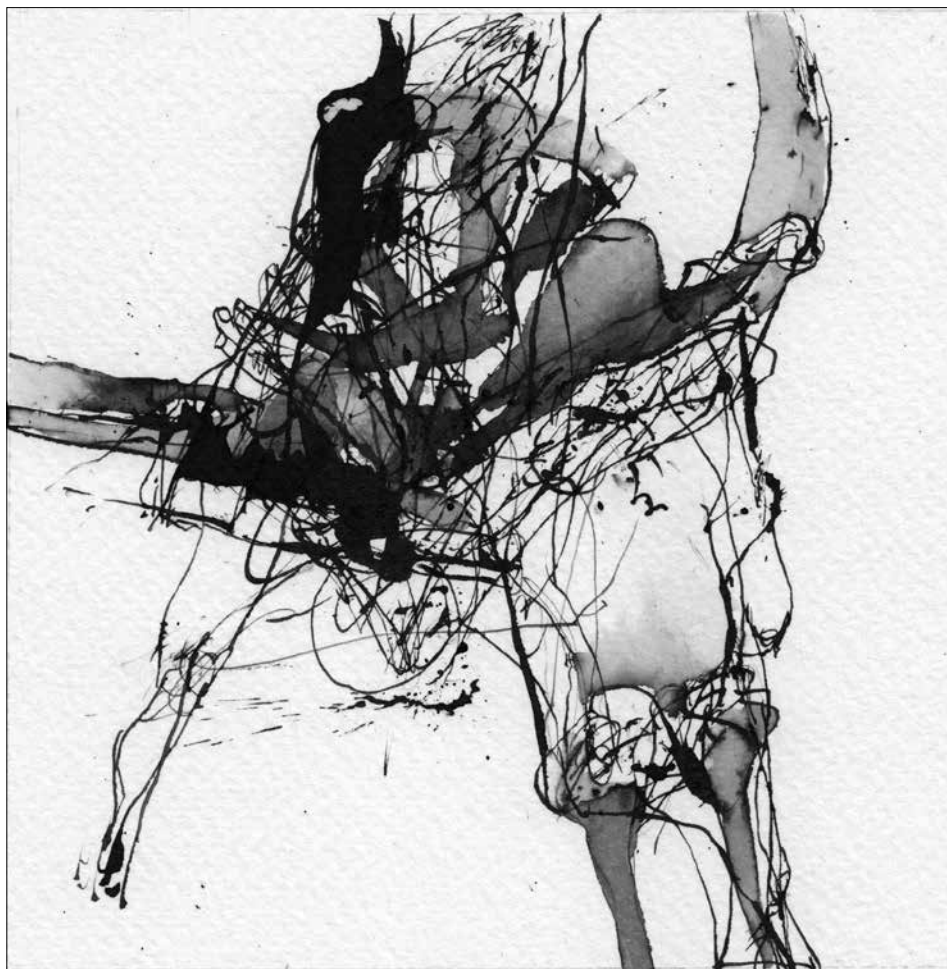
Négyévnyi építkezés után egy romantikus-mór stílusban, óriási homlokzati rózsablakkal, 44 méter magas ikertornyokkal és látványos toronykupolákkal ellátott épületet emeltek. Az 1200 négyzetméteres belső terű, 26 méter belmagasságú épület, méretét tekintve Európa legnagyobb, s a New York-i (manhattani) *Emanu-El* (a szó jelentése: *Velünk az Isten*) mögött pedig a világ második legnagyobb zsinagógája. Befogadóképességét tekintve azonban világszerte, hiszen az amerikai létesítmény 2500 férőhelyes, a Dohány utcaiban viszont a földszinten 1497 férfi, az emeleti karzatokon pedig 1472 női ülés található.

Az épület jelképi ereje az idők során tovább bővült: falai között – a kor nagyjai jelenlétében – tartották meg 1860-ban a zsidó-magyar testvériesülés ünnepségét. Telkén emelték a Hősök templomát az I. világháború harcterein küzdő magyarországi zsidó hősök (mintegy tízezer zsidó vallású magyar

hősi halott) emlékére. Egyik fő épületszárnyában (a mai Izrael megálmodója, *Herzl* Tivadar szülőháza helyén) működik a Zsidó Vallási és Történeti Gyűjtemény (melynek megújult állandó kiállításáról a *BARÁTSÁG* 2017/5. számában tudósítottunk). A zsinagóga telke a II. világháború idején temetőként is szolgált: kertjében hantolták el a budapesti gettó embertelen körülményei közepette elhunytak egy részét. Többeket ugyan később kihantoltak és másutt újratemettek, de a kert így is közel hétezer áldozat végső nyughelye maradt. A zsinagóga mögötti *Wallenberg* Emlékkertben álló, *Varga* Imre szobrászművész által tervezett mártíremlékmű is ezekre a vészterhes időkre, a holokauszt során elpusztított emberi sorsokra figyelmeztet. A kertben áll a vészorszak idején zsidók tízezreit megmentő *Raoul Wallenberg*, *Giorgio Perlasca* és *Per Anger* emlékműve, valamint *Wallenberg* embermentő akcióit segítő húsz munkatársának emléktáblája is.

Az Európai Unió most ezt az építészeti, vallási, kulturális és történelmi hagyományegyüttest, ezt a máig mozgósító örökséget találta világrészünk szellemisége szempontjából meghatározó jelentőségűnek, felmutatandó értéknek. Az erről szóló elismerést ez év márciusában Bulgáriában fogják ünnepélyes keretek között átadni.

-háes-

Damó István:
Az Úr haragosai,
avagy az el
nem hangzott
párbeszéd
 2016, tusrajz, papír,
 13x13 cm

A Holdon már ott van az ember lábnyoma

De mi lesz 2000-ben?

Nemrég kezembe került egy dosszié, tele mindenféle papírokkal, többek között elsárgult, helyenként tűzőgéppel összekapcsolt újságkivágásokkal. Emlékeztem rá, hogy annak idején én is olvastam ezeket, azután a férjem sorban kivágta az összest és elrakta. Ez még a régi lakásunkban történt. Terve lehetett velük, ha az egészség az új házba is áthozta, így hát magam is vigyáztam rájuk, majd éppen 2000-ben eltettem emlékbe. Most elhatároztam, hogy az egészség újból elolvasom, és végére járok ennek a történetnek. Sajnos nem emlékszem, hogy melyik újságból valók az írások. Ez nem szerepel a kivágásokon sem, illetve az egyikén kézírással ez áll: „72. III. 3” vagyis, 1972. március 3. Öt riportot találtam a kivágásokon. Mindegyiket ugyanaz a szerző írta, nevezetesen *Hankóczy Sándor*, és a címük is megegyező: „Mi lesz 2000-ben?” Az alcíme természetesen mindegyiknek más. Az ilyen kivágásoknak az előnye az, hogy hátoldaluk is van, méghozzá teleírva mindenféle „árulkodó” szöveggel, ebben az esetben apróhirdetésekkel, közleményekkel, halálozási értesítésekkel... Ezeket böngészve hamar rájöttem, hogy a kivágások csakis egy fővárosi lap darabjai lehetnek, valószínűleg az akkoriban igen népszerű *Esti Hírlap*ból valók. A „hátoldali” szövegekben lévő dátumokból nagyjából meg tudtam határozni az írások megjelenésének idejét és sorrendjét is, így kiderült, hogy ez egy sorozat, amely 1972 márciusában látott napvilágot. Mivel csak a harmadik folytatástól kezdtek a sorszámozást, és mindjárt a 3. számnál, nyilvánvaló, hogy eredetileg nem sorozatnak indult. Talán maga a szerző sem bízott abban, hogy ez a téma akkora érdeklődésre tarthat számot. Miközben a fenti feltételezéseim helyességét próbáltam interneten is ellenőrizni, örömmel láttam, hogy a szerző valóban dolgozott az *Esti Hírlap*nál is, de a kérdéses lapszámokat a neten nem sikerült megtalálnom. Kiderült viszont, hogy három évvel később, 1975-ben, a pécsi *Dunántúli napló*ban, megjelent egy hasonló sorozat *Hankóczy Sándor* tollából, és a címe is ugyanaz: „Mi lesz 2000-ben?” A sorozat egyes darabjait a szerző mindkét lapban változatlanul közölte. Az egyik írás azonban nem azokból való, amelyek az *Esti Hírlap*ban is megjelentek, hanem teljesen új, számomra még ismeretlen írás volt.

A riportok első elolvasásától mostanáig majdnem 46 év telt el. Ennyi idő alatt sok mindent elfelejtettem, egyre azonban biztosan emlékszem, hogy az akkoriban sokakban felmerülő kérdést: „Mi lesz 2000-ben?”, a szerző a kor legismertebb tudósainak,

a különböző „szakmák” legjobb szakértőinek: egy csillagásznak, egy vegyésznek, egy biológusnak, egy építésznek, és egy közgazdásznak tette fel. Most a riportokat eredeti alcímük alatt veszem sorra és megpróbálom leírni azok rövid tartalmát.

A kék algák titka

1972-ben, a Holdon már ott van az ember lábnyoma, egyre-másra születnek a tudományos-fantasztikus regények és filmek, emberek által alkotott szerkezetek száguldanak, kutatva a bolygóközi teret. Válaszra váró kérdések egyre szaporodnak, de az emberek nagy többsége – ismeretek hiányában – nem tud rájuk válaszolni. A riportter ekkor tette fel kérdését *dr. Kulin Györgynek* (1905-1989), a kor ismert csillagásznak, számos kisbolygó és egy üstökös felfedezőjének, néhány tudományos-fantasztikus regény szerzőjének.

– Milyennek látja a Földet?

– Az ellentmondások bolygójának. Indokínai háborús emberirtások – divatos, tengerparti nyaralóhelyek. Csonttá soványodott, éhező gyerekek – koktélpártik luxusjachtokon. New York égbenyúló felhőkarcolói – nyomornegyedek Dél-Amerika külvárosaiban. Ha egy szuperintelligens űrbéli lény, aki természetesen tud az űrhajóink útjáról, meg arról is, hogy az ember meg akarja hódítani a kozmoszt, jogosan kérdezhetné: „Ezek akarnak polgárjogot nyerni a lakott világűrben?”

Kulin György szerint – *József Attila* szavaival szólva – előbb rendezni kellene végre közös dolgainkat. Mint kifejti, ő arra vágyik, hogy mindenhol intelligens földi társadalom, emberhez méltó körülmények legyenek. Ehhez sok idő kell, de a csillagász optimista: Az emberiség életben marad! A tudományos-fantasztikus regényeit is ilyen szellemben írja. A megoldást a napenergiában látja, a hagyományos energia kitart az ezredfordulóig még úgy is, hogy addigra hétmilliárd emberre kell számítanunk. Hogy a Föld szűk lesz, és az emberiség benépesíti a környező bolygókat – ez utópia. A tudósok álláspontja az, hogy csak a *Vénusz* jöhetne számításba, de azt vastag széndioxidréteg borítja, a hőmérséklete meg 500 fok körül van, tehát az ember ott huzamosabb ideig nem tartózkodhat. Tudósok szerint kék algákat kellene juttatni a *Vénuszra*, azok ezer év alatt felfalnák a széndioxidot és így a Földéhez hasonló atmoszféra jönne létre. A világűrrel még túl keveset tudunk, kozmikus gyermekkorunkat éljük.

– Mégis, ön szerint mit hozhat a 2000. év? – kérdezte a riportter.

A szerző Pomázon él és alkot. Verseit folyóiratunkban és Antológiánkban is közzeltük.

– Legtöbb, amit remélek, a kozmikus gondolkodás, ezt pedig a legpontosabban az ismert gyermekversike fejezi ki: „Ezt a diófát is nagyapám ültette, árnyékában nem ült, gyümölcsét nem ette.” Érti?

Pasztilla vagy bécsi szelet

Korunk egyik nagy ellentmondása, hogy miközben a szédületes technikai fejlődés megteremtette az űrutazás feltételeit, ugyanakkor százezrek halnak éhen, vagy szenvednek az élelemhiánytól. Ugyan már vannak próbálkozások, például a japán alga-kiséletek, de a helyzet lényegesen nem javult.

– Valóság lesz-e a vernei jóslat, miszerint az ember naponta egyetlen pasztillával csillapítja éhségét? – kérdezte a riporter *dr. Telegdy Kovács* Lászlót (1902-1987), a Budapesti Műszaki Egyetem élelmiszerkémiai tanszékének vezetőjét. A nemzetközi híró kémikus válaszában arról beszélt, hogy az ember minden körülmények között ember marad, ezért meglehetősen hagyományos módon fog táplálkozni. Az űrhajósok esete egyedi, a kozmikus körülmények megszabják a táplálkozás módját. Figyelembe véve, hogy egy felnőtt ember naponta kb. 70 deka – fehérjéket, zsírokat és szénhidrátokat tartalmazó – alaptáplálékot fogyaszt, ugyanilyen súlyú tabletta kellene lenyelnie. Ezeket még valamivel ízesíteni is kellene, hogy fogyaszthatók legyenek, ráadásul a gyártásuk is rendkívül költséges lenne. Akkor inkább maradjon a bécsi szelet! A jelenleg megtermelhető élelmiszer mennyiségből meg lehetne szüntetni az éhínséget, csak többek között nem kellene a tengerbe borítani a gabonát, hogy a nagy haszon reményében magasan tartsák a piaci árakat. A mai felszereltséggel és tudással annyi ételmeget tudnánk termelni, hogy nem hét, de még húszmilliárd ember normális táplálkozását is megoldhatnánk.

– Mégis, milyen változást hozhat a jövő? – volt a következő kérdés.

– Többfélét. A nagy választékból ki kell kísérletezni, melyek az ehető növények és állatok, és meg kell változtatni a beidegződött ízlésünket és szokásainkat. A jövőben nem lesznek nagyevők, meg kell őket tanítani az egészséges és kultúrált táplálkozásra. A nagy szakácssegénységeknek nincs jövője. Sok jó szakácsot kell képezni, akik a közétkeztetést magas színvonalra emelik, ahol minden időzavarban lévő elfoglalt ember kosztolhat anélkül, hogy otthon főzőcskézne. Én a magam részéről változatos, ízes ételeket, szépen terített asztalt álmodom az ezredfordulóra.

S.O.S. a természetből

Az ember évszázadokon át irtotta az erdőket, s helyettük keveset ültetett. A gyáraiból a szennyezést a folyókba engedte, mérgező vegyszerekkel védte növényeit a káros rovaroktól, így is növelve terméshozamát. Vegyi anyagokkal könnyítette a házimunkát, és mindenféle módon mérgezte a szárazföldet, a

tengereket, mindezekkel számos növény- és állatfaj kipusztulását előidézve. A XX. század legnagyobb fenyegetettsége a természet megbomlott biológiai egyensúlya.

– Professzor úr, ön szerint milyen nagy a veszély?

– Ha pontos akarok lenni, akkor az orvosoktól kölcsönzök egy kifejezést: „a beteg állapota súlyos, de nem életveszélyes” – mondja a biológus *dr. Balogh János* (1913-2002), az ELTE állatrendszertani tanszékének vezetője. – A tudósok már régóta kongatják a vészharangot. Az utóbbi időben csatlakoztak a közéleti vezetők és az újságírók is. Például a Balaton vizének szennyezettsége is állandó téma. Vannak, akik a paradicsomi állapothoz való visszatérést követelik. Ezek álmodozók. Már az athéni városállam idején bebizonyosodott, hogy ez lehetetlen. Az emberiség kezdi felismerni a veszélyt, és védekezni akar. Hamarosan óriási összegeket költ majd arra, hogy megóvja a bioszférát a további pusztulástól.

– Mikorra várható ez a „hamarosan”?

– Nem szívesen jósolok, de én a nyolcvanas évek elejére várom a krízist, ez lesz a bioszféra-stressz. Konzerválni kell a Földnek olyan területeit, amelyeknek a bioszféráját még nem mérgezték meg, hogy legyen honnan venni a nemesítésre alkalmas növényeket és állatokat, amiből biztosítjuk a növekvő népesség élelmezését. Ha már a mérgezésnél tartunk, a DDT (a diklór-difenil-triklórétán, egy nagyhatású, népszerű, az 1960-as években betiltott rovarirtószer – *a szerk.*) tényleg megbetegítette az embereket, de ezzel a vegyszerrel teljesen kipusztították a maláriát, amelyben előtte százezrek haltak meg! Az őserdők irtása csak pár évre nyújt termőtalajt, aztán kimerül. Az az ausztráliai módszer viszont végül bevált, melynek során találtak egy olyan trópusi pillangós növényt, amely megköti a nitrogént. Megindult az új legelőkön az állattenyésztés, hamarosan kiderült, hogy a trágyától kipusztul a fű. A megoldást egy gajtúró bogár jelentette, amely bírja a trópusi klímát. Egy magyar ember, Bornemissza György működtet egy trágyaevő-bogár gyárat, a bogarak feldolgozzák a trágyát, attól nő a fű... ez egy mesterséges, biológiai egyensúly.

– Mit vár a jövőtől itt Magyarországon?

– Azt, hogy hamarosan eljön a bioszféra-biológusok ideje. Az ezredfordulón, járásnyi területen egy-egy ilyen biológustól függ majd minden. Mit tehetnek, mit nem. Még az is, hogy az adott területen építhetnek-e gyárat, vagy sem.

Szabó Ottó: Az eltévedt úrhajós (Szentendre)

Katarina
Gubinski
Takač
felvételei

Acélszoba – utópia

– A városok mindig a szabadabb gondolkodás melegágyai voltak. A barokk ember rátenyerelt a térre, a reneszánsz büszke volt, fenséges és zárkózott... A modern kor embere nyugtalanul keresi a maga igényeinek megfelelő életteret. Többen vallják, sokan tagadják, hogy az építészet megtalálta a maga formanyelvét.

– Mi erről az ön véleménye professzor úr? – tette fel kérdését Hankóczi a magyar Iparművészeti Főiskola rektorának, *dr. Pogány Frigyes* (1908-1976) professzornak.

– A modern építészet első nagy korszaka lezárult, eltelt hatvan év, kialakult az új esztétikai szemlélet, de valami mélyebb ok miatt lassan fejlődik. A modern építészet új szerkezetei révén felnyitotta a zárt épülettömböket, felkínálja a térrel való játék lehetőségét. Most a türelmetlen keresés idejét éljük. Holnapra nem születik meg a megoldás, de körvonalaiiban érezhető a jövő. Az új, a „nagy téglá” (az előre gyártott nagy elem) még nem engedelmeskedik nekünk igazán. A tömeges építkezés zömében skatulyákat, falansztert produkál. A szükség diktálja, mert az embereknek laknia kell valahol. A valódi igények és a mi törekvéseink lényege más. A múlt értékeit is meg kell őriznünk, még a falvainkban is. A hajlított és tornácós ház tökéletesen modern építészeti gondolat. Az már biztos, hogy házainkkal nem mehetünk az ég felé. A tizedik emeleten panaszkodnak az emberek, a századikon félnek. A tenger mélyén valószínűleg nem lesz város, az óceánon sem, mert ha az embert körülveszi a végtelen, elbizonytalanodik. Az emberi léptékhez kell tartanunk magunkat. Az idő korrigálja a terveket. A 30-as években egy építész azt állította, minden embernek lesz egy acélszobája íróasztallal, heverővel berendezve. Ha valahová utazni akar, ezt a szobát lift viszi fel a tetőre, onnan helikopterrel az idegen városba, vagy országba szállítják. Ott egy hatalmas rácsszerkezet egyik rekeszébe helyezik. Ez lesz a jövő szállodája. Ezt az építész a hetvenes évekre jósolta!

Okosabban tanulunk

– A mindent ismerni akaró ember előtt könyvtár-Himaláják magasodnak. Van-e remény rá, hogy birtokba vegyük, és jól használjuk fel az eddig felhalmozott információkat a világról? Professzor úr „A nagy távlatok és a tervezés” című könyvében hangsúlyosan igényli az oktatás korszerűsítését. Ön szerint, miért nem kielégítőek a mostani állapotok? A kérdés *dr. Kovács Géza* (1928-2009) szövegétől, aki akkor a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem, később a Budapesti Corvinus Egyetem professzora volt.

– Mert oktatási rendszerünkben túlságosan nagy jelentőséget kapnak a részletek, történelemmé merevedett technológiákat oktatunk, a tanított ismeretek között sok a konkrét és sok az elavult. Ne tűrjük a

szakmai sovinizmust! A tanulók legyenek érzékenyek az új iránt. Ehhez egy jól szervezett oktatás kell. Az ötlet nem az enyém, *dr. Marx György* is hangoztatja. És ez nem más, mint a tantárgy-csoportok képzése. Őt részt jelölnék meg: Külön a fizika, a kémia, a biológia; külön a matematika, a statisztika, a számítástechnika, stb. Az okos számítástechnikai és oktató gépek megjelenése sokat segíthet. Nekünk nem a papák közötti felkészültségbeli különbséget kell megszüntetnünk, hanem a gyerekeket kell megtanítanunk a tárgyak logikájára, a gépek kezelésére. Adjunk nekik magas színvonalú látható és hallható tananyagot. Differenciálódásra is szükség lesz, hogy a fiatalok több irányba is indulhassanak. A szabadidő hasznos eltöltése lehetőségét is biztosítani kell, és meg kell óvni a jövő emberét az eszmei eltévelyéstől a heroingtól.

– Végül, milyen sürgős változtatásokat javasol?

– A pedagógus társadalmi szerepéhez méltó megbecsülését, a tanárképzés reformját, és a jó tankönyvek sürgős megírását.

Utólag könnyű okosnak lenni

1972-ben, az *Esti Hírlapban* közölt öt interjú rövid ismertetéséből megtudhattuk, hogy a múlt század hetedik évtizedének elején, az akkori ismert tudósok milyenek látták az emberiség helyzetét, kilátásait, fejlődésének lehetőségeit, de azt is, hogy reményeik szerint mi várható a kérdésekben gyakran szereplő 2000. évben. Miközben olvastam a fenti írásokat, rendre eszembe jutott, hogy vajon a XX. század második felében, a hozzám hasonló egyszerű földi halandók, mit láttak, hallottak, olvastak, gondoltak és beszéltek a szóban forgó témákkal kapcsolatban. Még kislány koromban a felnőttek vészjóslóan mondták: „Senki sem tudhatja, hogy a világvége mikor lesz, de egy biztos, hogy az időpont ezerkilencszáz és...”. Ha valaki nagy butaságot tett, vagy mondott, akkor így reagáltak rá: „Egyelőre nem lesz világvége, mert van még butaság a Földön.”

Különböző forrásokra hivatkozva, nemcsak 1999-ben, de manapság is rendszeresen felröppennek ilyen világvége-időpontok, amik elmúlnak, és a világ – hála Istennek – megmarad.

1957. május elsejétől volt rendszeres tévéadás. Ugyan ekkor még kevés embernek volt televíziókészüléke, de a boltok kirakatában, a téveszirodák udvarán stb., lehetett nézni a kísérleti adást. Amikor Magyarországon megindult a televíziógyártás, a fekete-fehér majd a színes készülék lassan státuszszimbólummá vált, a számuk meg egyre nőtt. 1957. október 4-én felbocsátották a Szputnyik-1 műholdat, egy hónap múlva indult, a sokkalta nagyobb Szputnyik-2, aztán sorra a többi. Közben voltak állatkísérletek és katasztrófák is. 1961. április 12-én a Vosztok-1 fedélzetén *Jurij Gagarin*, első emberként a világűrben megkerülte a Földet. Kialakult az űrverseny a Szovjetunió és az Egyesült Államok között. 1969. július 20-án az Apolló-11 űrhajó landolt a Hol-

don. Neil *Armstrong* és Edwin *Aldrin* a Hold felszínére lépett. Az űrhajós témájú könyvek és filmek, pl. az Orion űrhajó, a Csillagok háborúja hatására, ha a gyerekek az iskolában feladatuk kapták: képzeljék el magukat 2000-ben – űrhajókat, űvegébúra-alatti városokat, mozgó utcákat, űrlényeket, robotokat rajzoltak. Jelmezbálra űrhajósoknak, űrlényeknek és robotoknak öltöztek.

1972-ben a Közgazdaságtudományi Egyetem professzora az oktatás megújításának eszközeként már beszélt a számítógépekről. 1955-ben, az első kereskedelemben kapható számítógép tizenkilenc tonna súlyú volt, és egymillió dollárba került. Csak néhány darab készült belőle. Feltalálták a félvezetőt, a tranzisztort, kialakultak a programozási nyelvek, több program párhuzamosan futtatott, kialakult a BASIC nyelv. 1971-ben megjelent az első személyi számítógép. 1972-ben nagyobb számban léteztek már ilyen harmadik generációs gépek, de persze nem Magyarországon. Kenneth Harry *Olsen*, a Digital Equipment Corporation (DEC) alapítója, 1981-től a népszerű OLSEN-gép gyártója, 1977-ben még azt mondta: „Nincs ok, amiért bárki akarna egy számítógépet az otthonában”. Mivel Olsen úr 2011-ig élt, volt ideje meggyőződni arról, hogy mekkorát tévedett.

Egy építész 1930-ban acélszobát jósolt. Amikor még nem volt meg a békásmegyeri lakótelep, olvastam a Magyar Ifjúságban, hogy egy több kilométer hosszú szalagház épül majd előre gyártott elemekből – ha jól emlékszem – az Árpád hídtól, egészen a városhatárig. A látvány-képet is odarajzolták, talán még tervrajza is ott volt az újságban. Azt hiszem, nem véletlen, hogy ez a terv nem valósult meg.

Az 1972 és 2000 közti huszonnyolc év hamar eltelt. Sokan emlékezhetünk rá, meg arra is, milyen nagy vitát váltott ki az a kérdés, hogy mikor kell ünnepelni az ezredfordulót. Akik amellet voltak, hogy csak 2000 Szilveszterén, azzal érveltek, hogy mivel 0. év nem volt, így az 1. évvel kezdődik az évek számolása. Akkor viszont csak 2000-ben telik le, a Krisztus születése utáni második ezer év. Azért 1999 Szilveszterén, a Csendes-óceáni szigetektől nyugati irányban, fel egészen Alaszkáig, mégis mindenhol villogtak a tűzijátékok. Olyannyira, hogy még a Nemzetközi Űrállomásról is fényképezni lehetett az „örömtüzekeket”. Azóta újabb tizennyolc év viharzott el. Már bizonyos távlatból tekinthetünk az ezredfordulóra.

Azon gondolkodom, melyik tudós(ok) állításai, véleménye, terve vagy jóslatai voltak azok, amiket olvasva *Takács* László, az életem párja azt mondta: „Már pedig ezt nem hiszem el! Ezzel szembesíteni akarom a valóságot.” 2000-ben sajnos, kisebb meg nagyobb gondja is volt, mint hogy ilyesmivel törődjön. Mint minden jó ember – amennyire tőle tellett – ő is sietett rendezni evilági dolgait, de remélem, hogy odafönn a professzor urakkal volt idejük tisztázni a dolgokat. Az öt híres professzor közül, csak dr. Kovács Géza és dr. Balogh János éltek túl ugyanis a 2000. évet, ám azóta már ők is odafönn vannak.

A végén visszatérek az első interjúhoz. Dr. Kulin György professzor szerint, amikor *Oriana Fallaci*, olasz író-újságíró hallotta, hogy a Vénuszt kék algákkal kell betelepíteni, hogy a Földéhez hasonló légköre legyen, azt kérdezte: „*Úristen, ki juttatta a Földre a kék algákat?*”

Katarina Gubinski Takáč

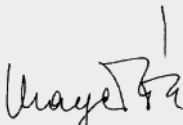
Kedves Barátunk!

Köszönjük, hogy a Filantróp Társaságnak – mely eddig a BARÁTSÁG című folyóirat kiadója volt – juttatta személyi jövedelemadójának 1%-át: **59 901 Ft**-ot. A pénzt a lap megjelentetésére fordítottuk. Kérjük, gondoljon ránk ismét, amikor 2017. évi személyi jövedelemadójának 1 százalékáról rendelkezik és kedvezményezettként a Filantróp Társaság adószámát:

18037511-1-43

tüntesse fel. Zárt borítékban, adóbevallásával együtt küldje meg az Adóhivatalnak. Fontos, hogy Ön a borítékon megadja nevét, lakcímét és adóazonosító jelét is.

Köszönettel és tisztelettel:

Mayer Éva
elnök

Az örmény diaszpóráról

A Római Birodalom összeomlását követően hatalmas népmozgások kezdődtek. Ez a folyamat „népvándorlás” néven terjedt el a köztudatban. A történelem folyamán azonban nem népek, hanem törzsek, vagy kisebb közösségek változtatták a helyüket; a népekre (nemzetekre) a letelepedett életforma jellemző. Nagyon súlyos gazdasági, politikai kényszerítő körülménynek, vagy természeti csapásnak kell kiszakítani a közösségeket addigi élőhelyükről, hogy gyökereiket kitepve elinduljanak ismeretlen vidékek és életkörülmények felé.

Az örmény történelemben a csoportos, periodikus kivándorlás napjainkig ismétlődő jelenség, az örménység történetének egyik legfőbb sajátossága. Ennek következtében jöttek létre az anyaországtól távoli államokban is örmény kolóniák, s ez az oka annak, hogy az örmény nép túlnyomó többsége ma Amerikától Ausztráliáig a világ számos országában szétszóratásban, azaz diaszpórában él. (Örményországban közel hárommillióan élnek, a diaszpórában viszont – különböző becslések szerint – négy és féltől hat millióig terjed az örmények lélekszáma.)

Bizonyos történelmi korszakokban az örmény kultúra nem az anyaországban, hanem a kolóniákban fejlődött tovább. A történelmi Örményország és az örmény kolóniák története egymással szerves egységet alkot akkor is, ha az említett közösségek az anyaországtól távol, látszólag önálló szerveződésként élnek tovább. Az örmény történelmet az anyaország és az örmény kolóniák története együttesen alkotják.

Kolónia és diaszpóra

Kolóniáról akkor beszélhetünk, ha egy közösség, más országban otthonra lelve megteremti létfeltételeit, és idegen földön is megőrzi nemzeti identitását, sajátosságait. Ha zárt egységben él, önkormányzati jogait érvényesíti, megőrzi anyanyelvét, vallását, írásbeliségét, nemzeti szokásait és hagyományait (illetve ezeknek legalább egy részével rendelkezik). Örmények esetében ez azt jelenti, hogy a közösség nagyságából és gazdasági erejéből fakadóan a beköltözés után felépíti templomát, és iskolát alapít nyelve megőrzésére. E két intézmény az örmény kolónia fennállásának elsődleges bizonyítéka.

Az örmény kolóniák életében általában két folyamat figyelhető meg: egyrészt továbbfejlesztették az anyaországi kulturális hagyományokat, másrészt gazdaságilag és később politikailag is beépültek a befogadó ország életébe.

Az örmény diaszpóra az örmény kolóniák időbeli és térbeli összességét jelenti, jelenleg a világ összes földrészének számos országában élő örmény közösségeket. A klasszikus értelemben vett örmény diaszpóra a XX. században jött létre, amikor

az 1915-1922 közötti törökországi népirtás poklából menekülteknek nem volt lehetőségük eredeti lakóhelyükre visszatérni, így hazájuktól nagyon távolra is kerültek. Ezért vannak többségben a diaszpórában élő örmények az anyaországiakkal szemben.

A kolóniák típusai

Eredetük szerint két változata jött létre a kolóniáknak aszerint, hogy közvetlenül az anyaországból, vagy egy másik kolóniából érkezett-e a lakossága. A magyarországi kolóniát a Krimből Moldván át Erdélybe költözött „többszörösen továbbvándorló” örmény közösség alapította.

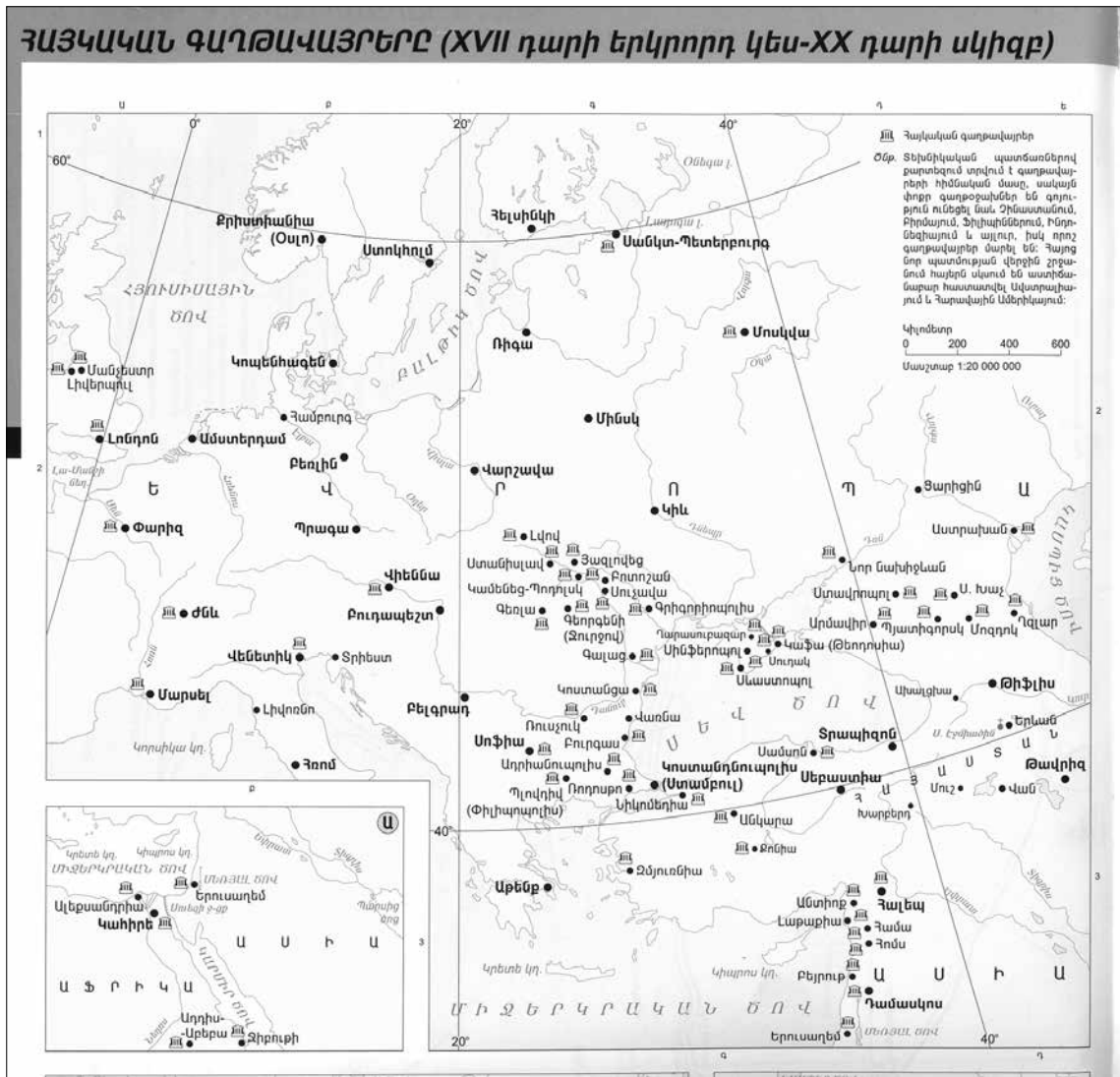
Történelmi szempontból három típusát különböztetjük meg az örmény kolóniáknak, attól függően, hogy mikor jöttek létre. Így tartunk számon középkori-kora újkori (VII-XVIII. századi), újkori (XIX. sz.) és legújabb kori (XX. sz.) kolóniákat.

A befogadó országok eltérő gazdasági-társadalmi viszonyai erősen befolyásolták a kolóniák életét, ezért fejlődésük is jelentősen eltért egymástól. Minden örmény kolóniára egyaránt jellemző az a kettős kötődés, amellyel miközben őrzik az örmény hagyományokat, tevékenységükkel a befogadó ország nyújtotta lehetőségekhez kapcsolódnak. A kivándorlások elsődleges oka Örményország geopolitikai helyzetében rejtett. Közel háromezer éves történelme során Armenia keleti és nyugati nagyhatalmi törekvések ütköző övezetébe került, gyakran lett egymással csatázó birodalmak hadszíntere. Az Örményország területén átmenő jelentős kereskedőutak birtoklásáért folyt a harc. (Az örmény állam a Kr.u. V. századig ennek ellenére fenn tudott maradni.)

A Bagratida királyság (885-1045), az örmény hercegségek (IX-XI. század), valamint a kilikiai örmény királyság (1080-1375) időszakában részlegesen helyreállt az örmény államiség, mely jogi és politikai keretet, valamint fizikai védelmet biztosított a területén élők számára. Az államiség végleges elvesztése (1375) viszont az idegen hódítóknak és a más ideológiát képviselő megszálló hatalmaknak szolgáltatta ki az örményeket. Az állam feladatainak egy részét – elsősorban közösség-szervező, politikai és jogi kereteit – az örmény apostoli egyház vette át.

A tömeges kivándorlást elsősorban a pogromok és más erőszaktetelek idézték elő. Az idegen hódítók elsősorban a lakosság védelmére képes, katonai és irányítási tapasztalattal rendelkező örmény nemesi vezetőréteget semmisítették meg. Azután már könnyű volt elbánni a vezetők nélkül maradt népességgel, melynek tehetősebb része tömegesen elmenekült. A csoportos kivándorlást megkönnyítette a szomszédos, valamint távolabbi országokkal kialakított, sok évszázados kereskedelmi kapcsolatrendszer.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՁԱՎԱՅՐԵՐԸ (XVII դարի երկրորդ կես-XX դարի սկիզբ)

Օրմény kolóniák a XVII-XX. században

Az örmény történelem első nagy csoportmozgásai már az ókor idején megindultak, amikor egyes uralkodók városok, vagy területek egész lakosságát telepítették más helyre. Érdekes, hogy ez az áttelepítés a kereszténység felvételéig (Kr. u. IV. sz. eleje) nem eredményezett kolóniákat. Itt kell kiemelni, hogy a IV. századtól az örmény apostoli egyházban, és az örmény írásbeliségben (*Haj Arakelakan Jekegheci, Mastoci hajkakan ajbuben*) megtestesült nemzeti önzonosság és az összetartozás megtartó erőnek bizonyult nemcsak a nemzet történelmében, hanem a kolóniák létrejöttében és fennmaradásában is.

Az ortodox Bizánc az örmény pavlikianus és tondraklista „eretnekeket” a birodalom legnyugatibb részébe, Thrákiába költöztette. Így jöttek létre az első európai (bulgáriai) kolóniák (Adrianopolisz, Philippopolisz/Plovdiv).

Abbasz sah a török-perzsa háborúk idején (1512-1639) úgy döntött, hogy a két állam között ún. „holt sávot” létesít, hogy a török hadsereg ne találjon utánpótlást. Ezért az Ararát-völgyben lévő falvakat elpusztította, lakosaikat Perzsiába kényszerítette (1603). A deportálást a lakosság egy része túlélte. Iszfahán és Teherán közelében ők alapították meg a perzsiai Nor-Dzsugha-i kolóniát.

A továbbiakban felsorolásszerűen nevezzük meg a *nomád törzsek pusztító támadásait*, melyek mindegyike újabb menekülthullámot indított.

A VII. század első harmadában szerveződött *Arab Kalifátus* a szaszanida Perzsia összeroppantása után Örményország ellen intézett támadást (641). A meghódított területről az örmény lakosság elsősorban a létbizonytalanság és az elviselhetetlen adóterhek miatt menekült a közeli országokba.

A Bagratida- és kilikiai örmény királyságok bukása után (1375) Armenia ismét a támadók szabad prédája lett. A *szeldzsuk törökök* 1048 és 1071 közötti betöréseit a *mongolok* inváziója (1236) és évszázados uralma követte, majd *Timur Lenk* hadjáratai (1370, 1386, 1400) és a *kara-köjünlű s ak-köjünlű* törzsek támadásai (1410-1468; 1468-1502) tették pusztává az országot.

A XVI-XX. század között a birodalmak vetélkedésének következményeit szenvedte Örményország. Területének birtoklásáért, újrafelosztásáért az *oszmán-török*, a *szefevida perzsa* és a *cári orosz hadsereg* vívott elkeseredett küzdelmet.

Törökország 1895-96-ban a birodalom egészére kiterjesztett örményellenes pogromokkal próbálta megoldani az „örmény kérdést”, és ezt a megsemmisí-

Arménia és a kereskedőutak

tő programot folytatta az ifjútörök kormány is, mely 1915-től végrehajtotta a XX. század első népirtását. Ennek másfél millió polgári lakos esett áldozatul, félmillió pedig más országokban keresett és talált menedéket.

Mindezek figyelembe vételével válik érthetővé, hogy a már meglévő, vagy újonnan alakuló kolóniákba történő menekülés az örménység fizikai fennmaradásának egyetlen lehetősége volt.

Örmény kolóniák a feudalizmus korában

Az elvándorló örmény lakosság nem minden rétege fogott vándorbotot a kezébe. A feudalizmus korai és későbbi századaiban elsősorban azok kerestek új hazát, akik kellő ingó vagyonnal, kereskedelmi kapcsolatokkal, mesterségbeli tudással rendelkeztek, és többnyire papjaik vezetésével hagyták el addigi otthonaikat. Elsősorban polgárokból álló csonka társadalomként illeszkedtek be a polgársággal alig rendelkező keleti, vagy kelet-európai országok polgárságot nélkülöző, szintén csonka társadalmába. A késő középkorban jelentősek voltak a krími, lengyelországi, erdélyi, ukrainai, Nor-Dzsugha-i, és indiai kolóniák.

Ezekre általánosan jellemző volt, hogy tevékenységük folytatására privilégiumokat kaptak az uralkodóktól, s ennek következtében lényeges szerepet játszottak az adott ország gazdasági életének fellendítésében.

Az erdélyi örmények nagyrészt tímárok, bőrfeldolgozók, illetve Danzigig és Augsburgig utazó marhakereskedők voltak, akik megőrizték moldvai piaci kapcsolataikat is. A kézművesek saját termékekkel kereskedtek is, minek révén még a nehezebb időkben is tudtak gyarapodni. A XVII. század végére minden jelentősebb erdélyi városban volt már boltjuk, illetve vásárok idején sátorállítási joguk. Az örmény kolóniák kézművesei céhekbe (*esznafutjun, hamkarutjun*) tömörültek.

Ezek a kolóniák zárt egységet képeztek a társadalomban; az önkormányzást az örmény jogi normák alapján a magisztrátus – *százak tanácsa, mercantile forum, rathauz* – gyakorolta. Az 1765-ben keletkezett asztrahányi örmény törvénykönyvet minden orosz-

országi örmény kolónia használta, mint ahogy a lengbergi (Ivovi, Ivivi) törvénykönyvet is az összes lengyelországi örmény közösségben alkalmazták. E jelenség is igazolja, hogy az azonos országban lévő kolóniák kapcsolatot tartottak egymással.

A közösség belső életét és világi képviselőjét az előljárók, az örménybírók (*kalantar*) végezték.

A legtöbb örmény kolóniában a kultúra is továbbfejlődött; itt másolták a régi, és írták és újabb kéziratokat. Az örmény kolóniák városaiban már nyomdák is működtek. Az első örmény nyelvű könyvet anyaországtól messze, Velencében, 1512-ben nyomtatták, míg Ecsmiadzinban 1771-ben jött létre az első nyomda.

A feudalizmus kori örmény kolóniákra általánosan jellemző, hogy meggazdagodó vezető kereskedői nemességet kaptak vagy vásároltak, és betagozódtak a befogadó ország társadalmába. Az egyházi vezetők azonban még akkor is kivételes tekintéllyel bírtak a kolónia életében, ha az örmény lakosság a befogadó ország keresztény felekezeteihez csatlakozott.

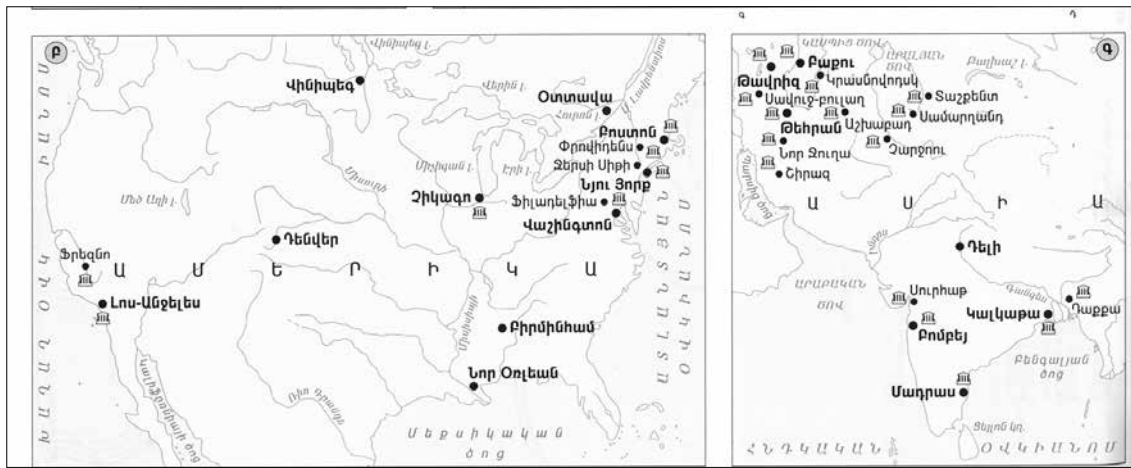
Az újkori örmény kolóniák néhány sajátossága

A feudális keretek felbomlásával és a polgári társadalmi viszonyok kialakulásával párhuzamosan megszűntek a privilégiumok, valamint a kolóniák zártsága is. Éppen ezért egyes örmény közösségek gazdasági ereje meggyengült. Felgyorsult az asszimiláció folyamata, ami több kolónia megszűnéséhez vezetett.

Más kolóniák – oroszországi, bulgáriai, erdélyi, konsztantinápolyi, perzsiai, szíriai – azonban továbbra is fennmaradtak. A korábbi, feudális jellegű önkormányzati és gazdasági szervezetek felbomlottak ugyan, de helyettük más, polgári és jótékonyági szervezetek alakultak, melyek sikerrel töltötték be feladatukat a közösségi élet szervezésében. A nagyobb kolóniákban új iskolák, nyomdák, színházak jöttek létre, fellendült a könyvnyomtatás, folyóirat-kiadás, megindult az irodalmi élet és más művészeti ágak fejlődése. A kulturális intézményekben és műalkotásokban a kor örmény nemzeti sorskérdései, problémái is kifejeződtek. Megerősödött az anyaország és a diaszpóra kapcsolata. Ennek szemléltetésére jó példa az erdélyi örmény kolónia XIX. század végi kulturális felvirágzása, melyet Szongott Kristóf és munkatársai értékes kulturális tevékenysége, illetve számos kiadványuk fémjelez. Mindez nagyban segítette az örmény nemzeti szellem felélénkülését, identitása megőrzését.

Az ún. „nagy diaszpóra” az 1915-ös *mészárlások* után jött létre. Az örmény menekültek száma minden addigit felülmúlt. Mintegy félmillió túlélő keresett menedéket a Kaukázuson túl országokban, Kisázsia és a Közel-Kelet vidékein (Szíria, Libanon, Egyiptom), a Balkánon (Görögország, Bulgária, Románia), Cipruson, és a legnagyobb gyűjtőhelyen, Nyu-

Amerikai és keleti kolóniák a XVII-XX. században

gat-Európában és Amerikában (ahol a befogadhatók számát kvóták szabályozták).

A genocídium túlélői – a korábbi tehetős kivándorlókkal ellentétben – nincstelen menekültek voltak. Többségüket nemcsak az átélt lelki sokk sújtotta: minden rokonukat elvesztett árvák és egyedülállók voltak.

A menekülők első nemzedéke – nyelv és szaktudás híján – gyári segédmunkás lett (a nők is). Munkásszállásokon, üres kaszárnyákban, igénytelen hónapos szobákban laktak, általában több családdal összezsúfolva. Közös jövedelemből éltek, egymást támogatva próbálták megvetni a lábukat egy számukra teljesen ismeretlen országban.

Amikor sikerült némi tőkét összegyűjteniük, az élelmes örmény férfiak otthagyták a gyárat, kisvállalkozásokat indítottak, ahol családtagjaik voltak a bedolgozók. A kereskedelmi igényeket felmérve, viszonteladók lettek: elsősorban élelmiszerekkel, cipővel és konfekciótermékekkel kereskedtek. Az 1930-as években a következő nemzedék már iskolázott szakmunkás (főként vízvezeték-, autó-, fűtés- és villanszerelő) vagy egyéb műszaki végzettségű volt. Az 1945 utáni örmény menekültek nagyrészt már felsőoktatási végzettséget is szereztek, s értelmiségi, tudományos vagy művészi pályán tevékenykedtek. A franciaországi örmény kolóniákból több világhíresség (pl. Charles Aznavour, Henri Verneuil, Henri Troyat) is származott.

A Boston és Los Angeles központokkal létrejött amerikai örmény kolóniák társadalmi képlete polgárosult tarkaságot mutat: a kereskedők és kézművesek mellett nagyon sok az értelmiségi (orvos, ügyvéd, tanár).

Az anyaországból menekült örménység fennmaradását olyan örmény civil szervezetek és jótékony-sági egyesületek segítették, melyeknek alapvető tevékenysége az anyagi segítségnyújtáson túl a kulturális és közösségi élet szervezése volt. Az *Örmény Jótékony-sági Baráti Egyesület*nek (AGBU) húsz országban tizenöt alcsoportja van. Széles körben ismertek a *Nor Szerund*, *Tekejan*, *Haj Marmnamarzakán* és *Homenetmen* egyesületek. Meg kell említeni a legnagyobb mecénások, Alex *Manoogian* és Robert *Gulbenkian* nevét is, akik számos intézményt és alapítványt

hoztak létre az örmény diaszpóra és az anyaország kulturális életének támogatására.

Változó valóság, élő diaszpóra

Míg a korábbi századokban az örmény kolóniák tengelye a keleti országokban volt (*Közel-Kelet, Kelet-Európa, India*), az új kivándorlások után ez a tengely erősen nyugatra toldott el. A közel-keleti örmény kolóniák részint az ismétlődő háborúk, és a létbizonytalanság, részint a megváltozott gazdasági társadalmi körülmények miatt (Jeruzsálem) néptelenednek el. A migráció útvonala a nyugati országok, elsősorban Amerika felé irányul.

Az örmény diaszpóra majdnem másfél évezredes történetében a középkorban számos kolónia keletkezett. Ezek egy része a későbbi századokban hanyatlásnak indult, lakosságuk elvándorolt, vagy másutt alapított kolóniákat. Közülük több kitüntetett szerephez jutott, mások viszont teljesen elnéptelenedtek. Az Örményországból kivándorló új és még újabb csoportok is megteremtették a maguk kolóniáit. A XX. században azokban, amelyek befogadták a genocídium túlélőit, a népességfeltöltődés következtében megélénkült a gazdasági és kulturális élet.

Napjainkban azok a kolóniák nézhetnek biztos jövő elé, amelyek nemcsak hagyományaikat ápolják, hanem kapcsolatot tartanak más örmény kolóniákkal és az anyaországgal is. A XXI. század technikai lehetőségeinek birtokában ez nem jelenthet gondot, akadályt. Míg a középkorban a *zárttság*, napjainkban a *dinamikus nyitottság* az örmény közösségek fennmaradásának egyik záloga.

Dr. Dzsotjanné Krajcsir Piroksa

Fontosabb források:

- Haj-hungarakan patmakan jev msakutajin kaperi patmutjunic – Jerevan, 1983.
- Histoire des Arméniens. Hajoc patmutjun (Réd. Gérard Dédéyan) – Toulouse, 1982.
- Haj gaghtascharhi patmutjun (Midzsnadaric mincsev 1920. t.) Aradzsin hator – Jerevan, 2003.
- Isztorija armjanszkgogo naroda (Red: M. G. Nersisizjan) – Jerevan, 1980.

Mágus, varázsló és művész egy személyben

Elhunyt Ökrös Oszkár

Ha valakinek a családja hét cimbalmost is számlál, nem meglepő, hogy hamar játszani kezd a cimbalomverővel. A családi emlékezet úgy tartja, hogy Suki Sándor cimbalmos kis unokája még két éves is alig volt, amikor az első dallamokat „kikalapálta”. Három évvel később rövid figyelés után, hibátlanul utánjátszotta a nagyapja mutatta rövidebb nótadíszítéseket. Az öreg Suki ekkortól tudatosan képezte a csodagyereknek bizonyuló határtalan szorgalmú és tehetségű kis fickót. Az 1957 májusában Szolnokon – más források szerint Törökszentmiklóson – világra jött Ökrös Oszkárt rövidesen országos közismertség övezte, a tévénezők is kegyeikbe fogadták...

Nyolc éves volt, amikor megnyerte a Magyar Televízió népzenei versenyét. A hangszeres szolista kategóriában lett övé a babér. Az általános iskola második osztályából így – egy miniszteri külön engedéllyel – azonnal a középiskolába léphetett, a Bartók Béla Zeneművészeti Szakiskola legifjabb tanulója lett. Az érettségi vizsga után azonnal felvették a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolára, a „Zeneakadémiára”. Tizenöt éves korától már a Magyar Rádió és Televízió zenekara is rendszeresen alkalmazta cimbalomszólístaként. Tehetségét főiskolai tanárai, osztály- és évfolyamtársai is mindvégig csodálták. A magyar nótás családi hagyományait jelentősen felgazdagította a népzene és főleg a klasszikusok tanulmányozása révén.

Amikor elvégezte a főiskolát, versengtek érte a zenekarok. Döntenie kellett: néhai Rácz Aladár útját követve a hangversenytermek dobogóját, vagy a cigányzenekarok világát választja. Nem lehetett könnyű döntés. Talán annak belátása segített, hogy bár Rácz Aladár maga több klasszikust is áthangszerelt cimbalomra, s nem egy jeles zeneszerző egyenesen az ő hangverői alá írta néhány művét, e darabok száma azonban erősen korlátozott. Olyan éveket éltek akkor, melyek során ugyan a kávéházi, éttermi zeneszvet visszaszorult, de a népi együttesek magas színvonalú tevékenysége nyomán, a nótajátszás művészi rangja is vitathatatlanra lett. Külföldi meghívások és fellépő körutak jelezték: cigányzenénk és cigány muzsikusaink mindenütt közönségvonzók. A hagyományos cimbalmosi pálya, gyorsabb és nemzetközi érvényesülést ígért.

Amikor híre ment, hogy a szórakoztató zene iránt kötelezi el magát, a legnagyobb népi együttesek álltak sorba érte. Előbb a Budapesti Népi Együttes, majd a Magyar Állami Népi Együttes, később a Honvéd Művészegyüttes tagja lett.

Ökrös Oszkár – idegen ajkúaknak ugyancsak nyelvtörő – nevét is így tanulhatta meg a világ. Ti-

zenhét évesen már szólístaként kapott meghívást Angliába, *Erzsébet királynő* születésnapjára, a londoni Palladaiumba, ahol Josephine Baker, Tom Jones, Frank Sinatra és Roger Moore mellett fellépve is megkülönböztetett tiszteletet, elismerést vívott ki magának. A korábban említett zenekarokkal az Antarktiszon kívül valamennyi földrészen megfordult. Szovjet-Ázsiában éppúgy ámulták és ünnepelték, mint a Közel- és Távols-Keleten, Ausztráliában vagy az Amerikai Egyesült Államokban. Az éter hullámaival mindenütt ismerős lett, ahol csak egyetlen magyar is sikerrel tekergette az állomáskezesőt, nyomogatta a távkapcsolót.

Lassan mindenütt úgy harangozták be, hogy az ő játékára érdemes leginkább figyelni, s idővel – a legnagyobb hegedűvirtuózzal azonosnak ítélve teljesítményét – a cimbalom Paganinijeként emlegették.

Ha egy-egy fellépésén kamerák voltak jelen, egészen bizonyos, hogy nem csak a primáson időztek hosszasan, hanem szemmel szinte követhetetlen sebességgel járó kezeit, verőit, gyöngyöző homlokát, s a szólójátékoknál átszellemült arcát, sőt időnként lehunyt pilláit is a filmvásznakra, képernyőkre varázsolták.

Olyan primásokkal dolgozhatott együtt, akik önmaguk is legendaszamba mentek, mennek. Berki László, Boross Lajos, Buffó Rigó Sándor, Déki Lakatos Sándor, Lakatos Flóris, Lendvai Csócsi József, Sánta Ferenc, Suki András és mások.

A rendszerváltás környékén többször is külföldre szerződött és csak 1996-ban tért haza. A 100 tagú Cigányzenekar művésze, szólamvezető szólísta lett. Velük és a Budapesti Fesztiválzenekarral is számtalanszor turnézott a nagyvilágban.

Nemcsak művészi tolmácsolásra vállalkozott, saját feldolgozásokkal is rendszeresen jelentkezett. Két legfontosabb szólólemezén (A cimbalom varázslója; A cimbalom Paganinije) éppúgy lelünk nótacsokrokat, csárdásokat, bagatelleket, asztali- és filmzenéket, mint Paganini-, Chopin-, Liszt- és Bach-átiratokat.

1995-ben Magyar Köztársaság Ezüst, 2001-ben Arany Érdemkeresztjével, 2013-ban pedig a Magyar Érdemrend Lovagkeresztjével tüntették ki. 2015-ben a legmagasabb magyar művészi elismerést, a Kosuth-díjat is átvehette.

Kevés ekkora formátumú muzsikust jellemzett oly nagyfokú szerénység, mint amit ő sugárzott magából. Amikor Farkas Kálmánt, az Aranytollas roma újságírókat temették, kivel édesanyja, Ökrös Mari, de az orgonajavító-építő *id. Farkas Kálmán* révén is atyafiságban állt, a 100 tagú néhány élművészével együtt, ő is megjelent. (Kálmán bácsi a Csisznyikói

cserepekben és az Elnémult harangokban is lefestette azt a törökszentmiklósi környezetet, amelyből az Ökrös és a Suki zenészdinasztia szertehíresült. A kis Oszkárt is emlegette bennük, ahogyan később is minden alkalmat megragadott arra, hogy elbűszkélkedjen vele, hogy népszerűsítse, hogy dohogjon érte.) A temetésre összeseregletteket egy öreg muzikusokból álló négytagú nyíregyházi banda méltóságos zenéje fogadta. Amikor Ökrös megjött, előbb saját cimbalmának összeszerelését igazította el, majd odasietett a helyi cimbalmoshoz, aki még érkezéskor is szépen szaporázta. Előbb a társai kezét szorongatta meg, majd az illető következett. Őt át is ölelte. „Szervusz, kollega! Köszönöm...” – mondta neki. Közről láttam a megszólított könnybe lábadt szemét. Ökrös nem engedte el, karon ragadta és megkülönböztetett tisztelettel odakísérte a maga hangszeréhez. Mellette állva figyelhette a verők tánca, s fürödhetett elérzékenyülve az Ökrös felől áradó szeretetben... Szép volt látni mindkettejüket.

Ökrös Oszkár – kérem, nézzék majd meg legközelebb, ha hátrahagyott felvételeit közvetítik majd a kívánságműsorokban! –, amikor a szőlőjába kezdett megszűnt körötte a világ. Nem látszott feszült összpontosítása, mindig lélekből játszott. Olybá tűnt mintha maguktól jártak volna le-föl-le a vattázott faverők. Mintha egyenesen azok vitték volna a kezét egyre gyorsabban tovább, hogy a távolabbi húrokat is időben elérje. Tessék hallgatni, tessék nézni!

Istenes ember volt, fontos küldetéssel, amit akként teljesített, hogy még halála után is hatni fog... Az Írás (a Zsoltárok könyve) ekként szabta számára különösen személyre szabott feladatul: „Dicsérjétek zengő cimbalommal, dicsérjétek bűgő cimbalom

hangjával!”. Mindenható játékaival valójában mást se tett, mint dicsérte az Egek urát. Szólt bár a hórák, a doinák, a könnyed prelude-ök, capricciók, polkák, a lélekrengető rapszódia, a mozgósító verbunkosok, vagy a szívemarkoló magyar nóták hangján – mindig ezt tette. Dicsérte ezt a romba dőlő látszó egykor szép világot, virtuóz játékaival seregni érve hozva fel az emberiség mentségére. Hallgatva őt, hinnünk kellett, s hinnünk kell ebben.

Megismételhetetlen tudás volt az övé. Olyan, ami most vele veszett, s ebben a formában nem lesz, aki újjáteremtse. Unikális művész – mondják erre tudóskodó körökben.

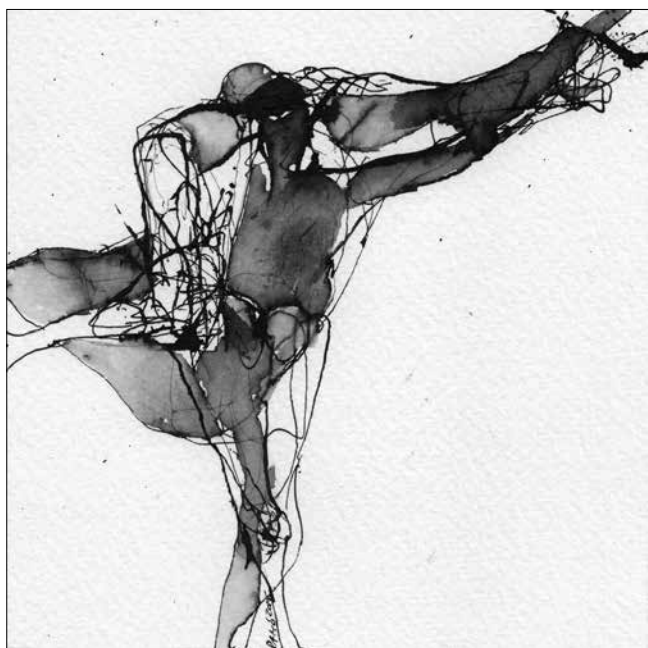
„Dübörgő tapsok! Tomboló nagy esték! / Kábult tömeg közt roskadozva áll, / Könny és verejték fürdeti a testét, / Halántékán a pokol kalapál. // Így vonsozolja zsenije szörnyű titkát... / A mennyi illetné és mégis, amit lát / Csak feneketlen, ijesztő magány, / Kín és keserv, mi égig felüvöltő / S tán örületbe üldöznél, pedig / Kivész, megújul tenger emberöltő, / de ilyen művész csak egy születik [...] Mágus, varázsló és művész egy személyben.” – írta *Endrődi Béla* „Paganini legendája” című versében. Sorról sorra, akár a cimbalom Paganinijéről is szólhatna.

Talán az eddig írtakból is kitetszik: nagyon tiszteltem, ám emellett őszintén sajnáltam is Ökrös Oszkárt. Ha másfél századdal korábban és tőlünk nyugatabbra születik a létre, ma alighanem Paganinit emlegetnék a hegedű Ökrös Oszkaraként.

Sokkalta több szeretetet, odafigyelést, törődést érdemelt volna...

Mindössze hatvan év adatott neki.

Hegedűs Sándor

Damó István: Az Úr haragosai, avagy az el nem hangzott párbeszéd (2016, tusrajz, papír, 13x13 cm)

Berkenyei sváb szótár és múltidézés

A Nógrád megyei 650 lelkes település, *Berkenye*, egy igen tartalmas, érdekes és képekkel gazdagon illusztrált kiadvánnyal lepte meg lakóit és barátait: *Gill Józsefné*, Nusi néni gyűjtését olvashatjuk, aki 2015-ben kezdte el a munkát. Így ír erről: őseink Württemberg tartományból, Németországból a XVIII. században érkeztek Berkenyére, *Althmann* Mihály Frigyes váci püspök hívására. *Ulmban* szálltak hajóra és a Dunán jöttek le Magyarországra 1718 őszen a német telepesek – október 13-án lesz a 300 éves évforduló –, majd 1753-ban négy család továbbment, és ők alapították Szendehely települést. A betelepítés több hullámban történt, erről a nyelvjárás is tanúskodik, legtöbbször az úgynevezett keleti frank dialektust hozták magukkal. Ahogy a szerző írja, egyre kevesebben beszélnek már az óhazából hozott nyelvet Berkenyén.

A régi Petőfi utca

– *Amikor elkezdtem a gyűjtést, azt először témakörök-höz kapcsolódóan végeztem, majd később a magyar ABC szerint haladtam, de közben jöttem rá, milyen sok téma van még, amelyeknek történetét, folyamatát is le kellene írni, így például régi esküvő, népviselet, keresztelők. A munka során eszembe jutottak szüleim, előjöttek a gyermekkori emlékek: hogyan is voltunk felöltözve, amikor libát legeltettünk... A mai gyerekek és felnőttek sokszor már el sem tudják képzelni, hogy mi hogyan is történt régen, ezért nagyon szerencsés, hogy sok képpel tudtuk illusztrálni a leírtakat.*

A kezdetektől támogatta munkáját *Árpásné Schlenk Judit*, akivel együtt vetették papírra a régmúlt leírásait, aki maga is szerkesztette a könyvet és ötleteket adott a fotózáshoz és a megvalósításhoz. A kiadvány megjelenését támogatta az Emberi Erőforrások Minisztériuma Támogatáskezelője és a Berkenyei Német Nemzetiségi Önkormányzat. Így készült el egy sváb-német szótár, amely a kiadvány első fele, a második részben német és magyar nyelven „múltidézés” következik Berkenyéről, lakóiról, nyelvükről, szokásaikról, életükről.

A szerzők hozzájárulásával mi a könyv magyar részét vettük át, bemutatva a ház és háztartást, a mezőgazdasági munkákat, az egyház és az iskola működését, történetét, esküvőt, keresztelőt, temetést, a berkenyeiek viseletét, étkezési szokásaikat, a disznóvágást, a gyerekek játékeit, mondókáit, a szakmákat és a hagyományőrzést, sok-sok képpel illusztrálva. Ahogyan az Előszóban is olvasható, bemutatják a mára már megszűnőben lévő többgenerációs családok életét, a régi állattartást, amikor még nem voltak gépek, a háziasszonyok nehéz munkáját – mosógépek, hűtők, porszívó, fürdőszoba, stb. nélkül.

Kiadó a Berkenyei Német Nemzetiségi Önkormányzat, 2017, szerkesztők *Gill Józsefné* és *Árpásné Schlenk Judit*, a fotókat *Girasek Károly* és *Nagy Boglárka* készítette.

Kérjük, vegyenek részt ezen a múltbéli utazáson, mely azt is megmutatja, hogy az ősök milyen harmóniában éltek a természettel, örültek az élet szépségeinek, az ünnepeiken megpihentek és együtt volt a család és hogyan leltek új hazára Berkenyén a németek.

Falunk lakói

Első témakörünkben az itt élő emberekre emlékezünk, az 1940-es évek (még a kitelepítés előtti) állapota szerint utcánként írva le az itt élő lakosokat. Mivel a faluban sok azonos vezetéknevű személy volt, ragadványnevek is társultak hozzájuk, amelyek közül több máig fennmaradt. A vezetéknevek mellett a keresztnemekre is kitérünk, amelyek között nem mutatkozott túl nagy változatosság.

Sajnos a második világháború előtt nagy volt a gyermekhalandóság, ezért az elhunyt gyermek nevét adták a családban következőként született gyermeknek. A gyermekeket kicsinyítő képzővel ellátott néven szólították (Szepala, Hancala, Francala, Jokala, Tandala, Nanala, Liszala stb.) A névadás szabályai szerint az elsőszülött gyermek a keresztszülő, a másodikként született gyermek pedig a szülő keresztnévét kapta.

Család – Famíli

A régi időkben a család több generációból állt, a csecsemőtől az aggastyánig mindenki együtt lakott. A születéstől a halálig minden otthon történt, egymásra voltak utalva, számítottak egymásra. A család egy gazdasági egység is volt, mindent együtt csináltak a szántástól az aratásig, az elletéstől a disznóvágásig.

Mindenkinek megvolt a maga szerepe és munkája, amit el kellett végeznie, hogy az egész család boldoguljon. A családtagok előző nemzedékétől átvették a tapasztalatokat, szokásokat. Együtt örültek, ünnepeltek.

Ház és háztartás

A régi falukép az elmúlt ötven-hatvan évben jelentősen megváltozott, hiszen ahogy az emberek anyagiakban gyarapodtak, átépítették a házaikat. Ma már alig látható a településen hagyományos gangos, hosszú parasztház. A régi otthonokban elől volt a tiszta-

Testvérek 1945-ben

Mária és Mihály 1943-ban

Szepala mucában

Testvérek
90 felett

szoba (első szoba) a szokásos berendezési tárgyakkal (ágy, szekrény, asztal, szék, sublót), és általában még egy szoba volt. A szegényebbeknek csak egy szobájuk volt, a módosabbaknak kettőnél több is lehetett.

A konyhák sokáig nyitott kéményesek voltak, azaz a beépített főző-sütő alkalmasságok (tűzhely, sütő, esetleg kemence) fölött egy olyan nyitott kéményen keresztül távozott a füst, aminek segítségével a húsféléket is meg lehetett füstölni.

A lakórész általában vályogból, vagy vert falakkal készült, pórfödémrel (egyszerű gerenda födém) és fehér meszeléssel. A gazdasági épületek legalább olyan fontosak voltak, mint a lakórész. Az elmaradhatatlan istálló és a gabonataroló kamra általában téglából épült. Az udvar végén kereszt alakban épített, részben nyitott, nagyméretű pajták voltak. Itt tartották a szekeret, ekét, boronát, a szálás takarmányt, szalmát.

A padlásnak több része volt, az egyik egy zárt tér volt, ahol a rudakon, kolbász, szalonna, sonka lógott. Volt szénapadlás is ahová a szénafeldobón keresztül a szekérről villával dobták fel a takarmányt. A pincében tárolták a megtermelt krumplit, zöldséget, takarmányrépát, s mindazt, ami az állatok etetéséhez kellett. A pincében állt boros hordó is.

A kamrák és prészáz adtak helyet a gabona, a kukorica, a zsákok, kádak, szerszámok és a prés tárolására. A folyosókon szárították például a babot, hagymát, felkötve a kukoricát. Minden folyosón volt egy régi pad, amiről ülve fejthették a babot, borsót, és más hasonló munkákat végezhettek.

A villanyt csak 1938-ban vezették be a faluba, előtte petróleumlámpával, gyertyával világítottak. A vizet kerekeskútból húzták.

A ház minden részének megvolt tehát a funkciója. A mára már mindannyiunk számára megszokott fürdőszoba ugyan régen még ismeretlen volt, a tisztálkodás azonban akkor sem maradt el.

A parasztemberek megélhetésükért mindig keményen dolgoztak – többnyire kétkezi munkát végezve – a határban. A cséplésnél gépek is segítettek. Az számított gazdagnak, akinek sok földje és állata volt. Akiknek nem volt földjük, azok nagyon sze-

génynek számítottak. Ők a nagygazdákhöz mentek napszámba (aratás, cséplés, kapálás, kaszálás). Ősszel a trágyát kivitték a határba, és beszántották a földbe. Télen erdőbe jártak fát vágni, tavasszal csemetét ültetni.

A fiatal lányok Pestre mentek, cselédként szolgálni. A kislányok libát őriztek, a fiúk kecske- vagy tehénpásztorok voltak. Az idős szülők a ház körül dolgoztak. A nagymama főzött, a nagypapa kukoricát morzsolta, a gyerekekkel szecsát vágott a tehéneknek, árpát darált a disznóknak. A fiatalok a határban dolgoztak. Szombaton mindig udvar- és utcaseprés volt, hogy a ház körül is vasárnapi rend legyen.

Mindenkinek megvolt már gyermekkorától a maga munkája, így váltak szorgalmas emberré.

Aratás

Nyáron a legnagyobb munka az aratás volt. Az emberek már harmatos hajnalban kimentek a földre. Kezdekor ittak egy kis pálinkát, vízzel keverve, hogy ne ártson. Két személy volt egy pár, így dolgoztak együtt, egy arató és egy marokszedő. Először a rozst aratták le, majd otthon az udvarban cséphadaróval kicsépelelték. A kévét nem szedték szét, hogy a szalmájából kötelet csinálhassanak. Az arató lekaszálta a gabonát, és a szedő markokba rakta azt. Mikor kész voltak az egyik kötelet csinált, és lerakta a földre, a másik két-három markot beletett és összekötözte. Ezekből a kévékből fél keresztetekt raktak. Utoljára nagy gereblyével összegereblyézték, hogy semmi ne vesszen kárba. Egy marokkal hazavittek az állatoknak. A kévéket a szérűskertbe szállították, és kazlakba rakták, s a tűzvédelemre is gondolván egy hordó vizet és hosszú nyelű piszkavasat állítottak melléjük. Miután minden gazda behordta a gabonáját, hozzáfogtak a csépléshez. A cséplőgéphez tíz-tizenöt személy kellett, volt kévedobáló, kévévágó, gépetető, szalmahordó, pelyvahordó, zsákos, szalmakazalrakó és maga a gépkezelő. A gazda saját fogatával szállította haza a gabonát, és a gabonakamrába tette. A cséplésért terményben kellett fizetni.

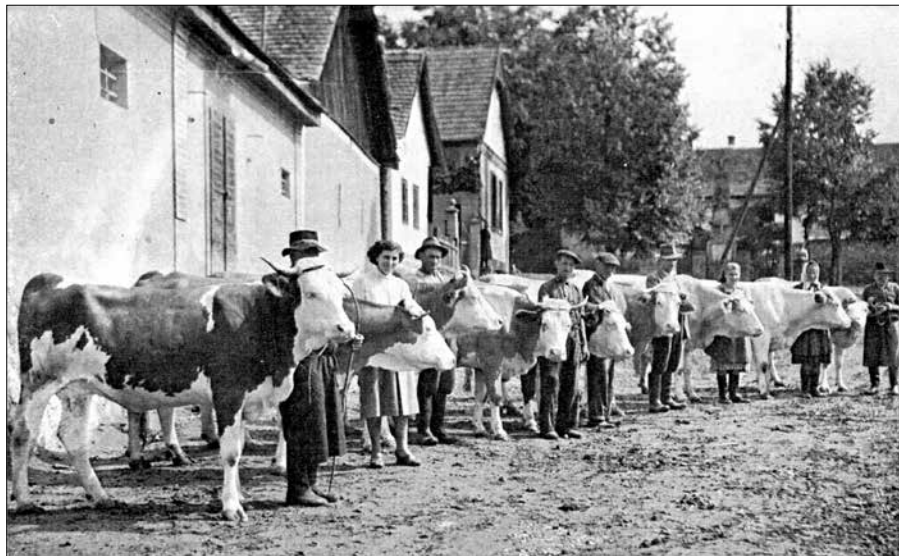
Aratási időben, a faluban tűzörség volt, amely figyelte, hogy a szérűskertek és a gabonaföldek ki ne gyulladjanak. Két személynek kellett vigyázni és jelezni, ha valahol lángra kapott valami. A falu elejéről figyeltek, mert az volt a legmagasabb pont és onnan mindent lehetett látni. A falu közepén készenlétben állt egy fogat, ami a vizet szállította volna. Hála Istennek, aratáskor nem volt rá szükség. Csak egyszer, 1944 októberében égett egy szalmakazal, a falu

népe azonban rohant és eloltotta.

Cséplés géppel

Berkenyei tehenekkel kiállításra készülnek (1960-as évek eleje)

Állattartás

A falusi élethez hozzátartozott az állattartás. A család, ha lehetősége volt tehenet és disznót tartott. Minden falunak két-három bikája volt, és ha a tehen, vagy üsző folyatós volt, a házigazda elvitte az egyikükhöz. A kanászház mellett volt a bikaistálló, mellette karám és ott történt a párzás. (A mi egyik üszőnk, Rózsa, nagyon csiklandós volt. Amikor először volt bikánál összevissza ugrált, és az egyik szarva letörött. Szép kis emlék az első párzásról.)

A disznók a kannal útközben, és kinn a legelőn páرزottak. A kanász figyelte és jelezte a családnak, hogy megtörtént az eset, ezért fizetséget kapott. Negyedévente minden családtól terményben (krumpliban, babban, búzában, szalonnában, tojásban, zsírban stb.) kapta meg a járandóságát.

Az asszonyok baromfit, libát, kacsát neveltek, de nem csak a húsaért, tollaért is. Megkopasztották őket, amikor megnőttek (amúgy is elhullajtották volna). Tollukat szellős helyen tárolták, amit aztán az asszonyok télen megfosztottak.

Ősszel a libákat, kacsákat megtömték kukoricával, majd levágták. Ha a következő évben is akartak nevelni, akkor egy-két tojót és egy gúnarat hagytak. Tavasszal lehajtották őket a rétre párzás céljából. Egy tojó tizenöt-húsz tojást tojt (a háziasszony ráírta a dátumot), s utána megültette. Egy hét után átvilágította lámpával, hogy melyik jó, így a záptojást kiválogatta. Három hét múlva kikeltek a kislibák, kiskacsák. A kacsatojást kotlóstyúk költötte ki, mert a kacsák nem kotlanak. Ha a tyúk kotlott, a háziasszony azt is megültette, ha nem volt kakasa, a tojást ki kellett cserélni, mert nem volt ivarképes. Ha nem akarta megültetni a kotlóst, akkor naponta többször bemártotta hideg vízbe, hogy a láz lemenjen róla. A tyúkojást, ha a család nem fogyasztotta el, a gazdasszony összegyűjtette, és a túróval együtt váci piacra vitte és eladta.

Egy átlagos nap a családban így zajlott: kora reggel 5 órakor a szülők fölkeltek, az apa a teheneket etette, az anya a disznóknak, baromfiknak adott enni, s

net kellett legeltetni. Utóbbiak lánccal megkötve az útszéli füvet ették. Tavasztól őszig kellett legeltetni, hogy a takarmány megmaradjon télre.

Csupán ősszel lehetett a rétre hajtani, amikor a sarjút már lekaszálták.

Nyáron a réteket kaszálták, mert az volt a téli takarmány az állatoknak. A füvet vágás után forgatták, és amikor teljesen megszáradt a széna, fogattal hazahordták, és a szénpadlásra rakták. Ősz elején ismét kaszáltak. Abból lett a sarjút, ami szárítás után szintén a padlásra került.

Egyház és iskola

Elődeink nagyon vallásosak voltak, minden egyházi ünnepet megtartottak, azokon mezőgazdasági munkát nem végeztek. A szokásos – reggeli, étkezési, esti – imákon kívül a családok közös könyörgő imákat is végeztek. Imádkozáshoz a Mennysországi kulcsa című gót betűs csatos imakönyvet és a zarándoklatról hozott rózsafüzért használták.

Régen a templomban minden nap volt szentmise, vasárnap kétszer: 8 órakor a gyerekmise, 10 órakor a nagymise. Az iskolás gyerekek a padok előtt álltak, a nagylányok mögöttük, a legények a padok között, a felnőttek a padokban ültek. A fiatal férfiak a kóruson helyezkedtek el.

A templomi viselet lányoknak piros szoknya, piros sávós vállkendő, piros kiskabát, fekete rakott kötény, kendő volt. Az asszonyok festő szoknyát, piros kockás vállkendőt, fekete kiskabátot, kötényt és kendőt viseltek.

Litániába a lányok piros szoknyában, fehér ingben, piros mellényben, fekete csipkés vállkendőben, fekete rakott kötényben és kendőben mentek. Az asszonyok öltözete pedig ez alkalmakkor festő szoknya, fehér ing, csigás mellény, kötény, fekete-kék kockás kendő volt, de az októberi litánia esetében szegett szoknya, khazaméri barna vagy bordó vállkendő, fekete kiskabát járta.

A lányok vasárnap délutáni sétájukra fehér ingben, nyakukban pöttyös kiskendővel, szegett szok-

nyában, és kötényben indultak. Hétköznap a templomba indulva szegett szoknyát és blúzt hordtak.

Fiatal asszonyok 35 éves korukig piros szoknyában és fekete rakott kötényben jártak templomba.

A férfiak viselete fekete zsinóros nadrágból, fehér ingből, fekete mellényből, kabátból, kalapból és fekete, keményszárú bőrcsizmából állt.

Zarándoklatra a nők szegett szoknyában, blúzban, piros virágos mellényben, fekete csipkés vállkendőben, kötényben és fejkendőben indultak.

Vízkeresztkor a pap beszentelte a házakat, az ajtófélfára ráírta a G+M+B betűket (Gáspár+Menyhért+Boldizsár) és az évszámot.

Gyertyaszentelő Boldogasszony napján a pap beszentelte a hívek által vitt gyertyákat.

Nagypénteken délután a hívek a pap vezetésével kálváriára mentek keresztutat járni.

Nagyszombaton és húsvétvasárnap is egyenként kora reggel kimentek.

Búzaszenteléskor április 24-én mise után a pap a hívekkel kivonult a határba és megszentelte a vetést, hogy a mi Urunk áldását adja.

Szentháromság vasárnapján kimentek körmenettel a Szentháromság szoborhoz és ott tartották a misét.

Úrnapkor a faluban négy háznál állítottak sátrat. Szombaton délután a férfiak gyertyángallyakért mentek az erdőbe, ebből csinálták a sátrakat, az út mentén pedig ágakat szúrtak le belőlük.

Vasárnap kora reggel az asszonyok virágokkal, gyertyákkal, szentképpel földíszítették az ágakat. Mise után volt a körmenet. Elöl vitték a keresztet, utána mentek a férfiak, utánuk a virágszirmot szóró kislányok, majd baldachin alatt a monstrenciát vivő pap, a ministránsok füstölővel, aztán a kántor a hí-

vekkal. Kétoldalt a nagylányok zászlókkal. Így mentek a sátrakhoz imádkozva, énekelve, majd vissza a templomba, ahol a pap szentségi áldással fejezte be a körmenetet.

Imák – pëda

Jeszu kindlein komm cu miér
môh ein frommen khind ausz miér
main herc iszt klein, tef nimand hinain
nur Tú líbesz Jeszulein.

*Isteni gyermek jöjj hozzám
tedd boldoggá gyermekeid
kicsi szívem másnak nem adom
csak neked szerelmes Jézusom.*

Kotz noma slafa koňa
Sutc éñala á mid koňa

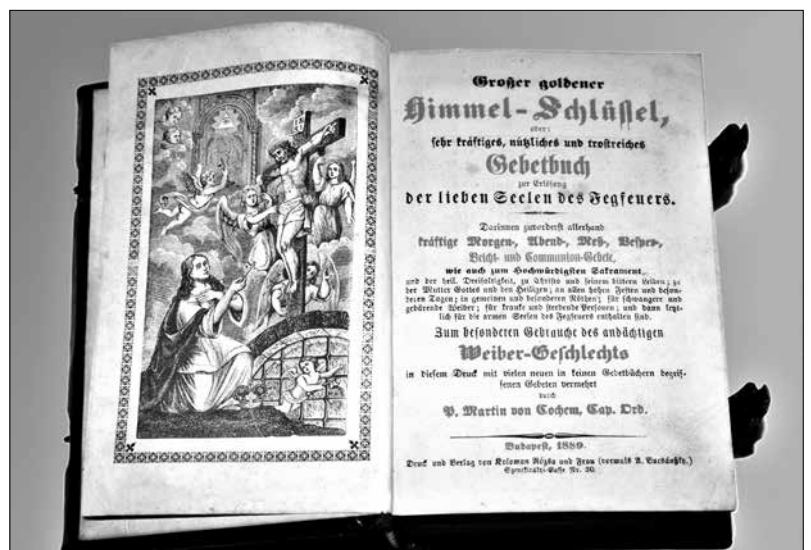
*Isten nevében aludni megyek
őrangyalom is velem megy.*

Gottöz noma slafa koňa
fiércén éñöli mid unsz koňa
cvé cu khopfe
cvé cu füsze
cvé cu lingi szajda
cvé cu rëhti szajda
cvé cu véka
cvé cu téka
cvé ti mih fiéren
in himlise Paradisz Amen.

*Isten nevében megyünk aludni
tizennégy angyal velünk jön
kettő fejnél
kettő lábnál
kettő balról
kettő jobbról
kettő ébreszt
kettő betakar
kettő elkísér
a mennyei Paradicsomba Ámen.*

Himmel
Schlüssel
imakönyv

Jöjj el Jézus végórához,
ha meg kell halnom!
Ha az egész világ elhagy,
Jézusom te tarts erősen!
Jézusom, Jézusom, ha életem véget ér,
kísérj a mennyei hazába!
Küldj nekem angyali fogatot,
melyen Jézusom hozzád utazok!
Itt a földön vőlegényem
Jézus az Isten fia.
Ő elvisz a Mennyszágba,
rózsával díszíti síromat.
Ó mily jó lesz ez nekem,
ha Jézus melletted a helyem.

Iskola – suöl

Az iskola a mai Kossuth utca aljában, a jelenlegi óvoda helyén volt. 1943-ig 6 osztályos elemi volt, azt követően 8 osztályos általános iskola. A gyerekeket egy tanító tanította. Ő volt egyben a kántor is. Az emberek szegények voltak, ezért a gyerekek nem tanulhattak tovább, a munkában kellett segíteniük.

Aki jól tanult, az egyest kapott, a rossz osztályzat az ötös volt ebben az időben.

Esküvők

Az esküvőket régen általában az ősztől tavaszig tartó időszakban tartották, csak a böjti idők számítottak kivételnek. Nyáron sok volt a munka, az emberek nem értek rá, és az ételeket sem tudták hűteni. Őszzre az állatok levágásával húshoz jutottak, szüret után pedig bor is volt.

Mikor a fiatalok megszerették egymást, elhatározták, hogy összeházasodnak. A fiú szülei megkérték a lány kezét, így a fiatalok eljegyezték egymást. Az eljegyzés a lányos háznál szűk családi körben a szülők és a keresztszülők jelenlétében történt. Az esküvő napját, szokás szerint eljegyzés utáni negyedik vasárnapra tűzték ki. A papnál bejelentették a házassági szándékukat, amit háromszor kihirdetett a templomban. „Ha valaki házassági akadályt ismer, jelentse be a parókián!” Esküvő előtti vasárnap mentek meghívogatni a násznépet. A fontosabb helyekre – például a keresztszülőkhöz – az örömanya is elment (p: keresztszülők). Délután az asszonyok összejöttek a lakodalmas házba és ott finomtészta gyúrtak. Csütörtökön reggel kenyeret sütöttek. Délután költöztették a menyasszonyt a vőlegény házába. Az ágyat, szekrényt szekérre rakták, a ruhákat kosarakba a stafíringgal. Azokat a lányok, legények gyalog vitték a kocsi után. A keresztmama a nagypárnát vitte.

Pénteken disznót, borjút vágtak. Szombaton hajnalban 2 órakor kalácsot és túrós lepényt sütöttek, amit a menyasszony elvitt a meghívott vendégeknek. Reggel hozták a libákat, tyúkokat és szorgos kezek konyhakészre tisztították. A fiatalok a rokonságtól, szomszédoktól asztalokat, padokat hordtak össze, a

Esküvőre menet, 2012

lányok az étkezészeteket, evőeszközöket, poharakat. Az ifjú pár két tanúval szombaton délelőtt hintóval Nógrádba ment a polgári esküvőre.

A menyasszony viselete: festő szoknya, fehér ing, piros leveles mellény, fekete csipkés vállkendő, fekete kötény, piros szalagos copf, fekete betétes harisnya, masnis cipő. Délután hozták az ajándékot, süteményt. A keresztmamának illett egy nagypárnát és egy díszes kalácsot adni, amit az új asszony éjjelkor átöltözés után szétosztott a násznépnek.

Hurkával, libavérrel kínálták őket, a keresztmamákat libamájjal is, mert ő hozta a libát. Útravalónak egy szelet kalácsot és pár aprósüteményt adtak. Este kirámolták a szobákat, asztalokat, padokat tettek helyére és terítették a másnapi vendégfogadáshoz. Vasárnap reggel korán öltöztették a menyasszonyt, mert a rozmaringot két-három órába tellett, mire a hajába varrták. A keresztszülőknek tejeskávét és kalácsot vittek. Kilenc óra körül gyülekeztek a vendégek. A férfiakat pálinkával, pogácsával kínálták, a reggeli tejeskávét és kalács volt. Utána fősorakoztak a menethez. Elöl a zenekar vonult, ami helyi harmonikásból és dobosból állt. A módosabb családok du-nabogdányi fúvós zenekart fogadtak föl.

A zenekar után a gyerekek következtek: a fiúk pántlikás kalappal, a lányok pántlikás copffal, piros szoknyában, fehér rakott kötényben és fehér hímzett csipkés vállkendőben.

A vőfély szalagos kalappal, kabátján szalagos bokréta, a menyasszony ruházata: fehér ing, 4-5 alsószoknya, piros szoknya, fehér rakott kötény, selyem mellény, piros vállkendő, fekete kiskabát, betétes fekete harisnya, kék szalagos cipő. Nyakában tiszoros borostyán gyöngysor, fején rozsmaringok gyöngyös koszorúval, kezében német imakönyv, rózsafüzérrel. Megesett lány nem esküdhett koszorúval, fehér csipkés fejkendőt viselt a fején. A koszorúslány ugyanúgy volt felöltözve, mint a menyasszony, kezében a vőlegény koszorúját kiskendőbe kötve, amit eskütételkor a fejére tettek, piros és kék keskeny szalagokkal díszítve. A vőlegény fekete zsinóros nadrágot, fehér monogramos inget, fekete mellényt, szalagos bokrétával díszített kabátot, fekete keményszárú csizmát s kalapot viselt.

Radozni (lakodalmas kalács)

Mögöttük a násznagyok következtek, kezükben nagy rozsmaringgal, majd a násznép, melynek minden tagja kapott rozsmaringot, amit a mellükre tűztek. Az örömszülők zárták a sort. Útközben a nézőket süteménnyel és borral kínálták.

Az esküvő szentmisével volt összekötve. Az ifjú pár németül esküdött. Mise után a papot is meghívták ebédre. Hazafelé már együtt mentek az egybekeltek, s a násznép nagy kurjongatással kísérte őket.

Otthon a szakácsnők a kapuban várták érkezésüket, és amikor odaértek, tányérokat vágta a földhöz (ahány darabra tört a tányér, annyi gyerekük legyen). Mikor bementek a menyasszony levette a fekete kiskabátot, piros vállkendőt és fehér csipke vállkendőt vett föl, ezután következett a násztánc.

Először a vőfély kérte fel a menyasszonyt, majd szólította a násznagyokat egyenként egy-egy fordulóra. Ha a násznagy kevesellte a táncot, akkor „Még egyszer!” kiáltással kérte a folytatást. Mindig a vőfély szólította a táncost, végül a vőlegényt.

Következett az ebéd.

Az ifjú pár ült a fő helyen, velük szemben a pap és a szülők. Mellettük a násznagyok, majd a többi vendég. A vőfély szép köszöntőt, utána a pappal együtt imát mondott, s kezdődött az ebéd. A menüben tyúkhúsleves házi cércnametélttel (amit az asszonyok előző vasárnap készítettek), főtt hús paradicsomszósszal, tormával, paprikás csirke nokedlivel, mézes tejberizs, malacpecsenye, libasült, rántott hússok, sülték szerepeltek. Ebéd alatt a zenész körbejárt az asztaloknál, muzsikálás közben bort kínált egy tálcán, és pénzt adtak neki. Ez volt a fizetsége. Ha kevés jött össze, akkor az örömszülők kipótolták. Ugyanúgy járt körbe a szakácsnő, és a mosogatónő is, de ők a kezüket bekötve szűrővel, mivel „balesetet szenvedve, orvosi költségre gyűjtöttek”.

Ebéd közben egy ügyes fiú bebújt az asztal alá és ellopta a menyasszony egyik cipőjét, amit a vőfélynak nagy alkudozások árán kellett kiváltani. Egész délután táncoltak, mulattak. Ha a zenészek pihentek, akkor leültek az asztalokhoz és énekeltek. Este vacsorára töltött káposztát és pecsenyét tálaltak.

Éjjel jöttek a maskarák és teték vidámmá az éjszakát. Éjfélkor a menyasszonyt átöltöztették, a koszorú és rozsmaring helyébe menyecske kendőt kötöttek, a fehér rakott kötény és a csipke vállkendő helyett fekete kötényt és piros mellényt adtak rá. Így mentek vissza a násznéphez, pálinkát és a menyasszonyi kalácsot (Radozni) kínálták, ami

cukorkákkal volt teletűzdelve. Aztán mulattak reggelig.

Délután ismét összejöttek, hogy segítsenek a romeltakarításban. Valamikor az ifjú házások is előkerültek, faggatták őket a sikeres nászéjszakáról, de az már az ő titkuk maradt.

Keresztelő

Régen a gyermekek otthon születtek. A bábaasszony segítette világra az újszülöttet. A keresztmama háromszor vitt ennivalót a kismamának. Az első napon rántott levest, csörögefánkot, a másodikon borlevest, rántott húst, a harmadikon tyúkhúslevest és pecsenyét. Az ételt kiskockás kendőbe kötött tálban vitte.

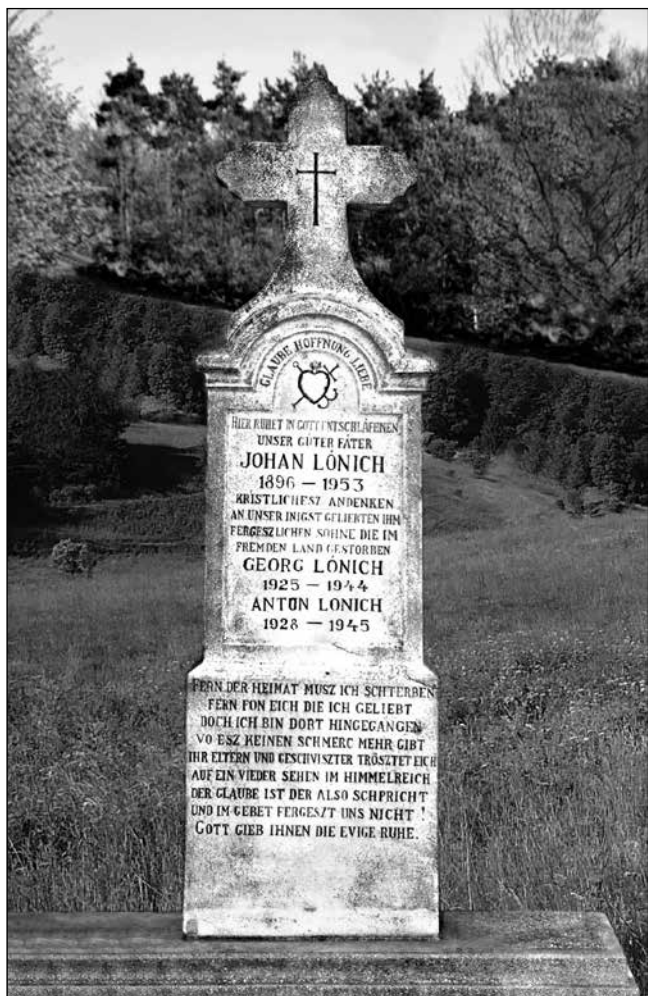
A fiatal anyuka a keresztelőig nem mehetett ki a házból. Kereszteléskor piros szoknya, fehér rakott kötény, selyem mellény, fekete kiskabát, betétes fekete harisnya, kék szalagos cipő, és fehér csipkés fejkendő volt a viselete. A bábaasszony is elkísérte. A rákövetkező vasárnap pólýában, kockás kendővel letakarva Jézus Szívéhez vitték, és meghálálták a gyermeket.

Komatál átadása

Temetés

Régen általában otthon haltak meg az emberek. Az első szobában ravatalozták fel őket. A temetés napján a rokonok Szent Mihály lován vitték ki a halottat a temetőbe. A sírt a rokonok ásták, akik be is hantolták. Később sírkövet csináltattak német felirattal.

Német feliratú régi sírkő

"Hit, remény, szeretet. Itt nyugszik Istenben boldogult jó atyánk

Lónich János 1896-1953

Istenben emlékezünk szeretett és felejthetetlen fiainkra,

akik idegen országban haltak meg

Lónich György 1925-1944

Lónich Antal 1928-1945

Messze hazámtól kell meghalnom, messze tőletek kivet szerettem, hiszen én odamentem ahol nincs többé fájdalom, szüleim és testvéreim vigasztalódjatok viszontlátásra a Mennyországban, ahogy hitünk tanítja.

Ne felejtsetek el imádkozni értünk!

Isten adj nekik örök nyugodalmat"

Öltözködési szokások

Az újszülöttet pólyába kötötték, hétköznap színesbe vagy csíkosba, vasárnap fehérbe. Fehér kisinget és réklit adtak rá, fejére pedig csipkés főkötőt. Amíg nem lett szobatiszta addig a kisfiúk és kislányok egyformán mucába jártak. A kisfiúk főkötőjén hátul pántlika volt, a lányoknak nem.

Serdülő korban ugyanúgy öltöztek, mint a felnőttek. A kislányok kilencéves korig a templomban kontyos fonatot viseltek piros és kék szalaggal, fésűvel betűzve. Elsőáldozáskor koszorút, a nagy lányok jelesebb ünnepeken szalagos copfot, egyébként kendőt hordtak. A férfiak vasárnap fehér inget, fekete mellényt, kabátot, zsinóros nadrágot, és kalapot vettek föl, fekete rámás csizmával és úgy mentek a templomba.

Az asszonyok fehér inget, négy-öt alsószoknyát, fölöttük az ünnepit, mellényt, kötényt, vállkendőt, hűvös időben kiskabátot vettek föl, ami ünnepenként változott.

Az ünnepeken felvett ruhák a következők voltak:

Advent	festő szoknya, fekete kötény, barna virágkoszorús vállkendő, fekete kiskabát, posztó kendő
Éjfélti mise	piros szoknya, fekete rakott kötény, piros vállkendő, fekete kiskabát, posztó kendő
Karácsonykor	lányok: piros szoknya, fehér rakott kötény, piros vállkendő, félselyem mellény, fekete kiskabát, piros masnis copf, piros betétes fekete harisnya, kék masnis cipő; asszonyok: festő szoknya, fekete kötény, piros kockás vállkendő, csigás mellény, fekete kiskabát, hímzett virágos fekete posztó kendő
Újév	ugyanaz, mint karácsonykor
Gyertyaszentelő	piros vagy festő szoknya, bordó (khazaméri) vállkendő, fekete kiskabát, posztó kendő
Farsangi bál	lányok: szegélyes szoknya, piros virágos mellény, fehér ing, kockás vállkendő, bordó vagy kockás fejkendő; asszonyok: vállkendő nélkül
Gyümölcsoltó Boldogasszony	piros szoknya, fekete rakott kötény, fehér ing, csigás mellény, fekete csipkés vállkendő
Böjt idején	lányok: festő szoknya, kék csigás mellény, fehér ing, fekete csipkés vállkendő, fekete kötény, kék masnis copf; asszonyok: ugyanaz, de kék fejkendővel.
Virágvasárnap	festő szoknya, fekete kötény, piros vállkendő, fekete kiskabát, kék masnis copf
Nagypéntek	festő vagy szegett szoknya, piros vállkendő, piros kiskabát, fekete virágkoszorús szövet kendő

Feltámadás	piros szoknya, fekete rakott kötény, piros koszorús vállkendő, piros kiskabát, détári fejkendő
Húsvéti mise	lányok: piros szoknya, fehér ing, fehér rakott kötény, fekete virágos mellény, piros masnis copf, fekete betétes harisnya, fehér csipkés vállkendő, kék masnis cipő; asszonyok: festő szoknya, fekete kötény, fekete virágos mellény, fekete virágkoszorús szövet- vagy selymekendő, fekete csipke vállkendő.
Litánia	piros szoknya, fekete rakott kötény, piros vállkendő, piros kiskabát
Húsvéthétfő	festő szoknya, fekete rakott kötény, fehér csipkés vállkendő, csigás mellény, piros masnis copf
Búzaszentelő	mint vasárnapokon
Áldozócsütörtök	ugyanaz, mint húsvétkor
Pünkösöd	ugyanaz, mint húsvétkor
Szentháromság vasárnap	ugyanaz, mint húsvétkor
Úrnapja	ugyanaz, mint húsvétkor
Nagyboldogasszony	ugyanaz, mint húsvétkor
Búcsú	ugyanaz, mint húsvétkor
Októberi litánia	szegett szoknya, fekete kötény, színes mellény, bordó vagy barna vállkendő, fekete kiskabát, szövetkendő
Mindenszentek	vasárnapi viselet

Hétköznapi viselet

Hétköznap a nők kék, barna vagy fekete ruhát viseltek. Télen flanel inget, hosszú szárú meleg (dinamó) bugyit, barhent blúzt és szoknyát, kék vagy fekete kötényt, valamint saját kötésű meleg mellényt és harisnyát. Nagy hidegben flanel kendőt és posztó vállkendőt hordtak. Nyáron harisnya és bugyi nélkül mezítláb voltak, két-három alsószoknya, mosószoknya, vékony ing, mintás mellény volt az öltözetük. A fejre menyecske kendő, tetejére vékonyabb magában mintás kendő került, amit a vásárban vagy boltokban vettek. A ruhát az ügyesebb asszonyok maguk varrták, de akadt a faluban varrónő is, akinek volt varrógépe. Ha egy ruha elszakadt megfoltozták, ha a gyerekek kinőtték, betoldották, vagy a kisebb testvér örökölte. A férfiak ruháját szabó csinálta, a melles kötényt az asszonyok varrták, ezzel kímélték a ruhájukat. Lábbelijük bakancs volt kapcával.

Barátnők népviseletben 1941-ben

Étel, ital

Mint már több témakörben is láthattuk, elődeink társadalmá szinte teljesen önellátó volt. A XX. században már Berkenyén is volt bolt. Az élelmiszereket, ételeket néhány kivételtől eltekintve (só, cukor, élesztő stb.) mégis a saját terményekből készítették.

Minden udvaron kapirgált tyúk, tehát tojás is volt.

A legszegényebb családnál is volt általában egy tehén, vagy kecske, amelynek tejét fogyasztották, vagy felhasználták az ételekhez.

Tavasztól őszig a kertben, földeken termelt gabona, zöldségek, gyümölcsök voltak az ételek alapanyagai. Télen a betárolt krumpliból, káposztából, babból, lisztből főztek.

Hús sokszor csak a hétvégén került az asztalra, amikor a tyúkok, kacsák, libák közül levágtak egyet, vagy a disznóvágásból (aminek külön témakört szentelünk) volt hús, vagy húskészítmény.

A főzelékeket knédllivel adták, hogy tartalmasabbak legyenek.

A legfontosabb ennivaló a kenyér volt, amelyet a II. világháború végéig minden család maga süített általában hetente egyszer. Ez a kenyér még többnapos korában is ehető és ízletes volt.

Ha volt kenyér s került rá zsír és hagyma, akkor már nem maradtak üresen a korgó gyomrok.

A gyümölcsökből lekvárt főztek, amit szintén kenyérrre kenve, tésztára téve fogyasztottak, de süteményekhez is felhasználtak.

Étkezés előtt németül a Miatyánkot, étkezés után pedig szintén németül az Üdvözlégyet mindig elimádkozták.

Őseink szőlőt termesztettek, amiből bort készítettek saját fogyasztásra, és pálinkát is főztek (legtöbbször szilvából), amit orvosság helyett is használtak.

Kenyérsütés

Az anya minden héten kenyeret süített. Előző heti tésztából félretett kovászt, és a következő héten mindig abból süthetett kenyeret. A kovászt meleg vízbe áztatta. A kenyérdagasztó teknőbe beleszította a lisztet, néhány főtt reszelt krumplit, sót, a fel-

olvasztott kovászt, élesztőt és még meleg vizet tett hozzá, ebből csinálta a tésztát. Kézzel jól kidolgozta, és várni kellett, míg megkel. Akkor kiszaggatta, és egy liszttel megszórt kenyérruhás szakajtóba tette, s betakarva hagyta tovább kelni. Közben begyújtott a kemencébe, s amikor az elég forró volt, kihúzta a paraszat a parázskihúzóval, és a vizes hamuseprővel tisztára söpörte. Utána a kenyérsütőlapátra rátette a tésztát, vízzel megmosta, és betolta a kemencébe. Mikor megsültek a kenyerek (öt-hat darab) kivette és az ágyra, fehér lepedőre tette, és ott hagyta kihűlni. A kenyeret ezután a pincében egy hétig lehetett tárolni. A kenyérsütés után lepényt is süített a kenyértésztából a gyerekeknek. Mikor kisültek, libazsírral megkenték, hagymával, foghagymával ették. Nagyon finom volt.

Lekvárfőzés

Ősszel a magvaváló szilvából katlanban lekvárt főztek. Előző este az asszonyok összejöttek, és kimagozták a szilvát. Másnap megfőzték és cserépedényekbe tették. Nem használtak szalicilt, hanem kenyérsütés után a kemencébe tették, hogy megkeményedjék a lekvár teteje.

Étkezési szokások

Hétfő	vasárnapi maradék
Kedd	leves, főzelék, sült sonka vagy szalonna
Szerda	leves, főtt tészta
Csütörtök	leves, főzelék, kolbász vagy tojás
Péntek	bableves, főtt tészta (a péntek mindig hús nélküli nap volt)
Szombat	paprikás krumpli
Vasárnap	húsleves, finom tészta, pecsenye krumplival, kelt tészta
Ádám, Éva	böjti nap volt, csak éjféle mise után ettünk főtt kolbászt tormával Menü: borleves, mákos guba (gyerekeknek tejleves+rétes)
Nagycsütörtök	Sóskafőzelék, tükörtőjás, sós krumpli
Nagypéntek	Szilvamártás gőzgombóccal
Nagyszombat	Csak a feltámadás után ettünk főtt sonkát krumpli salátával, tojással

Disznóvágás – slóhta

Régen az emberek disznót hizlaltak, hogy egész évben legyen húruk. Első évben a kanász a falu népének malackáit kihajtotta a legelőre, hogy meg-
nőjenek. Második évben hizlalták kukoricával és darával. A mangalica volt a legjobb fajta, mert sok zsírt adott és az elég volt egész évben a főzéshez. A szalonna és sonka is kitarzott őszig.

A disznóvágás ünnepe volt a háziaknak, mert összejött a család és örültek egymásnak. Korán reggel a házigazda begyűjtött a katlanházba és vizet forralt. Mire a böllér jött, már forrt a víz. A gazda pálinkával kínálta a férfiakat (négyen-öten voltak) és utána a disznóólhoz mentek. A gazdasszony kicsalta az ólból a disznót, s a férfiak gyorsan elkapták. Ha nem voltak elég fürgék, akkor a disznó elszökött és futhattak utána az udvarba, amíg el nem kapták. Akkor a böllér leszúrta. Ha véres hurkát akartak csinálni, akkor a háziasszony fölfogta a vért egy tálba és kevergette, hogy össze ne álljon. Amikor az állat már kimúlt, a gazda még egyszer töltött a pálinkából, aztán a disznót forrázó teknőbe tették. A böllér leellenőrizte a víz forráságát és leforrázták. A kaparókkal gyorsan leszedték a szórt. Két ember összeállította az akasztófát, erre rögzítették a disznót, így szedte szét a böllér. Fölvágta a hasát, kiszedte a tüdőt, szívet, májat (az epét eltávolította), lépét, vesét, fejét, majd az asszonyok megmosták és a katlanba tették főni. A beleket, a gyomrot a zsírtól lefejtve kimosták, ebbe került a hurka, kolbász. A böllér kettévágta a disznót, amit bevittek a konyhában felállított húsvágó asztalra, ahol tovább darabolta. A sonka, szalonna, csülök, láb a sózóba került. A zsírszalonnát az asszonyok összevagdosták olvasztásra. A nyers hússokat ledarálták, a böllér sót, paprikát, borsot, fokhagymát és egy kis vörösbort tett bele, hogy jobban csüsszon. Ebből lett a kolbász.

Persze ők is ittak, hogy jobban menjen a töltés a vékonybélbe. Mire ezzel kész lettek, az asszonyok már szervírozták az ölési mártást, főtt hússal, tormával. Ha a hús már megfőtt, ledarálták, közben az abárlében megfőzték a gerslit a katlanban, két rész abárlé, egy rész gersli. Ezt összekeverték a főtt hússal, borsot, sót, paprikát, majoránnát, párolt hagymát bele, jól összekeverték és a vastagbélbe töltötték. Ebből lett a májas hurka. Ha véreset is akartak, ak-

kor a vért beleöntötték a masszába, zsemlekockát is tettek bele, ízesítették, és úgy töltötték bélbe.

Ezután következett a disznósajt, ami bőrkéből, fej-
húsból, (főtt húsból) készült. A sajthúst a gyomor-
ba töltötték.

A hússokat késsel hosszúkásra vágták, erősen fűszereztek, majd kevés abárlével hígítva a disznó gyomrába töltötték.

Az asszonyok a hurkát megabárolták, majd a sajtot is. Ha ügyesek voltak, még a zsírt is kiolvasztot-
ták. A böllér besózta a sonkát, szalonnát, hússokat és ezzel befejezte a munkát.

A gazda a kolbászt a füstölőbe tette és másnap megfüstölte. Este meghívták a segítséget, és disznótort csináltak. A menü abárleves volt kenyérral, toroskáposzta, pecsenye és hurka. Kóstolóként káposztát és hurkát küldtek. Jó borocskát ittak, daloltak és örültek, hogy jól sikerült az ölés.

Játékok – spílcajg

Régen a gyerekeknek nagyon kevés játékuk volt, legtöbbször csak maguk, vagy szüleik által készített dolgokkal játszottak. Erre munkavégzés (libapász-
torkodás és tehénőrzés) közben szakítottak időt a többi gyerekekkel.

Köszöntők, mondókák (vincsa)

Húsvéti köszöntő

Hönen ófa hokt a höz, szajd szó kuöd,
un këtmör vóz.

*Kályha mögött ül egy nyuszi, kérlek titeket,
adjatok valamit.*

Sprúlein – mondóka

Kríbala, krábala, szôlc, smôlc
élapóga copf, nászla copf, herli copf,
kléna pôcs, kraszla pôcs.

*Tésztácska, árkocska, só, zsír
Könyököt csípni, orrot csípni, haját húzni,
kis pacsi, nagy pacsi.*

Iz tör várom, slupf nadör tárom
Iz tör khöld, slupf nan völd

*Meleged van? Bújj a bélbe!
Hideged van? Bújj az erdőbe!*

Vulöli, vulöli tonct ner,
marga vét ti khérba.

*Libuskák, libuskák táncoljatok,
holnap lesz a búcsú.*

Majszla, majszla, kimör a naja có
ih kitör a ôlda có.

*Egérke, egérke adj nekem új fogat,
én adok neked öreg fogat.*

Hanc pun toer, hoed ricroedi hoer
Hoed sua un strimf, fuj tajfl ví stingszt.

*Jankó a kapunál, vérvörös hajjal áll.
Van harisnyája, cipője, бүдös mint az ördög.*

Hossza, hossza trilla pauör hoed a filla
hopft téz filala věk, pauör hoed a trék.

*Hinta, hinta, palinta, gazdának van lovacska,
a lovacska elugrik, a gazda a sárba esik.*

Riña, riña, rája, szemör ima trája
Mohömör ôli holörpus, szögömör ôli
hus, hus, hus.

*Rina, rina, rája, itt vagyunk mi hárman
bodzabokrot csinálunk, együtt mondjuk:
huss, huss, huss!*

Slaf Szěpala slaf, ta Fötör hét ti saf
Ti Motör hét ti roedi khí,
slaf Szěpala piz marga frí.

*Aludj, Józsika aludj! Apád örzi a birkát
Anyád a piros tehenet.
Aludj, Józsika reggelig!*

Ih pin Péedör, tu piszt Paul
Ih pin flajzig, tu piszt faul.

*Én vagyok Péter, te vagy Pál
Én szorgalmas vagyok, te lusta.*

Rěga, rěga tropfa, puöba muöz man klopf
ti Mádl muöz man rígl,
ti puöba muöz man prígl.

*Eső, eső csepereg, a fiút meg kell verni,
a lányt be kell zárni, a fiút meg kell botozni.*

Caig her taine fúsze, caig her taine sú
un sau tera flajzige vösfraue cú.

*Mutasd ide lábadat, mutasd a cipődet
és figyeld a szorgalmas mosónőt.*

Szuna, szuna saina
fliég ívör dör vaina
fliég ívn kloka hauz
saua traj toka rau
Di ersti spint vajda
di cvéti spint szajda
di tritti spint an roeda rok
föer uncör liébe Hergott
dasz Er stéht vi a roezastok.

*Napocska, napocska, napsugár
szállj keresztül a tanyán.
Szállj rá egy kápolnára
három kislány kukucskál.
Az első fűzfával szó
a második selymet szó.
A harmadik piros szoknyát
mi szerető Istenünknek
tündököljön, mint rózsátó.*

Au rěhn cu spila – kiszámoló mondóka

Noedl, fědl, fiñörhuöd
Stérbt tör pauör iz ni kuöd
Stérbt ti pairin alszó klaj
Ken di éñöli míd cu dör lajht
Sukidi, pukidi Onna
Kéa nau hól di ôldi pfonna
Ki vöht éz tör lumpafógl
Niksz tör vidör věkörvist
Truna uf tör víza hokt a mandla
Hoed a roec hészla ó
Khupföer smíd, khupföer smíd
Tajnöz lajbösz pin ih níd
Roed ver musz szai ih ovr tú
Milöz széli svarcprauni khú Tú!

*Tú, cérna, gyűszű.
Meghal a gazda, ez nem jó,
felesége azonnal utána.
Angyalok mennek a temetésére.
Ingyom, bingyom, Anna
menj ki, hozd az öreg tepsit!
Vigyázz, hogy a madárijesztő
nehogy valamit ellopjon!
Lenn a réten ül egy manó
piros nadrág van rajta.
Rézműves, rézműves,
a szeretőd nem vagyok.
Árulónak lenni kell, én vagy te
Haffneréknak tarka tehene.*

Köszöntők (koccintáskor)

Kszundhait, ez nikszi trin plajd!

Egészségedre, hogy semmi ne maradjon benne!

Proszti, ez ti körögl ni fu roszt!

Proszti, hogy a torok ne rozsdásodjon!

Közmondások, szólások

Vôz ih ni vëz, tëz môht mi ni hëz.

Amit nem tudok, az nem okoz gondot.

Truc uvn truc, hoed khaine nuc.

Haragra harag, annak semmi haszna.

Hëli mëta, finctri sajra,
finctri mëta, hëli sajra.

*Világos éjjeli mise, teli pajta,
sötét éjjeli mise, üres pajta.*

Vénsz rëgnt Szundôg far dör Mësz
khon di konci vuha ni för kësz.

*Ha vasárnap mise előtt esik
egész héten nem felejt.*

Árom, szo vi a khërge mausz.

Szegény, mint a templom egere.

Szokások

Kukoricafosztás

Az őszi munkához a kukoricafosztás is hozzátartozott. A mezőről sietve hazahordták szekérrel a letört kukoricát a vadak miatt, és este a szomszédokkal, rokonokkal lefosztották. Az erősebb sustyájút összekötözték és az eresz alatti rudakra tették. A gyengébb csöveket eletették az állatokkal. Télen a nagyszülők dolga volt a morzsolás, hogy a disznóknak lehessen darálni, ami a gyerekek munkája volt.

Tollfosztás

Télen az asszonyok tollat fosztottak. A nyáron kopasztott liba- és kacsatollból lett az ágynemű a stafírungba. Esténként összeültek fosztani, közben megtárgyalták a falu eseményeit. A legények, ha megtudták, hogy hol van a tollfosztás, galambot, vagy tyúkot dobtak be a szobába, ami szétverte a tollat. Áldomásnak sütőtököt, főtt kukoricát, aszalt szilvát kínáltak.

Farsang

A farsang három napig, vasárnaptól keddig tartott. Kedd délelőtt a fiúk beöltöztek maskarába, és kocsival, harmonikással végig mentek a falun, a járókelőket bekormozták. A lányos házakhoz bementek ott is összekormozták a lányokat, asszonyokat. A

Farsangi maskarák

tyúkólból kiszedték a tojásokat, a kamrából kolbászt loptak. A kocsin volt egy kis hordó, abba töltötték a bort, amit a házigazda adott, mire a falu végére értek tele is lett. Délután az egyik háznál az összegyűjtött tojásból, kolbászból jó vacsorát készítettek, majd ettek, ittak, és éjjel 11 óráig táncoltak. Utána befejeződött a bál, majd jelképesen felakasztották a farsangot

egy férfi személyében, azután el is temették. (Egy forrázó teknőbe fektették az illetőt, majd körülállták és siratták. Utána beszentelték vízzel, ami a táncosokra is jutott.)

Éjfélkor meghúzták a harangokat jelezve, hogy kezdődik a nagyböjt, és akkortól a zajos mulatság tilos volt egészen húsvétig.

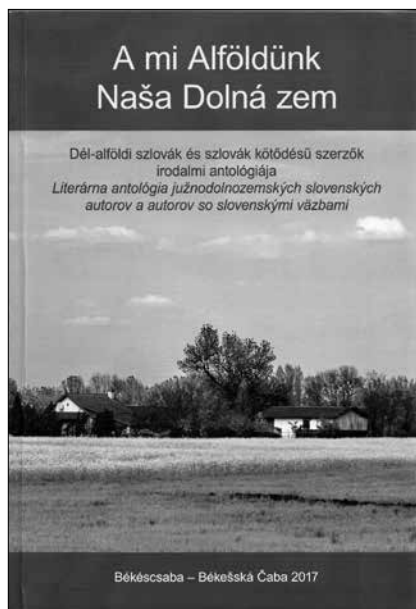
Háziáldás
németül

Naša Dolná zem/A mi Alföldünk

A dél-alföldi szlovák és szlovák kötődésű írók antológiájának margójára

Egy-egy antológia megjelenése, történjen az bármely irodalom életében, jelentős kulturális eseménynek számít, hiszen különböző szempontok mentén tájékoztat az adott irodalmon belüli folyamatokról, törekvésekről és válogat egy adott térség, korszak, műfaj, szerző, szerzői csoport irodalmi terméséből. A gazdag könyvtárosi tapasztalatokkal rendelkező Lonovics Lászlóné szerkesztésében, a Békés Megyei Könyvtár kiadásában 2017-ben megjelent Naša Dolná zem / A mi Alföldünk című kétnyelvű irodalmi antológia a szlovákok által is lakott Dél-Alföld régiót jelöli ki a válogatás fő szervező elvének. A kötetben azok a szlovák és a szlovák kultúrához valamilyen szinten kötődő kortárs alkotók kaptak helyet, akiket érzelmileg szoros szálak fűznek ehhez a térséghez, birtokában vannak sajátos kulturális hagyományainak, s íróként vagy fotóművészként maguk is tevékenyen részt vesznek annak ápolásában, fenntartásában és megújításában. Amikor egy új kötetel ismerkedünk, emlékezetünkben önkéntelenül is felvillannak az azonos témakörben előzőleg közreadott művek, melyek viszonyítási pontként segítenek az értelmezésben. A nemrégiben napvilágot látott kiadvány előzményeit a magyarországi szlovák irodalmi termésből készült válogatások között kell keresnünk.

Ha arra a kérdésre keressük a választ, hogy van-e folytonosság az új kötet és a napjainkig megjelent szlovák irodalmi antológiák között: *Hrušky mamovky Špiakovej / Spiák anyó körtéi* (1955); *Výhonky / Hajtások* (1978); *Fialôčka, fiala / Ibolyácska, ibolya* (1980); *Pramene / Források*, (1982); *Chodníky / Ösvények* (1984); *Cestou k slovám / Úton a szavakhoz* (1996), *Pod Pilišom tam je náš svet / A Pilis alatt van a mi világunk* (2008), a felsorolt címek közül elsőként a *Výhonky / Hajtásokat* emeljük ki. Tesszük ezt annak okán, hogy ennek a kötetnek a megjelenésétől tartjuk számon a kortárs magyarországi szlovák irodalmat, ami a nemrégiben kiadott

könyv célkeresztjében is szerepel. Külön említést érdemel az előzőekhez szervesen illeszkedő, 1985-ben Szlovákiában megjelent, Lubica Bartalská által szerkesztett *Ozveny rovín / A rónaság visszhangja* című szlovák nyelvű antológia is, amelyet kötetsszerző szempontja szintén a dél-alföldi régióhoz köt. Harmadikként a *Pod Pilišom tam je náš svet / A Pilis alatt van a mi világunk* című, Z. Bárkányi Valkán, G. Papuček és I. Fuhl által szerkesztett, a pilisi kortárs írók műveit felvonultató, a magyarországi szlovák irodalom témakörében eddig megjelent hazai válogatások közül a regionalizmust elsőként alkalmazó kiadványt hozzuk fel, melyhez két ponton is kapcsolódik

a mostani antológia. A legújabb válogatás és az említett kiadványok közötti kontinuitást az azonos tárgykörhöz tartozás ténye, a közös írói kör és irodalmi repertoár is példázza. Bennünket azonban az együttes vonások mellett legfőképpen a különbségek foglalkoztatnak, melyek nyomán feltárhatjuk az új kötet hozadékait.

Az olvasót az antológia világába Szincsek György író ajánlása vezeti be. A kötetben való tájékozódást a szerkesztői-kiadói bevezető, a könyvről készült recenzió és a magyar nyelvű fejezethez írt előszó segíti.

A *Naša Dolná zem / A mi Alföldünk* előzményeként bemutatott antológiákba való bekerülés alapvető követelménye a szlováknyelvűség volt. A magyarországi szlovák irodalmi gondolkodás mértékadó képviselői a szlovák kultúrához tartozás döntő tényezőjét napjainkban is az egynyelvűségben jelölik meg. Ezzel annak a nézetüknek adnak hangot, mely szerint egy adott nemzeti (nemzetiségi irodalom) kizárólag nyelvében létezhet. Az egynyelvűség, mint irodalomszervező kohéziós erő, azonban globalizálódó világunkban – esetünkben a nemzetiségi nyelvtudás folyamatosan gyengülő voltára is tekintettel – elszigetelődéshez vezethet. Ezzel az akkut problémával kapcsolatban joggal vetődik fel a kérdés úgy

A szerző írása a Naša Dolná zem/A mi Alföldünk című irodalmi antológiából.

a határon túli magyar, mint a határon túli szlovák vagy egyéb (nemzetiségi) irodalmak kontextusában is, hogy létezhet-e nemzeti (nemzetiségi) irodalom az anyanyelven kívül más nyelven is?

A tapasztalat azt mutatja, hogy igen, hiszen gondoljunk csak arra, hogy a szlovák irodalom a IX. századtól egészen a XIX. század közepéig több – ósláv, szlovák népnyelv, latin, bibliai cseh, szlovákosított cseh, német és magyar – nyelven létezett. Az elmúlt évtizedekben a szlovák irodalomtudomány is szembesült ezzel a kérdéssel, s a ténytudóságot figyelembe véve feloldotta az addigi nyelvi kötöttségeket, és elfogadta annak lehetőségét, hogy a szlovák irodalom (szlovák szellemiség) más nyelveken is létezhet és megnyilvánul, amennyiben tematikájában megjelenik a szlovákság élete. Ennek értelmében az egyetemes szlovák irodalom korpuszába sorolja a Szlovákiában szlovák nyelven született művek mellett azokat is, melyek Szlovákián kívül jöttek létre annak az országnak a nyelvén, melyben az adott író él. Ezekben az esetekben a nyelvet a téma helyettesítheti. Így nyílt lehetőség arra is, hogy a szlovák irodalomtörténet soraiba fogadja a szlovák származású Kossuth-díjas magyar írókat, *Závada Pált*, aki regényeiben a dél-alföldi szlovák világot dolgozza fel. Az író munkásságát a szlovák és a magyar irodalomtörténet mellett a magyarországi szlovák irodalom is számon tartja.

Ha elfogadjuk a szlovák irodalomtudomány álláspontját, az új antológiába választott magyar nyelvű, a Dél-Alföld régió szlovákságát bemutató szövegeket is a magyarországi szlovák irodalom részeként értelmezhetjük. Jelen kötet szerkesztőjében is felmerült a nyelv körüli dilemma, azaz hogy szabad-e a szlovák irodalmi antológiába eredeti magyar nyelvű szövegeket is beemelni? Könyvtárosi munkája során nap mint nap érzékeli a térség szlovákságának előrehaladott asszimilációját, a szlovákság tudat látványos hanyatlását, a nyelvvesztés tényét, és az olvasók nyelvi korlátait. E körülmények hatására vetett számot a helyzettel. Azzal, hogy az általa ismert, a szlovák Dél-Alföld világát magyar nyelven bemutató szerzőket bevonta a diskurzusba, a maga módján ösztönösen tapintott rá a nyelvi dilemma egy lehetséges megoldási alternatívájára. Ezzel megkönnyíti a recepciót, fenntartja, jó esetben fokozza a szlovák irodalom iránti érdeklődést és – nem utolsó sorban – nyit a magyar nyelvű olvasók felé is.

A szerkesztő szélesre tárta az antológia képzeletbeli kapuját, amikor szám szerint összesen 38 író, költő és 4 fotóművészt hívott meg a lapjaira. A szlovák és magyar nyelvű szerzők aránya kiegyensúlyozott, mivel mindkét csoportban 19-19 szerző kapott helyet a kötet két, szlovák és magyar nyelvű fejezetében. A válogatást a szerzők rövid életrajza és könyvészeti adataik egészítik ki. A bemutatott szemelvények a nyelvi kiegyensúlyozottságot azonban kevésbé tükrözik tekintettel arra, hogy a magyarországi szlovák, illetve a magyar szépirodalom képviselői mellett a szerényebb irodalmi munkásságú,

kevésbé ismert szerzők, a helyi és környékbeli közösségekben megbecsült népi verselők és elbeszélők, valamint a néprajz területéről érkezett szakemberek is lehetőséget kaptak az antológiában való megjelenésre. Ilyen nyelvi, stílusbeli, műfaji, poétikai sokszínűség és színvonalbeli különbség mellett szinte lehetetlen, ugyanakkor figyelmes olvasó esetében nem kizárt valamiféle egységet mutató összképet létrehozni. A szerkesztőnek valójában nem is ez volt a fő célja. A sokféleség felvonultatásával inkább a Dél-Alföld régió irodalmi-kulturális-nyelvi hagyományainak gazdagságára kívánt rámutatni. E mellett a népi verselők és elbeszélők kultúrtörténeti, nemzetiségtörténeti, helytörténeti, lokális értékeket hordozó szövegeire igyekezett felhívni a figyelmet azzal a céllal, hogy beemelje őket a köztudatba, s így ne merülhessenek feledésbe. Ebben a bánásmódban az értékmentés szándékát érhetjük tetten.

Az egymás mellé rendelt különböző szövegek az antológia lapjain egy teljesen más dimenzióba kerülnek. Párbeszédet folytatnak egymással, miközben olyan összefüggések, értelmek törnek a felszínre, melyek elszigetelt körülmények között rejtve maradnának. Ennek vagyunk tanúi, azt tapasztalva, hogy a szövegek egymásra hatásának köszönhetően kiolvasható és összerakható belőlük egy, a közép-európai létet idéző összefüggő történet, mely magában hordja a történelem máig ható, nemzedékeken átívelő súlyos traumáit. A Dél-Alföldön letelepedett magyarországi szlovákság szemszögéből nézve főleg két történelmi mérföldkőről van szó: az eredeti (felföldi-szlovákiai) szülőföldről való távozás okozta sokk a XVII-XIX. század során, majd a XX. század közepén felmerülő lehetőség az őshazába való visszatérésre (lakosságcsere: kényszer-kitelepítés, kitelepülés). A múlt században zajló egyéb súlyos történelmi események (II. világháború, holokauszt, kényszerszolgálat) szintén komolyan érintették a térség minden lakosát. Az antológiában közvetlenül vagy közvetetten nyomon lehet követni az említett eseményeket, melyek szinte összes részlete a meghatározó központi téma, a magyarországi szlovákság története köré rendeződik. Ehhez kapcsolódnak, belőle ágaznak el a dél-alföldi emberek életéhez kötődő különböző jelenségek, álláspontok, gondolatok, érzések: a szűkebb régióhoz és az anyaországhoz fűződő szeretet, az anyanyelv és kultúra elvesztésének réme, a magyarországi szlovákság összetartozásának gondolata (M. Blaško, M. Čičel, M. Divičan, J. Šóti, Š. Hudák, J. Dolnozemský, P. Samuel, G. Papuček, A. Kormoš). Néhány mélabús alaphangú versben megjelenik az elmúlás fájó gondolata, miközben más költeményekben – a nemzetiségi önkormányzatok pozitív tevékenységének köszönhetően – a remény hangjai is megszólalnak a dél-alföldi szlovák jövőt illetően. További szerzők műveiben például ezekkel a motívumokkal találkozhatunk: a kettős identitásból adódó, szlovák gyökerekhez való ellentmondásos viszonyulás (*Filadelfi M., Péter E., Herczeg T.*), az egykori, a lakosságcserevel kapcsolatos sze-

mélyes lépések felülbírálatára (M. Hronec), az utód véggyakorlása a Szlovákiába kitelepült anya dél-alföldi szülőföldjére (E. Bachletová), a virtuális őshaza számoltartása (Filadelfi M., Závada Pál, M. Blaško, M. Čičel), az elvesztett anya utáni úr traumája (Závada Péter), a kitelepített anya ismeretlenbe vezető útjának szívszorító emléke (Szilágyi A.). A szerzők többsége műveiben hangot ad a dél-alföldi táj, azon belül a szűkebb lakóhelye iránti szeretetének és ragaszkodásának. E motívumkör keretében említésre kerülnek a jellemző helyi objektumok, jelentős személyiségek és események, de mai hétköznapi történetek is (J. Ando, P. Kondač, O. Krupa, O. Medved', E. Bachletová, Harencsár L., Hartay Cs., M. Hanigovský, T. Mófán, Filadelfi M., Rózsa D., Litauszki G., Szigetiné Búzás Zs., Nyemcsok L., M. Hrivnák). A dél-alföldi emberekről szóló történeteket a békéscsabai és tótkomlói környezetben játszódó szlovák-zsidó-magyar együttélés tapasztalatai egészítik ki (Balogh I., Benedek I. G.)

Az antológiában szereplő szövegekben kiemelt helyet élveznek a hagyományok, azok között is például a találkozási lehetőségeket nyújtó különböző társadalmi rendezvények, átszöve életrajzi eseményekkel: priadky/fonó, večierka/mulatság, šupanie kukurice/kukoricafosztás (Ledzéni Pálné, Zelenyánszki A., Zelenyánszki K., Venyercsán L., T. Mófán). Ilyen alkalmakkor fontos szerepet játszik a főzőtudomány. Az ételek érzéki jellegük folytán képesek előhívni az emberből, akár a tudatalattijában mélyen beágyazódott emlékeket is. A magyarországi szlovákok manapság inkább a konyhaművészetet,

mint a nyelven keresztül fejezik ki szlovákságukat. A szövegekben a jellegzetes ételek egész sora jelenik meg: a csabai disznóvágáshoz például szorosan hozzátartozik a jó tót kolbász készítése és kóstolása (Áchim P., Péter E., O. Zelenánský, J. Ando), de nem maradhatnak el a különböző tésztafélék sem: a szilvalekváros kifli és a káposztás kapuszníka (Hartay Cs.). Mótján Tibortól tudjuk, hogy a szarvasi večierkákön ezeket a finomságokat kínálták: bagáňe, lekvárove kifle, tvarožníka, kapusníka, rejteša a varená kukurica zaliata medom (pogácsa, lekváros kifli, túrós és káposztás lepény, rétes, mákkal megszórt, mézzel édesített főtt kukorica). Závada Pál pedig beavatja az olvasót a mézes mákos rétes (medovie makovie rejteša) készítésének és sajátos, ollóval való szeletelésének titkaiba. Egyúttal rámutat a hagyományok egy XXI. századi mozgásba hozásának lehetséges formájára is.

A Lonovics Lászlóné szerkesztette antológia a máig megjelent magyarországi szlovák irodalmi válogatásokkal összevetve, újfajta gondolkodást képvisel, egy másfajta irodalmi modell iránti igényt vet fel, és a valóságos helyzetnek megfelelő lehetőséget kínál. Tárgyalt munkájával az érdekelteket a magyarországi szlovák irodalmi gondolkodás megújítására ösztönzi. Ebben az összefüggésben a Naša Dolná zem / A mi Alföldünk című válogatás – jó értelemben vett – formabontó mű, mely a maga nemében, az adott tárgykörben egyedülálló, hiánypótló kezdeményezés.

Maruzsné Sebó Katalin

Versek az Antológiából

Juraj Dolnozemský / Antal György

Alföldi róna népe

Elfújta a szél a telet
Ébredszik a kikelet.
Madarak is köszörülik torkukat.
Ólak előtt a kutyák
Elégedetten viselik sorsukat.

Lovas szánkó
Csűr padlására került már.
Öreg juhász csizmáját
Ölelgeti a fekete sár.
Hosszan kémleli az eget
Nem lesz-é száraz a nyár.

Imádkozik a falu
A jó Istent kérve
legyen ősszel
A bőségben része.
Előre mindenre.
Úr áldását kéri
Az alföldi rónák népe.

Péter Erika

Madárlátta

Alkonytájt, ha hazajött nagyapám,
hosszúra nyúlt árnya
kísértetet játszott a folyosó falán.
Minden este izgatottan vártam,
az ablaküveg mögött
lábujjhegyen álltam
s kukucskáltam.
Tudta jól, hogy nézem
az ablakot, hogy elészaladok,
hogy várakozva lesem
mit rejt hátizsákja,
s megkérdem tőle
– Van-e madárlátta? –

Az a barna, száraz, picike „katona”
volt számomra akkor királyi lakoma.
Egy falatnyi madárlátta kenyér,
mit a kéréses tenyér tartott felém.
– Gyere kicsim, egyél! –

Ó gondolatok, ó szavak

Szincsek Györgynek
A rendhagyó komlói tájszótár margójára

Vigyázva erősítik a múltat,
jelennek világítanak,
mindegyik a jövő felé mutat.
Külön és együtt őrzik
a rögös utat.

Bennük van
sorsunk, életünk
kicsit a végzetünk.

Elemeznek témákat,
leporolnak sémákat,
valóval békítenek,
ahol lehet szépítenek.
Reményt nyújtanak,
gonoszra sújtanak!

Okok és okozatok
Ó gondolatok, ó szavak
gyógyítanak?!
Apolnak és lakolnak,
Legnagyobb viharban is
árasztanak, fásasztanak,
de nyugalmat adnak.
Lényegre törekszenek,
titkokat fejtenek,
káoszban nem felejtenek,
csak sejtenek.

Öregszenek és
ujjá születnek
a mindenható Isten
csendjében,
a nagy világ rendjében,
a Kánaán szent kertjében.

Magyarországi szlovák költő, 1928-ban született Tótkomlóson. A tótkomlói szlovák nyelvű elemi iskolában, majd a helyi polgári iskolában végezte tanulmányait. Szülőhelyén többféle munkakörben dolgozott: mezőgazdasági munkás, úszómester, téglagyári dolgozó, futballbíró, stb. Egy időben a helyi Magyarországi Szlovákok Szövetségének elnökeként és a Komlói Hírmondó munkatársaként tevékenykedett. Néprajzi tárgyak gyűjtésével is foglalkozik. Gyűjteménye jelentős értéket képvisel és fontos szerepet játszik az alföldi szlovákság identitásának megőrzésében. 1978-tól publikálja verseit főleg szlovák, alkalmanként magyar nyelven különböző antológiákban, a helyi és az országos szlovák nyelvű lapokban: Komlói Hírmondó, Tótkomlói Evangélikus Újság, Eudové noviny, Čabän, Čabi-ansky kalendár, Náš kalendár, BARÁTSÁG.

Anyám földje

Nem értettem, miért rajong e tájért,
a konok télért, a fülledt, meleg nyárért?
Imádta a hosszú, gödrös járdát,
Kondorost, a híres betyárcsárdát.
Szarvason a Tessedik - akácot,
a Pepi – kertet, a tanyavilágot.
Csodálta a rezgő búzamezót,
az állat – harapdálta
lerágott legelőt.
S mikor a lovas – szán
csilingelt a hóban,
ő pálinkával kínált
a tót disznótorban.
S szerette a kemencében sütött,
dagasztott cipót,
a Körös – parti békát,
alkonyt kuruttyolót.

Elköltözött többször,
ahogy sorsa hozta,
de mindig visszatért
a régi kis otthonba.
Vonzotta a szíve,
s az alföldi tájék.
Sokszor emlegette:
„Petőfinek én is
nyomdokában járnék!”
Visszahúzták őt a
gyökerek és hite.
Földjével egyesült
megtört, fáradt szíve.

Most már én is tudom:
e kötődés örök.
Engem is várnak majd
az alföldi rögök.

Tavaszi leszek

Holnap
egyetlen napig
tavaszi leszek,

az utcán kamaszként
szökkenek,
barackvirág – szirmaim
kibontom
s napkobakú pitypangként

virítok árkok ölén
illatos orgonosövény
leszek

vagy melletted repdeső
madárrá változom
s ágat, szalmaszálat gyűjtve
fészket építek
a majd – szerelemnek.

Péter Erika anyai ágon szlovák származású, magyar nyelven publikáló költő, 1947-ben született Szarvason. A Brunszvik Teréz Felsőfokú Óvónőképzőben szerzett diplomát. 1989 óta Békéscsabán él. Felnőtteknek és gyerekeknek egyaránt ír. Versei és prózái irodalmi lapokban, antológiákban, gyermek magazinokban és internetes oldalakon olvashatók. A Békéscsabai Körös Irodalmi Társaság tagja.

„A bohémok között komolynak, a komolyak között bohémnak számítok”

Új igazgató a Magyarországi Német Színház élén

2017. december elsejétől új vezetője van a Magyarországi Német Színháznak: **Frank Ildikót Lotz Katalin** váltotta az igazgatói székben. Az új igazgató megbízatása 2022. november 30-ig szól.

A színház tükröt tart elénk – a sokféle színházfelfogásból én ezt tartom magaménak – *vallja Lotz Katalin, akivel egy szekszárdi kávézóban beszélgettünk.* – Egyenes tükröt, ha komoly darabról és görbe tükröt, ha vígjátékról van szó. A tükrő, amibe belenézünk, ráébredhet bennünket valamire, ami aztán elindíthat bennünk egy éppen esedékes változást, vagy lehetővé teszi, hogy gondjainkon, bosszúságainkon jót ne vessünk. Én ezért szeretem a színházat, és ezért hiszem, hogy helye van a mai világban is.

– *Te magad milyen tükörbe pillantottál és mit láttál, amikor úgy döntöttél, hogy pályázol az igazgatói munkakörre?*

– Mérlegettem, hogy hol tartok a saját életemmel, mely álmaim teljesültek már, és mik azok, amik még nem. A változást már egy ideje vágytam. Szűknek éreztem már a csak-színészletet. Régóta foglalkoztat a színház-irányítás. A közgazdász diplomamunkámat tizenöt évvel ezelőtt színházmarketing témából írtam. Azt mérlegettem, most próbáljam-e meg, vagy öt év múlva, vagy egyáltalán ne próbáljam meg, és kezdjek el egy másik vonalon „növekedni”. Végül úgy döntöttem, most próbálom meg.

– *Hogy élted meg azt, hogy az eddigi igazgatóddal kell megmérkőznöd?*

– Ez okozott számomra nehézségeket, hiszen tőle mint igazgatótól kaptam 2006-ban lehetőséget, de végig azt tartottam szem előtt – és azt kommunikáltam felé is –, hogy nem őellene, hanem valamiért pályázom. Azért mert úgy érzem, hogy képes vagyok jól vezetni egy színházat, és e kicsi teátrum sokrétű feladatait képes vagyok úgy összehangolni, hogy még inkább kiteljesedhessen, még jobban szolgálhassa országos szinten a magyarországi németiséget és a német nyelvű kultúrára nyitott embereket, ugyanakkor igazi kulturális szigetté nőhesse ki magát itt, Szekszárdon.

– *Mesélj magadról: először Katáról, az emberről, aztán Katáról, a művészeiről, aki egyébiránt komoly – részben külföldi tapasztalatokkal is rendelkező – közgazdász!*

– Alapvetően nyitott ember vagyok, nagyon sok dolog érdekel. Egész életemet az jellemezte, hogy sok mindent csináltam. Nem ide-oda csapongva, hanem egyszerre: versenyszerűen úsztam, aztán kajakoztam, fuvolázni tanultam, később gitározni, elismert kórusban énekeltem, szerkesztettem újságot, és jártam színjátszó körbe. Mindig fontos volt szá-

momra a mozgás, a zene és a szellemi kihívások. Nagyon élvezem a multikulturális közeget. Négy évet töltöttem huszonevesként Münchenben, egy igazi multikulti városban. Rengeteg nációt megismertem, belepillanthattam a legkülönbözőbb népek kultúrájába, a német és az angol mellett megtanultam spanyolul, és sokat utaztam, leginkább Európában, de voltam Chilében, a Dominikai Köztársaságban és Kínában is. Az utóbbi időben kevesebbet utazom, férjemmel Szekszárdot nagyon megszerettük, és letelepedtünk itt. Már tanyánk is van. Kettőnket a zene hozott össze, és a mai napig több formációban zenélünk együtt. A Szekszárdi Gitárkvartett s a Vírágpor zenekarok révén aktívan részt veszünk Szekszárd és Tolna megye kulturális életében. A kisfiunk már szekszárdinak született. Hogy milyen a személyiséged? Azt hiszem a bohémok között komolynak, a komolyak között pedig bohémnak számítok.

– *Jól ismered a Magyarországi Német Színházat (a DBU-t), hiszen egy évtizede dolgozol a teátrumban színészként. Szerinted melyek a színház legkiemelkedőbb*

értékei, amelyekre magad is építész majd, és mi az, amire a DBU szerinted lehetőséget ad, de eddig nem sikerült kihozni belőle?

– A DBU húszfős csapata a színház egyik legnagyobb értéke. Ez egy összetartó kis csapat, a közeg valóban családi. A színház nemzetközi színészgárdája és rendezői köre biztosítja a DBU nyelvi színvonalát, és azt, hogy izgalmas legyen együtt dolgozni, hiszen az apró kulturális különbségek nagyon színessé teszik életünket és sok dologra érzékenyítnek. A közönség összetétele megköveteli, hogy műfajilag színes repertoárt állítsunk össze, ami a színészek és a háttérben dolgozók számára is nagyon ösztönző. Fontos még, hogy a színháztermünknek rendkívül jó az akusztikája.

A DBU szakmai színvonala lehetőséget ad arra, hogy a felnőtt értelmiségi réteget is bevonzzuk a színházba esti időpontokban tartott előadásokkal, illetve, hogy havi rendszerességgel játsszunk esti időpontban Budapesten, Győrben és Pécsen. Matthieu Delaporte és Alexandre de La Patellière februárban bemutatásra kerülő *Hogyan nevezzelek?* (Der Vorname) című kortárs vidám darabja érdekes lehet a számukra. Májusban a *Miniszter félrelép* (Außer Kontrolle) című Ray Cooney-bohózatot tervezzük bemutatni, amely ha nem is feltétlenül az értelmiségieket, de mindenképpen egy szélesebb, szórakozni vágyó felnőtt réteget vonz. Társulatunk szakmai színvonala lehetővé teszi továbbá, hogy nemzetközi fesztiválokon is megmértelessük magunkat. A színpad alkalmas arra, hogy otthont adjon német nyelvű diákszínházi fesztiváloknak és a német nemzetiség egyéb olyan kulturális eseményeinek, amelyeknél a nyolcvanfős nézőterünk nem bizonyul túl kicsinek. A színpad arra is alkalmas, hogy színvonalas kamara-előadásokat, zenés rendezvényeket és színházi nevelési programokat fogadjunk be – magyar nyelven is, de természetesen megtartva az elsődleges profilt, a kultúra német nyelven történő közvetítését. Ahhoz, hogy ezeket a lehetőségeket valóban kiaknázhassuk, hatékony és körültekintő tervezésre és belső szervezésre, valamint hatékony marketingmunkára van szükség. Ezek a munkaterületek a színházon belül komoly fejlesztésre várnak. A lehetőségek további kiaknáztatlan területe még, hogy ifjúsági előadásainkhoz felkészítő és/ vagy feldolgozó foglalkozásokat csatoljunk. Ezt a munkát is szeretném elindítani.

– A DBU küldetése mindenekelőtt a német nyelv és színházi kultúra ápolása és közvetítése, a magyarországi németiség kulturális értékeinek megőrzése és a német kisebbség és a magyar lakosság közötti kulturális párbeszéd elősegítése. Tervezel-e – például e missziót illetően – alapvető változásokat?

– Szeretnék minden évad repertoárjában egy olyan darabot, amelynek célközönsége kifejezetten a magyarországi németiség idősebb rétege. Nagyon foglalkoztat továbbá az is, hogy legalább két évente legyen olyan darabunk, amely a hazai németiség történetét dolgozza fel. E területen még kutatómunkára van szükségünk. Szeretném azt is, hogy minden évben legyen egy olyan műsorunk, amellyel a németiség különböző rendezvényeinek fényét emelhetjük, ami által még aktívabban vehetnénk részt a német nemzetiség életében.

– A pályázatodból a pontosan tervező közgazdász és a kreatív színész egyaránt kiolvasható. A számos újító módszer és ötlet mellett egy olyan célkitűzésről is olvastam, ami nem kis falat: azt szeretnéd, ha a németül tanuló fiatalokban kialakulna a német színházba járás igénye. Látsz-e már megvalósítható megoldásokat?

– Igen. A kamaszokat a színházi nevelés eszközeivel szeretném megnyerni. A már említett felkészítő-feldolgozó foglalkozások révén a színházi nyelvre és a darabban szereplő konfliktusokra, problémákra, alapvető kérdésekre szeretném őket érzékenyíteni. A kamaszok feladata a saját út keresése, a szokások megkérdőjelezése, a kérdések feltevése az élet alapvető jelenségeivel kapcsolatban. A színház is ezt teszi: kérdéseket, problémákat vet fel emberi történeteken keresztül. Ezen a ponton tehát a kamaszok és a színház összecseng. Persze csak akkor, ha színházként erre az összecsengésre képesek vagyunk rá világítani, és a fiatalok is képesek a színházi nyelv dekódolására. A színházi nevelés egyrészt kulcsot ad egy darab értelmezéséhez, másrészt játékos feladatokon keresztül szituációba helyezi a résztvevőket, akik aztán egy térben és/vagy időben eltávolított történetben valódi problémákra kapnak megoldási lehetőségeket. A szituációkban való tanulás és az utána következő értelmezés s megbeszélés a testemlékezetbe épül be, ami egy sokkal mélyebb tanulás, mint amikor valaki kívülről megmondja a „tutit”.

– A pályázatodban vázolt program a következő öt év terve, 2022 végéig szól. Addig az időpontig hová szeretnél eljutni a DBU-val?

– A célom egy olyan német nyelvű színház, amely magas művészi és nyelvi színvonalon, széles műfaji térben mozogva – a színház nevelési és nyelvtanítási lehetőségeivel élve – szolgálja a német nemzetiséget, a németül tanulókat, a nálunk tartózkodó külföldieket és minden kultúrára igényes embert. A tervem szerint öt év múlva a Magyarországi Német Színház mini kulturális központként már Szekszárd, Tolna megye és Dél-Magyarország fontos kulturális csomópontja lesz.

(LdU)

BARÁTSÁG

TARTALOMJEGYZÉK 2017

Címlapunkon közölt művek

- Oroján István: Nagypám bajusza
XXIV. évfolyam, 3. szám, borító 1
Oroján István alkotásaiból
XXIV. évfolyam, 3. szám, borító 2
- Rajcsók Attila: Időkapszula
XXIV. évfolyam, 5. szám, borító 1
Rajcsók Attila alkotásai
XXIV. évfolyam, 5. szám, borító 2
- Ruszev Roszen: Anopsya
XXIV. évfolyam, 4. szám, borító 1
Bolgár művészek alkotásai
Szárencsev Károly: Balkán beat box 1,2
XXIV. évfolyam, 4. szám, borító 2
- Štefanková, Mária: Alföld szeme
XXIV. évfolyam, 2. szám, borító 1
Mária Štefanková alkotásaiból
XXIV. évfolyam, 2. szám, borító 2
- Szily Géza: Bácskai utazás II.
XXIV. évfolyam, 1. szám, borító 1
Szily Géza alkotásaiból
XXIV. évfolyam, 1. szám, borító 2
- Szyksznian Wanda: UAM 4 kert
XXIV. évfolyam, 6. szám, borító 1
Szyksznian Wanda alkotásaiból
XXIV. évfolyam, 6. szám, borító 2

Képriportok

- Blickpunkt, 2016
XXIV. évfolyam, 1. szám, borító 3
  - Blickpunkt, 2017
XXIV. évfolyam, 6. szám, borító 3
  - Elballagtak...
XXIV. évfolyam, 3. szám, borító 3-4
- Bajtai L.: A 2. Országos Nemzetiségi Rajzpályázat díjátadó ünnepsége
XXIV. évfolyam, 2. szám, borító 3-4
- Bajtai László: A győri Audi Hungaria Iskola diákjainak munkái
XXIV. évfolyam, 4. szám, borító 3
- Bajtai László: Országos Gála a Kongresszusi Központban
XXIV. évfolyam, 1. szám, borító 4
- Csorba Károly: 100 éve független Finnország
XXIV. évfolyam, 5. szám, borító 4
- Fuhl Imre: Magyarországi Szlovákok Napja Rákoskeresztúron
XXIV. évfolyam, 4. szám, borító 4
- Kiss Andrea: Agárdon találkoztak a magyarországi nemzetiségek fiataljai
XXIV. évfolyam, 6. szám, 9135. old.

- Lampert Csaba: Ünnepi szimpózium és kiállítás a reformáció 500., valamint a magyar-csehszlovák lakosságcsere 70. évfordulója alkalmából
XXIV. évfolyam, 5. szám, borító 3
- Pavić Blažetin, Branka: Horvát Nap Mosonmagyaróváron
XXIV. évfolyam, 6. szám, borító 4

Riportok, interjúk

- Az Abgedreht! idén is eseménydús volt
XXIV. évfolyam, 3. szám, 8958. old.
- Az Országgyűlés Vadásztermében ünnepeltek
fotók: Bajtai László
XXIV. évfolyam, 2. szám, 8883. old.
- Búcsú Uwe Stiemke-től!
XXIV. évfolyam, 3. szám, 8962. old.
- Egy képekkel teli évtized:
Blickpunkt
XXIV. évfolyam, 6. szám, 9138. old.
- Európai szintű elismerést kapott a pécsi roma gimnázium
XXIV. évfolyam, 6. szám, 9143. old.

- Hazánk sokszínű kultúrája – rajzokon
A 2. Országos Nemzetiségi Rajzpályázat díjátadó ünnepsége
fotók: Bajtai László
XXIV. évfolyam, 2. szám, 8884. old.
  - Magyarországi német pillanatok képekben, *Blickpunkt 2016 díjazottjai*
XXIV. évfolyam, 1. szám, 8836. old.
  - Magyarországi német vagy. Vállald!
Háromnapos tanácskozáson készült a parlamenti választásokra az Országos Német Önkormányzat
XXIV. évfolyam, 6. szám, 9139. old.
  - Másodszor tartottak országos kézműves napot Tarjánban
XXIV. évfolyam, 6. szám, 9141. old.
  - Minority Safepack Initiative
XXIV. évfolyam, 3. szám, 8943. old.
  - Nemzetiségi ösztöndíjasok, 2017
fotó: Gohér Krisztina
XXIV. évfolyam, 5. szám, 9063. old.
  - Nincs gyűlölet és bosszú, a cél az emlékek feldolgozása és továbbadása
A kényszermunkára hurcolt és a hazájukból elűzött magyarországi németekre emlékeztek Sopronban
fotók: Nyikos Péter (MTI)
XXIV. évfolyam, 1. szám, 8828. old.
  - „Sváb”, német és európai kultúrában is otthon
EP Nagykövet Iskola lett a Friedrich Schiller Gimnázium
XXIV. évfolyam, 6. szám, 9144. old.
- Gohér Krisztina: „A nagyvilágból nem láttam sokat...”
Jelena Veszely 100 éves
XXIV. évfolyam, 6. szám, 9136. old.
- Korb A.: A párbeszéd fontossága: kultúraközvetítés és -fejlesztés Baden-Württembergben
Interjú B. Szabó Dezsővel, a Stuttgarti Magyar Kulturális Intézet vezetőjével
XXIV. évfolyam, 3. szám, 8946. old.
- Korb Angéla: Az identitást megélni és átörökíteni
Beszélgetés Holczinger Szandra színésznővel
XXIV. évfolyam, 1. szám, 8834. old.
- Mayer Éva: Az Audi Hungaria Iskola a jövő iskolája
fotók: Bajtai László
XXIV. évfolyam, 4. szám, 9007. old.
- Mayer Éva: Költségvetés, pályázatok, választási előkészületek...
Évzáró interjú Fülöp Attila helyettes államtitkárral
XXIV. évfolyam, 6. szám, 9134. old.
- Mayer Éva: Nyomda, kulturális és média központ, archívum
Interjú Horváth Csabával, a Croatica ügyvezetőjével
fotók: Bajtai László
XXIV. évfolyam, 2. szám, 8886. old.
- Mayer Éva: Új év – új tervek – új feladatok
Interjú Fülöp Attila helyettes államtitkárral
fotók: Bajtai László
XXIV. évfolyam, 1. szám, 8827. old.
- Nyíró András: Aki lejegyezte a kesztölc dalokat: Király Katalin
fotók: Makai Ildikó, Fuhl Imre
XXIV. évfolyam, 5. szám, 9068. old.
- Paulik Antal: Mátraszentimre – az „első fecske” a hazai szlovák oktatásban
fotók: Ludove noviny archívum
XXIV. évfolyam, 4. szám, 9004. old.
- Szarka Nóra: „Ha csak egy kicsit jobb lesz a gyerekeknek, már akkor megérte!”
A taksonyi németek önközükbe vették az állami iskolát és óvodát
XXIV. évfolyam, 4. szám, 9010. old.

Tanulmányok, dokumentumok, publicisztikák, megemlékezések

- A holokauszt nemzetközi emléknapja
XXIV. évfolyam, 1. szám, 8874. old.
  - A Magyarországi Szlovákok Napját ünnepelték Rákoskeresztúron
fotók: Fuhl Imre
XXIV. évfolyam, 4. szám, 9012. old.
  - A nemzetiségek biztoshelyettesének elvi állásfoglalása a roma holokauszt oktatásának hazai helyzetéről
XXIV. évfolyam, 5. szám, 9084. old.
  - A Pro Cultura Minoritatum Hungariae 2017. évi kitüntettéi
fotó: Bajtai László
XXIV. évfolyam, 3. szám, 8944. old.
  - Átadták az ez évi Justitia Regnorum Fundamentum díjakat
XXIV. évfolyam, 4. szám, 9016. old.
  - BÚCSÚZUNK! (Ezüst Györgytől)
XXIV. évfolyam, 4. szám, 9011. old.
  - BÚCSÚZUNK! (Kricskovics Antaltól)
fotók: Gohér Krisztina
XXIV. évfolyam, 1. szám, 8831. old.
  - Dékity Márkó 80 éves: gratulálunk!
fotók: Bajtai László
XXIV. évfolyam, 5. szám, 9066. old.
  - Ember Mária-díjat alapított a Raoul Wallenberg Egyesület
XXIV. évfolyam, 1. szám, 8835. old.
  - Emléknep a magyarországi szlovének első tudós kutatója, Pável Ágoston tiszteletére
fotók: Bajtai László
XXIV. évfolyam, 1. szám, 8855. old.
  - Gratulálunk! (Kiss Albertnének)
XXIV. évfolyam, 2. szám, 8937. old.
  - Nemzetiségekért Díj, 2016
fotók: Bajtai László
XXIV. évfolyam, 1. szám, 8824. old.
  - Nyelv, kultúra, közös származás- és önazonosságtudat
XXIV. évfolyam, 1. szám, 8837. old.
  - Öt ország a képfestésért
XXIV. évfolyam, 6. szám, 9142. old.
  - Szalayné Sándor Erzsébet nemzetiségi ombudsmanhelyettes üzenete a roma holokauszt nemzetközi emléknapján
XXIV. évfolyam, 4. szám, 9003. old.
  - „Színesen, izgalmasan és az életkoruknak megfelelően – így adjuk át gyermekeinknek a nyelvjárást!”
Új, pedagógusoknak szóló didaktikai kézikönyvet mutattak be Pécsen
XXIV. évfolyam, 4. szám, 9021. old.
  - Sztehlo Gábor emlékezete
XXIV. évfolyam, 2. szám, 8913. old.
- Balázs István Miklós: Szent László király lengyel kapcsolatai
XXIV. évfolyam, 6. szám, 9140. old.
- Beck Zoltán: Húsvéti szokások a kétegyházi románoknál
XXIV. évfolyam, 2. szám, 8912. old.
- Bús Péter János: Nemzetiségi sors Komárom-Esztergom megyében 1945 után
A Komárom-Esztergom Megyei Levéltár konferenciája
fotó: Vakán József
XXIV. évfolyam, 3. szám, 8951. old.
- Dékity Márkó: Élet a tudomány és a gradistyei horvátság szolgálatában
XXIV. évfolyam, 4. szám, 9014. old.
- Dékity Márkó: Fekete tus a fehér papíron
Brigovich Lajosra emlékezve
XXIV. évfolyam, 3. szám, 8954. old.
- Frankovics György: Húsvéttől fehérvasárnapig
Jelképek és jelképrendszerek a Dráva menti horvátoknál
XXIV. évfolyam, 2. szám, 8908. old.
- Gohér Krisztina: Kitüntették Gordan Grlić Radmant
XXIV. évfolyam, 4. szám, 9020. old.

Hegedűs Sándor: Karácsonyi világszemle
Címszavak a karácsonylexikonból
XXIV. évfolyam, 6. szám, 9124. old.

Hegedűs Sándor: Megtorlástól megbékülésig
150 éve történt meg a kiegyezés
XXIV. évfolyam, 4. szám, 9022. old.

Hegedűs Sándor: Sztojka Ferenc hazatalált
XXIV. évfolyam, 5. szám, 9082. old.

Holczinger Szandra: Bakonyszücsi németek esküvői szokásai
(részlet a szakdolgozatából)
fotók: archív, Molnár Csaba, Molnár-Horányi Beáta
XXIV. évfolyam, 5. szám, 9076. old.

Kakukkné Dr. Partics Krisztina:
A görög nemzetiségi oktatás szerepe az identitás megőrzésében
XXIV. évfolyam, 1. szám, 8840. old.

Kiss Albert: Székelyföldről a nagy találkozásig
Kiss Albert emlékei
XXIV. évfolyam, 5. szám, 9071. old.

Kiss Albertné: Az emlékezés hídja
Pillérei a három szeretett falu: Németbánya, Iharkút, Bakonyjákó
XXIV. évfolyam, 5. szám, 9074. old.

Kiss Mária: Halottak húsvétja
XXIV. évfolyam, 2. szám, 8909. old.

Kissné Köles Erika: Szépirodalmi érdeklődés Pável Ágoston életművében
fotó: Bajtai László
XXIV. évfolyam, 1. szám, 8870. old.

Kjoszeva Szvetla: Huszonöt éves a Haemus
XXIV. évfolyam, 1. szám, 8832. old.

M. Kozár Mária: Pável Ágoston szellemi hagyatéka és néprajzi kutatásai a Vas megyei szlovén falvakban
fotók: Bajtai László, M. Kozár Mária
XXIV. évfolyam, 1. szám, 8866. old.

M. Kozár Mária: Tűzzel-dúrral Nagyszombati télkezés a szlovéneknek
XXIV. évfolyam, 2. szám, 8911. old.

Martyin Emília: A szlovák és a román nemzetiségi múzeum
XXIV. évfolyam, 5. szám, 9085. old.

Matanović, Julijana két novellája:
Olvasóterem; Josip
fordítás: Radnics Manda
XXIV. évfolyam, 5. szám, 9088. old.

Orsós Anna: A cigány/roma nemzetiségi oktatásról
Egy kutatás tapasztalatai
XXIV. évfolyam, 1. szám, 8843. old.

Paulik Antal: 70 éve történt
1947 áprilisában indult meg a csehszlovák–magyar lakosságcsere
XXIV. évfolyam, 3. szám, 8959. old.

Paulik Antal: Protestáns közösségek Délkelet-Magyarországon
Ünnepi szimpózium és kiállítás a reformáció 500., valamint a magyar-csehszlovák lakosságcsere 70. évfordulója alkalmából
fotó: Lampert Csaba
XXIV. évfolyam, 5. szám, 9064. old.

Rágyanszki György: Pável Ágoston Vend nyelvtana
fotó: Bajtai László
XXIV. évfolyam, 1. szám, 8868. old.

S. Pável Judit: Pável Ágoston, az ember és tanár
XXIV. évfolyam, 1. szám, 8857. old.

Spáčilová, Stanislava Mgr. PhD.: Egy csaknem elfeledett tudós tanár
Emlékezés Králik Aladárra
Fordítás: Maruzsné Sebó Katalin
XXIV. évfolyam, 3. szám, 8948. old.

Székely András Bertalan: Pável Ágoston, a „hídépítő”
fotó: Bajtai László
XXIV. évfolyam, 1. szám, 8861. old.

Zsigmond Anna: Az indián oktatás története az Egyesült Államokban
XXIV. évfolyam, 4. szám, 9041. old.

Zsigmond Anna: Latin-hispan népesség az Egyesült Államokban
XXIV. évfolyam, 5. szám, 9097. old.

Zsilák Mária: A magyarországi szlovák nemzetiség törekvései az anyanyelv és identitás megőrzésére a XXI. században
XXIV. évfolyam, 1. szám, 8837. old.

Prózai művek

Bárkányi Valkán Zoltán: Ballada az öregasszonyról (részletek)
fordítás: Vércse Miklós
XXIV. évfolyam, 2. szám, 8894. old.

Milosevits Péter: A budapesti Rózsák tere azon a tavaszon...
Búcsú Kricskovics Antaltól (1929–2017)
Részletek a szerző „Kaláz parazsa” (Tinja Kalaz, 2013) című regényéből
XXIV. évfolyam, 2. szám, 8892. old.

Versek, műfordítások

Kálnoky László: Farsang utóján
XXIV. évfolyam, 1. szám, 8823. old.

Nagy László: Piro sodik Húsvét
XXIV. évfolyam, 2. szám, 8906. old.

Tarbay Ede: Farsangi maskarák
XXIV. évfolyam, 1. szám, 8823. old.

Könyvekről

Demeter Zayzon Mária: A magyarországi románok néprajza 2017
Din tradiționale populare ale românilor din Ungaria
XXIV. évfolyam, 5. szám, 9108. old.

Gyivicsán Anna: Szlovák írásbeliség Magyarországon napjainkban (1989–2016)
XXIV. évfolyam, 5. szám, 9107. old.

Kőrösi Dalma: „A magyarországi nemzetiségek néprajza” két legújabb kötetéről
XXIV. évfolyam, 5. szám, 9109. old.

Maruzsné Sebó Katalin: Időtlenség
Néhány gondolat az alföldi szlovák kultúra romániai ágának két jubiláló Nagyasszonyáról
XXIV. évfolyam, 2. szám, 8919. old.

Rágyanszki György: Szlovák lelkész, magyar történész
Haán Lajos naplója és levelezése
XXIV. évfolyam, 2. szám, 8917. old.

Wagner István: Szlovák és morva poszthabán fajansz
XXIV. évfolyam, 2. szám, 8922. old.

Kiállítás

Chiriac, Aurel: Oroján István/Ștefan Oroian kiállításának megnyitója
fotók: Bajtai László
fordítás: Nagy Lajos
XXIV. évfolyam, 3. szám, 8956. old.

Wagner István: 300 éve született Mária Terézia
XXIV. évfolyam, 2. szám, 8932. old.

Wagner István: A napok ősi rendje
Magyar Zsidó Múzeum és Levéltár új állandó kiállítása
XXIV. évfolyam, 5. szám, 9112. old.

Wagner István: A sernevelőtől a sörgyárig
XXIV. évfolyam, 4. szám, 9054. old.

Wagner István: Az ismeretlen görög
Huncutságok a pesti éjszakában
XXIV. évfolyam, 2. szám, 8934. old.

Wagner István: Bocskor, csizma, paduka
Kalandozás a lábbeli körül
XXIV. évfolyam, 4. szám, 9050. old.

Wagner István: Folyamatos emlékezet
A 80 éves Korniss Péter életmű-kiállítása
XXIV. évfolyam, 5. szám, 9114. old.

Wagner István: Különutak és kapcsolatok
XXIV. évfolyam, 4. szám, 9052. old.

Wagner István: Ország Lili – faltól falig
XXIV. évfolyam, 1. szám, 8875. old.

Wagner István: Párhuzamos avantgárd
Pécsi Műhely 1968-1980
XXIV. évfolyam, 4. szám, 9048. old.

Wagner István: Raffaello Madonnái az Albertinában
XXIV. évfolyam, 6. szám, 9175. old.

Rajzok, festmények, műalkotások

Adler, Karl-Heinz: Rétegek negyed körökkel
XXIV. évfolyam, 4. szám, 9052. old.

Adler, Karl-Heinz és Kracht, Friedrich által kifejlesztett formarendszer elemei
XXIV. évfolyam, 4. szám, 9053. old.

Baloghné Wusching Ágota (Nagymányok) családi fotóalbumából
XXIV. évfolyam, 2. szám, 8890. old.

Brigovich Lajos alkotásai
XXIV. évfolyam, 3. szám, 8954-55. o.

Halász Károly: Privát adás II.
XXIV. évfolyam, 4. szám, 9049. old.

Józsa Bálint – Kovács Ferenc: Dinamikus dombormű
XXIV. évfolyam, 4. szám, 9052. old.

Kiss Adél: Gyula (kör)
XXIV. évfolyam, 2. szám, 8916. old.

Lantos Ferenc: Frízelemek Pécsről az egykori DÉDÁSZ-épületről
XXIV. évfolyam, 4. szám, 9052. old.

Oroján István alkotásai
XXIV. évfolyam, 3. szám, 8956-57. o.

Ország Lili: Kislány fal előtt
XXIV. évfolyam, 1. szám, 8875. old.

Ország Lili: Labirintus; Ikarosz; Nő fátyollal
XXIV. évfolyam, 1. szám, 8876. old.

Pécsi Műhely: Világoskék papírtekercs a fák között kifeszülve
XXIV. évfolyam, 4. szám, 9049. old.

Raffaello (Santi) alkotásai
XXIV. évfolyam, 6. szám, 9175-77. o.

Szűjártó Kálmán: Art gesztusok III.
XXIV. évfolyam, 4. szám, 9048. old.

Mellékletek

- Nemzetiségkutatás és helytörténet
Konferencia az Országos Idegennyelvű Könyvtárban
fotók: Bajtai László
XXIV. évfolyam, 3. szám, 8963. old.
Köszöntők
· Dr. Papp Anna Mária – II. old.
· Szalóki Gabriella – III. old.
A nemzetiségi kultúra jelene
· Tircsi Richárd – V. old.
· Fuzik János – IX. old.
· Ntamtsiou-Agárdi Elektra – XI. o.
Szellemi, kulturális kincsek a könyvtári dokumentumok és szolgáltatások tükrében
· Pancsosz Alexandra – XV. old.
· Miszler Tamás – XIX. old.
· Ramháb Mária – XXII. old.
· Dr. Horváth Sándor Domonkos – XXIV. old.
· Dr. Voit Pál – XXVI. old.
· Rakonczai Szilvia – XXVIII. old.
Dr. Papp Anna Mária záró gondolatai – XXXII. old.
- Protestáns közösségek Délkelet-Magyarországon
Ünnepi szimpózium a reformáció 500. évfordulója alkalmából, Mezőberényben
fotók: Lampert Csaba
XXIV. évfolyam, 6. szám, 9145. old.
· Bevezető – II. old.
· Dr. Novákné dr. Plesovszki Zsuzsanna – III. old.
· Szakál Veronika – VII. old.
· Körösi Mihály – IX. old.

· Dr. Tóth Ágnes – XVI. old.
· Dr. Bagyinszky Marianna – XXI. old.
· Dr. Erdész Ádám – XXVI. old.
Szélpál Éva: Tartalomjegyzék 2016
XXIV. évfolyam, 1. szám, 8851. old.

Gyerekeknek

- Már óvodások számára is elérhető Polgár Judit komplex képességfejlesztő programja
XXIV. évfolyam, 4. szám, 9040. old.
  - Rejtvények
XXIV. évfolyam, 2. szám, 8926. old.
  - Rejtvények
XXIV. évfolyam, 4. szám, 9033. old.
- Hegedűs Sándor: A leleményes csapnyitogató
XXIV. évfolyam, 4. szám, 9030. old.
- Hegedűs Sándor: Farkastörvény
XXIV. évfolyam, 2. szám, 8924. old.
- Hegedűs Sándor: Játéksarok: Skatulyázás
XXIV. évfolyam, 2. szám, 8930. old.

Házaink tája

Kínai ételek
XXIV. évfolyam, 1. szám, 8877. old.

Nyári ízek
XXIV. évfolyam, 3. szám, 8995. old.

Szerb ízek
XXIV. évfolyam, 2. szám, 8936. old.

Új Idők – régi ízek
Nagyanyáink, dédanyáink konyhájából
XXIV. évfolyam, 4. szám, 9056. old.

Új Idők – régi ízek
Nagyanyáink, dédanyáink konyhájából II.
XXIV. évfolyam, 5. szám, 9116. old.

Szélpál Éva összeállítása

Inhalt „Barátság”/„Freundschaft”

Jahrgang 25. Heft 1.

In unserer Februarnummer berichten wir über die feierliche Verleihung des Preises „Für die Nationalitäten” am 17. Dezember 2017 in der Pester Redoute: die Auszeichnungen wurden von Minister Zoltán Balog (Ministerium für Humanressourcen) und Staatssekretär Miklós Soltész überreicht. In Wort und Bild veranschaulichen wir die Programme anlässlich des Gedenktages der Vertreibung der Ungarndeutschen, die am 19. Januar in Bóly an den Schicksalsschlag erinnerten. Über das Begehen des offiziellen Gedenktages entschied im Jahre 2012 das Parlament. Im Interview mit dem Vorsitzenden der Bulgarischen Landesselbstverwaltung, Dr. Muszev Dancso, werden die Modifizierungen des Nationalitätengesetzes behandelt. Mit Otto Heinek, dem Vorsitzenden der Landesselbstverwaltung der Ungarndeutschen sprachen wir darüber, wieso das Ungarndeutschtum einen Abgeordneten ins Parlament schicken will, weswegen ein Abgeordneter mehr erreichen könnte als ein parlamentarischer Sprecher.

Das Unterrichtswesen der bulgarischen Gemeinschaft in Ungarn feiert sein 100jähriges Jubiläum, in unserer Zusammenstellung gedenken wir den wichtigsten Ereignissen dieser hundert Jahre. In einer Studie stellen wir die armenischen Kolonien und die Entstehung der Diaspora vor. Die ungarländischen Slowaken gaben die Anthologie der slowakischen Dichter der Tiefebene heraus, neben den lyrischen Texten enthält der Band auch Interpretationen der einzelnen Werke. Berkina / Berkenye ist ein Dorf mit 650 Seelen im Komitat Naurad / Nógrád. Mit fleißiger Arbeit erschien von Frau Gill ein zweisprachiges Buch über den Dialekt und die Vergangenheit von Berkina. Den ungarischen Text veröffentlichen wir mit Fotoillustrationen. In unserer Rubrik „wir stellen vor” können Sie die neue Intendantin der Deutschen Bühne in Sepsárd, Kata Lotz, kennenlernen. Unsere aktuelle Nummer erscheint mit der Inhaltsangabe des Jahres 2017.

Contents “Barátság”/“Friendship”

Vol. 25. No. 1.

In our February issue we report on the award ceremony of the For the Nationalities Awards which took place the Pesti Vigadó on the 17th of December, 2017. Minister Zoltán Balog (EMMI) and secretary of state Miklós Soltész were giving out the awards. You can read our illustrated article about the Memorial Day of the Expulsion of the Germans Living in Hungary, the events of which took place in Bóly on January the 19th. The Memorial Day was established by the Parliament in 2012. We publish an interview with Bulgarian president Dr. Muszev Dancso about the Nationality laws. We had a conversation with Ottó Heinek, president of the Germans living in Hungary about why the local German community wants to have a representative in the Parliament, how much more a member of the parliament can achieve than a spokesman?

The education of the local Bulgarian community is a 100 years old and we remember of the most important stages of that 100 years. We publish a study on the Armenian colonies, the formation of diasporas. The Anthology Slovak poets of the Great Plains was published by the Hungarian Slovak community with poets and analyzes. We are delighted to share some of the analyzes and poets.

Berkenye is a village of 650 souls in Nógrád county. A bilingual publication titled Swabian Dictionary of Berkenye, a product of diligent work by Józsefné Gill and we publish the Hungarian part of the text illustrated with photos. In our „We are Introducing” column you can get to know the new director of the German Theater of Szekszárd, Kata Lotz. In this issue you can also find our table of Contents for the whole of 2017.

Lapzárta: 2018. január 31.

A BARÁTSÁG következő száma 2018. április 15-én jelenik meg.